

Pitäjä pitäjältä

KAUKOLA

NII MUISTAT ...

Kaukolaisten kesäjuhlan 8. 8. 1948 kirjoitti
VILJO KOJO

Nii muistat niiku eilispäivän ikkeä
 ens kertoi lapsena ku katselit
 kotseutuis ihanuuksii — paikka mikkeä
 näin kaunis ei uo, nii sie peättelit.
 Ja nytki siul on sama usko yhä
 ja yhä tunnet sinne ikäveä,
 ja sitä muistelleissais ois ku pyhä,
 ja silmiheis soat jottai hämäreä.

Sie muistat: tuos on tuttu metsärinne,
 se niiku hoastais mielehaikeittoa
 tai uskois iloloittoa — jos vaik minne
 sie katsot, kaik on sammoa tuttavoa.
 Se riihen petäjä, se lakkapäine,
 se siulle nyökkeä hyvät huomenet,
 ja rantaraijoista se likimäine
 siul lehveä liehauttoa, ku katselet.

Siihe saunalahtie päiväpaiste läikky,
 veet rantahiekal hiljoa raukeniit,
 ettäiset soaret pouvasumus väikky,
 puut yltä vetriet veessä peilailiit.
 Siin uija lulliit sorsat kaiken kesseä
 sivuhe saunan sisseälämpivän,
 räystäihen alle peäskyst tekkiit pesseä
 leyhyten kesäilman lempiän.

Ja ruohonpäistä samettii — eiks totta —
 ne olliit meijän omat pihamoat,
 ja oikei hyvin muistat senki, jotta
 timanttii, helmii hohtiit lehtoahoat.
 Sinne ku jouvuit joskus oamuvarrain,
 sen säihkettähä ihan säikähit,
 ku joka lehen kärkie peärly parrain
 ol pantu, ristallit ja riljantit.

Kun valo ensimmäine valveus koitti,
 sillo ne kirkkaimmilloa kimalsiit,
 ja metsä suuril urkuloilloa soitti,
 puut, viiat, oamuvirtteä visertiit.
 Nii niiku eilisen sie muistat yhä
 paljonki enemmänä ku kaikki neä,
 ja nii on niiku justii oiski pyhä,
 vaik silmäis kosteuttoa hämärteä.

Sen kosteujen sie salloa pyyhit tiehie,
 suu naurus sanot: Ei uo hättäikeä.
 Ja naisest naisie sekä miehest miehie
 käyp ilon läike, mielet lämmitteä:
 Ku toivon orroan voa ei kuihtuu anna,
 ni kyl se armias aika neuvon tuo.
 Yl jaksamisenha ei kuormoa panna,
 yhä yöki uuveks päiväks valkenuo.

Kaukolan viirissä koru kuvaa rik-
 kalta hautalöytöjä, vaurautta ja
 kulttuurila, tähkät viljavuutta.

Kaukolan evakuointia vuosina 1940 ja 1944

Vuonna 1939 elokuussa tuli ministeriön määräys kansanhuoltolautakuntien asettamisesta kuntiin. Tämä oli jo paha merkki tilanteen kärjistyisestä meidänkin maassamme, ja pian sen jälkeen rupe- si tulemaan monenlaisia määrä- yksiä. Ja kun päästiin syyskuuhun ilmoitti asianomainen ministeriö, että Kaukolan on valmistauduttava 3.500 rajanpinnan asukkaan majoittamiseen. Tämä tiesi siis jonkunlaista "evakkojen" majoitusta, ja sen hoitamista varten asetettiin jokaiseen kylään kyläpäällikkö, jonka tehtävänä oli luetteloida talot ja luetteloon merkitä montako henkilöä kuhunkin taloon voidaan majoittaa. Samaan luetteloon oli myös merkittävä tilat kotieläimil- le.

Mutta sodan syyttyä marraskuun 30. p:nä 1939, oli todettava sota- toimien kehittyvän meille epäedul- liseen suuntaan. Joukkomme jou- tuivat ylivoiman edessä vähitellen perääntymään Vuosalmesta yli Vuoksen, ja koska oli pelättävis- sä vihollisen etenevän sieltä Laa- tokan suuntaan, ei ministeriö enää sallinut Kannaksen väestön sijoit- tavan Kaukolaan, vaan matkaa oli jatkettava ohjauksella muuhun Suomeen, jossa sillä olisi turval- lisempi olinpaikka. Näin Kaukola vapautui vaikeasta majoitustehtä- västä. Mutta sen sijaan oli Kau- kolan järjestettävä pitäjän läpi matkaavalle väestölle ruokalu- paikkoja eri puolille pitäjää. Niitä oli Kaarlahdessa, Koverilassa, Kirkonkylässä, Liinamaalla ja Ojajärven asemalla, jossa myös suoritettiin kuormauksia rautatie- vaunuihin, mikäli niitä saatiin.

Kun rajaseudun väestöllä jo oli vaikeuksia kotieläinten kuljettami- ssa muuhun Suomeen, sai Kauko- lan hevostaloutakunta luvan ottaa puolustuslaitoksen tarpeisiin he- vosia niiltä, jotka vapaaehtoisesti luovuttivat. Ja niinpä Liinamaan Ns. - talolle järjestettiin he- vostenottilaisuus puolen yön ai- koihin, koska ilmavaaran takia tä- tä toimitusta päivällä ei voinut suor- ritaa. Ja hevosta luovutettiinkin runsaasti, ja luovutettiinkin hyviä, sillä olihan Kannas tunnettu hyvistä hevosistaan. Oikein säälliksi pisti, kun hyviä siitoshevosia, kanta- kirjjoissa olevia, joutui armeijan rintamatehtäviin.

Ja koska vihollisen lentotoiminta jo joulukuulla kävi Kaukolassakin ilkeäksi, oli ryhdyttävä laati-

maan evakuointisuunnitelmaa. Sitä ennen oli kuitenkin saatava tiedok- si paikka, johon väestö lähetetään. Ojajärvelle tulikin Lääninhallituk- sen esittelijä neuvottelemaan si- joituspitäjistä. Tällöin sovittiin että Lääninhallitus esittää Kauko- lan väestön sijoitettavaksi Huittis- ten, Kokemäen ja Keikyän kuntiin, ja ministeriö hyväksyi esityk- sen. Astialla olikin jo kiire, sillä Kaukolan liikennepaikkoihin koh- distetut pommitukset lisääntyivät. Kaarlahden aseman seutua vihollis- en pommitti ja tulitti konekivää- rein joulun aikana, ja silloin pää- tettiin asemansuon ja Suokkalan kylien vanhukset, sairast ja lapset lähettää Äetsän asemalle, ja sieltä Keikyän ja Huittisten pitäjiin. Tämä "evakkojuna" lähti Kaarlah- den asemalta joulukuun 28. p:nä 1939 kohti määränpäättä. Nyt alkoi- kin vähitellen yksi ja toinen häipyä pois vaaralliseksi käyneeltä alu- eelta. Kaukola olisi saatu tark- kaan evakuoituksi, ellei vastusta- vaa propagandaa olisi ollut. Viljaa alettiin ensiksi säkittää ja luette- loida, ja sitä saatiinkin huomatta- va määrä pois. Karjaa myös teur- rastettiin kolmen teurastusryh- män toimesta ja lihat luovutettiin armeijalle. Näin estettiin yksityi- siä keinoitiloita käyttämästä hy- väkseen toisten hätätilannetta. Teurastusryhmiä toimi Kaarlah- den - Järvenpään kylissä, Liina- maalla ja Ylä - Kaukolassa, johon piiriin kuului myös Ojajärven ase- man seutu. Tämä oli siinä tilan- teessa tervetullut toimenpide. Eläinten omistajat saivat tyydyt- tävän ajanmukaisen hinnan, ja eläi- met säästyivät suurilta kärsimyksiltä.

Vilja lähetettiin Huittisiin, sikäli kuin viljan omistajat eivät sitä jo evakuointivaiheessa itselleen ot- taneet. Huittisissa ei kuitenkaan ollut sopivia varastoja, joten viljo- ja jouduttiin muuttelamaan pai- kasta toiseen. Näissä muutoissa sattui, että säkkeihin ilmestyi uusia nimilappuja ja uusia omistajia, mikä oli hyvin ikävä toteamus. Ja näihin viljoihin puuttui sitten ministeriö, vai lienee ollut armei- jakunta, määräten, ettei kenelle- kään saa luovuttaa enempää kuin Kansanhuoltoministeriön lupaama annosmäärä. Viljat kuitenkin jaetiin omistajilleen säkeissä olleiden osoitteiden perusteella.

Huittisissa oli tilaa väestön asu- tamiseen, mutta valitettavasti oli

rehupula, joten eläinten rehua ei tahtonut saada millään. Rehu oli ki- ven alla. Ja sen vuoksi sieltä siir- tyikin "evakkokansaa" eläimeen muualle, jossa rehun saanti oli hel- pompaa. Ja kun sitten tuli tiedoksi Kaukolan ja kaukolaisten pika- asutuslain mukainen sijoituspaik- ka, joka oli Pohjois-Savossa, Kuo- pion pohjoispuolella, alkoivat muu- tamat jo muuttaa sinne, vaikka ti- laa ei vielä ollut määrättyään. Muuttoon houkutteli eläinten ruoan helppo saanti.

Tuli sitten vuosi 1941, jolloin al- koi ns. jatkosota, joka keskeytti muuttoliikkeen. Allekirjoittanutkin sai LKP- määräyksen saapua Tyr- vään sotilaspäätöksi. Mutta kun olin kuukautta ennen saanut määräyk- sen Siilinjärven kansanhuollon joh- tajaaksi, oli minulla jo taskussani kuukauden lomalappu, joten sain palata Siilinjärvelle. Lomaa pidin kuitenkin vain kaksi viikkoa, jonka jälkeen ilmoitettiin Tyrvään so- tilaspäätöksessä palvelukseen. Mutta siellä odotettiin päämajan komen- nus Kaukolan kunnanpäälliköksi ja odotuspaikaksi oli määrätty Huitti- nen, jossa täytyi olla valmiina läh- temään Kaukolaan. Mukaan oli val- littava 169 henkilöä puhdistus- ja jälleerakennustöihin. Elokuun 18. p:nä tuli sitten ilmoitus, että 19. elokuuta 1941 on oltava Äetsän ase- malla aamulla klo 5,00. Siellä odot- ti juna, jossa oli viisi vaunua ihmisi-ä ja kolme vaunua eläimiä ja tava- roita varten. Koverilan miehillä Pekka Iivosella (Jyrkkälän Peko- la), T. Kiurulla sekä A. ja J. Pes- sillä oli hevoset mukanaan. Hyvin matka sujui. Jokaisella risteys- asemalla kävi rautatieupseeri tie- dustelemassa, onko kaikki hyvin. Parijalan asema oli määränpää- Siellä oli vastassa koko rajakomi- tea. Meille oli edelleen kuljetusta varten varattu kuusi linjavauunua ja kolme kuorma-autoa. Eläimet vie- tiin rautateitse Haukkavaaran py- säkille asti. Parikkalassa meitä syötettiin ja juotettiin, sekä se- lostettiin matkareitti Kaukolaan. Se oli Hiitolan, Ilmeen ja Ojajär- ven aseman kautta Kaukolan kir- kolle. Mutta Hiitolaan saavuttuam- me sanoin autonkuljettajalle, että meidän automme ajaa suoraan Kaarlahden. Tämä lie ollut liian rohkeaa, sillä olivathan venäläi- set vielä Kilpolan saarella, jonne Haukkavaarassa ollut rautatietykki parailaan lähetti "paketteja". Tästä kai johtuikin, että automme

KAUKOLA

Pieni Kaukolan pitäjän sijaitsee Laatokan ja Vuok- sen varsilla, Käkisalmen pohjoispuolella. Laatokan ranta oli kallioista ja metsäistä, mutta Vuoksen sekä Vuokseen laskevien pienten järvien ja jokien ran- tamat olivat vehmaita ja viljelykseen sopivia. Leh- mus- ja vaahterametsiköitä oli sekä Laatokan että Vuoksen rantamilla ja saarissa, ja Kaukola oli Itä- Suomen pohjoisin paikka missä tammi kasvoi villinä.

Kaukolan naapurikuntia olivat Käkisalmi, Rii- sälä, Kirvu ja Hiitola. Kaukolan kirkolle oli matkaa Käkisalmeista 27 km, Ojajärven asemalta 18 ja Kaarlahden asemalta 8 km.

Kaukolan kokonaispinta-ala oli 264 km². Vuonna 1901 oli peltoa 2.720 ja luonnonniittyä 2.773 ha. Vuonna 1938 olivat vastaavat luvut 5.800 ja 1.000 ha. Pitäjän koko pinta-alasta oli pellon alla vuonna 1901 vain 10,3 %, mutta 38 vuotta myöhemmin 21,9 %. Viljelmää kohden oli peltoa keskimäärin (1938) 9,8 ha ja niittyä 1,7 ha. Asukasta kohden oli peltoa (1938) 1,3 ha, koko valtakunnan vastaavan luvun ollessa 0,7 ha.

Itsenäisyyden aikana raivattiin Kaukolassa uutta peltoa vuosittain keskimäärin 100 ha. 1930-luvulla tehdystä pellostä oli suurin osa kuivatustoimen- pitein saatua.

Kaukolan väkiluku vaihteli 4.000 — 4.500 asuk- kaan välillä. Tavallisesti se oli lähempänä neljää kuin neljäätuhattaviittäsataa.

pysähtyi entisen Pösön hovin koh- dalla. Kuljettaja kai ei uskaltanut ajaa kauemmaksi. Minä lähdin sit- ten jalkaisin Hiitolan kirkolle kul- jetusta hakemaan, koska tiesin kenraali Pajarin esikunnan majai- levan Hiitolan pappilassa. Siellä oli kapteeni päyvästämässä, ja hän ih- metteläi kun siviilimies tuli sisään. Siinä asiaa selvitellessämme ky- syin kenraalia. Kun kapteeni ky- syi: "mitä asiaa?", selitin, että auto pysähtyi Pösön hovin kohdalle, ja nyt olisi saatava kuljetus Kauko- laan. "Ei tähän kenraalia tarvita", sanoi kapteeni ja antoi kuorma- au- tolle kuljetusmääräyksen. Samaan aikaan lähti poikia kolmella kuor- ma-autolla Kilpolaa Puhdistas- maan, joukossa tuttuja kirvula- ispoikia, ja onnea toivotettiin puolin ja toisin.

Pian tultiin sitten Kaukolaan, jos- sa toiset jo odottivat. Täällä joukko jaettiin ryhmiin eri kyliin ja teh- tävät määriteltiin. Osa joutui si- voustöihin, osa rakennusten kor- ja- uksiin ja osa sataa korjaamaan. Tarkoitus oli, että nämä olisivat muodostaneet jonkunlaisen yhteis- talouden. Mutta siitä ei tullut mi- tään, vaan jokaisen oli sallittava sijoittua kotiinsa, niin pian kuin koti oli korjattu.

Tästä alkoi sitten evakuointi ko- tiinpäin, jota jokainen oli jo har- taasti toivonut ja odottanut nope- ampaa takaisin paluuta kuin mihin voitiin suostua. Olihan välttämät- tömät puhdistustyöt saatava suori- tetuiksi, kaivot oli puhdistettava ja kunnostettava ja rakennuksia aina- kin sen verran korjattava, että niissä olisi tullut toimeen yli tal- ven. Vasta näiden toimenpiteiden jälkeen voitiin lähettää paluulupa.

Mutta nytkään eivät esteet vielä loppuneet. Esteenä olivat varsinkin rautatiekuljetukset, Olihan sotatila ja se tarvitsi runsaasti kuljetusvä- lineistöä. Mutta sikäli kuin kulje- tusmahdollisuuksia ilmeni, palasi väestö takaisin kotikunnalle kor- jaamaan ja rakentamaan sodan ruuhjonia ja hävittämiä rakennuk- sia. Myös pellot oli saatava tuotta- maan toimeentuloa omistajilleen.

Rakennustyö olikin valtava. Jois- sakin lehdissä oli tietoja, että Kau- kolaan olisi palannut vain 86 % väestöstä, mutta palanneita oli 96 %, kun otetaan huomioon myös so- tatoimissa olleet, jotka kuitenkin

eivät voineet saapua rintamatehtä- vistä. Ja jälleerakennustyön saa- vutuksia valottanee myös se, että Kaukola jo kahden vuoden kuluttua oli ylituotantoaluetta. Yleiseen kul- tukseen luovutettiin viljaa, peru- noita ja rehua. Ja kun valmistau- duttiin vuoden 1944 kevättylvöihin, hankittiin lajin ja lajikkeen muut- tamiseksi vain ohraa 5.000 kiloa. Kaikki muut siemenet olivat jo omasta takaa.

Mutta jo maaliskuulla 1944 oli ryhdyttävä suunnittelemaan Kan- naksen uutta evakuointia, nyt tär- keitten sotilassalaisuuksien takia ilman väestölle annettavia tietoja. Sijoituskunnat olivat nyt uudet. En- tisiin pitäjiin ei sijoitettu jonkun syyn takia, vaan luotettiin, että uu- sissa paikoissa rauha hyvin säilyi- si. Mutta eivät evakuointisuunni- telmat enempää kuin sotatilan- teenkaan kehitys rintamalla tai maailmansotarintamalla häirin- neet elämää Kaukolassa, vaan ke- vättyöt tehtiin tavalliseen tapaan. Ja pellot orastuivat hyvin, luvaten raatajalleen hyvää vuoden tuloa.

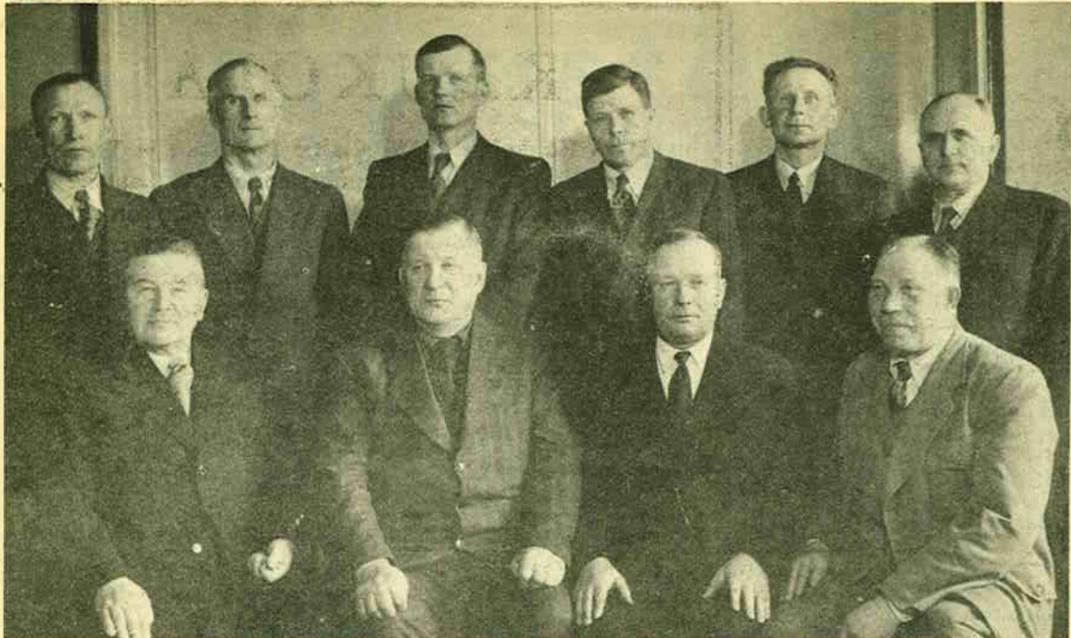
Mutta sitten kesäkuun alussa rin- tamamme Kannaksella murruttua ja tykkien jylinän kuulussa yhä selvemmin ja selvemmin, alkoi aa- vistus muuttua uskoksi, että uusi evakkotaival on sittenkin edessä. Ja sitten kesäkuun 21. p:nä klo 6,30 tulikin määräys evakuoinnin aloittamisesta. Sotilaspäätöksellä 39 linja- ja kuorma-autoa väestön siirtämiseen uuden rajan taa. Ja muutamassa tunnissa oli väestön se osa, jota ei tarvittu karjan kul- jetukseen tai tavaroiden kuorma- ukseen, siirretty pitäjistä pois. Kaukolassa vallitsi nyt kuoleman hiljaisuus, jota vielä värjittivät pa- komatkalla karanneet ja villiintyne- neet eläimet. Ne lisäksiivat sodan pelkoa ja kauhua, ja niinpä alkoi- vat monen evakkotehtäviin määrä- tyt miehenkin miehen hermot pettää ja johtivat poistumispyynn- töihin.

Kaukolaisille oli kuormausta ja juniin lastausta varten määrätty Savonlinnan pohjoispuolella oleva rautatieasema. Sinne oli pitkä matka maanteitse karjan kuljetta- vaksi, samoin kuin tavaroiden kul- jettamiseksi. Mutta sielläkin oli kauan odotettava vauvoja, joita ei tietenkään ollut liiemältä.

Kuljetusvälineiden saannin hitaus

Evakkokuva vuodelta 1944 kirkkosillalta.

Kaukolaisten valtioneuvostossa v. 1945 käynyt adressilähetystö, istumassa vasemmalta: V. Arponen kuollut, V. Konttinen kuollut, H. Paavilainen ja Fr. Kärkkäinen kuollut, seisomassa vasemmalta: E. Puputti, J. Kuisma, E. Teräväinen, M. Kukkonen kuollut, Matti Pessi ja Huvi Ylönen kuollut.

Kaukolaisten sijoitus

Kaukolan väkiluku oli alueuuvutuksen alkoina noin 4.000 henkeä, joista pääosa — noin 95 % — oli maatalousväkeä. Talvisodan jälkeen annettiin kaukolaisen sijoituspaikoksi Pohjois-Savosta Maaningan, Siilinjärven, Lapinlahden ja Pielaveden kunnat. Jotkut ennättivät sieltä saada tilankin, mutta useimmat ei-

vät pitäneet kiirettä, koska pitivät näitä seutuja liian pohjoisina ja muutenkin epäedullisina. Ja kun sitten todettiin, että useat Kaukolan naapurikunnat olivat saaneet sekä liikenteellisesti että viljelysmaan lajin ja laadun kannalta parempia alueita kuin kaukolaiset, alkoi kunnan hoitokunta toisen evakuoinnin jälkeen ponnistella uuden ja entistä paremman sijoitusalueen saamiseksi. Tässä tarkoituksessa hoitokunnan miehet kävivät useita kertoja Helsingissä asutushallituksessa asiaa selvittämässä. Siellä sitten laadittiinkin uusi asutussuunnitelma.

joittajia oli useita satoja, ja sen oli muotoillut arvokkaaksi ja kauniiksi oman pitäjän polka Huvi Ylönen. Adressin jättämisestä mainittiin mm. radion uutisliiketyksessä.

saikin monen jatkamaan matkaa omin neuvoin aina määränpäähen saakka. Ja kun uudet sijoituskunnat sijaitivat Pohjois-Satakunnassa (Parkano ja Kihniö), oli sinne ajettava melkein koko valtakunnan läpi. Niinpä esim. Miinajoen hoivin työmies, Heikki - nimeltään, ajoi hevosella Kihniöön asti. Aikaa oli riittävästi, selitti Heikki perille tultuaan, mutta hevoselle piti kolme kertaa panettaa uudet kangat.

Emme tiedä miten paljon nämä toimet asiaan vaikuttivat, mutta uusiksi asuma-alueiksi tulivat sitten Pohjois-Häme ja osaksi Pohjois-Satakunta. Tampere on nykyisin kaukolaisten kotikaupunki ja sieltä on moni kaukolainen saanut työpaikkakin. Samoin on moni maatilastaan tai toimipaikastaan luopunut valinnut Tampereen eläkevuosiensa asuinpaikaksi.

Kalkki sijoitettavat eivät kuitenkaan mahtuneet suunnitellulle alueelle, joten useita kymmeniä oli sitten sijoitettava Etelä- ja Lounais-Hämeeseen: Somerolle ja Somerniemelle. Näin oli suoritettu hajasijoitus. Vuonna 1948, ennen kunnan ja seurakunnan lopettamista, oli talvisodan jälkeen annettu muuttokirjoja 126:een eri seurakuntaan.

Kaukolaiset eivät kuitenkaan sopineet Parkanon ja Kihniön pitäjiin, vaan suuren joukon oli etsittävä paikkaa muualta, aina entisiä sijoituspaikkoja myöten. Tähänkin kertaa uuden paikan etsimiseen pakoitti osaltaan rehujen puute, sillä olivathan Parkano ja Kihniö alituantoalueita, ainakin sodan aikoina. Nyt tuli päiväjärjestykseen uuden ja lopullisen sijoituspaikan saaminen. Savosta oli jo saatu "hallaisia" kokemuksia, jonka vuoksi haluttiin muualle. Sitä varten lähtikin lähetystö Helsinkiin. Siihen kuuluivat M. Ruuska, T. Paavilainen, J. Kuisma ja allekirjoittanut. Eduskunnasta tapasimme Vennamon ja esitimme hänelle asiamme. Hän kehoitti menemään toimistoonsa Liisankadulle, tuomari Siitosen luo ja odottamaan häntä siellä, puoli viiden maissa sanol tulevana. Siellä meillä oli jo kartat seinillä Vennamo odottamassa. Hän kysyi mihin kaukolaiset haluaisivat sijoittua? Vastasin, että koska laki määrää noudatettavaksi samoja korkeuksia, samoja leveysasteita kuin missä pitäjä oli Karjalassa, olisi kaukolaisten sijoituspaikka Hämeenlinnan eteläpuolella. Tähän Vennamo vastasi, ettei hän voi sanoa pääsevätkö kaukolaiset niille seuduille, mutta siitä hän on varma, ettei heitä Pohjois-Savoon lähetetä. Kysyi sitten, sopisiko Tampereen korkeus ja suositteli puolestaan niitä tienoita. Myösimme "korkeuden" sopivan, mutta ei ollut puhetta mihin kohtaan Suomea tälle korkeudelle meidät määrättäisiin.

Muamme itsenäisyyden alkuvuosina Kaukolassa harjoitettiin liiankin varovaista kunnallispolitiikkaa. Ei uskallettu hankkia kunnalle usein edullisesti saatavissa olleita kiinteistöjä, joita myöhemmin olisi tarvittu. Ei haluttu tehdä velkaa. Mutta ei kartutettu kassavarojakaan vastaisia tarpeita varten. Mutta sitten kun tarvittiin kunnalliskoti ja pitäjään oli perustettu Kaukolan Sähkö Oy, joutui kunta rahoittamaan viimeksi mainittuakin, koska sähköyhtiöllä pienen osakepääomansa vuoksi ei ollut luottoa. Kunnan täytyi nyt ottaa lainaa ja lainattava rahat edelleen sähköyhtiölle, johon ne jäättyivät moniksi vuosiksi. Ja kun sitten v. 1931 kunnan kassassa todettiin puolen miljoonan vajaus, oli kunnan talous todellisissa vaikeuksissa.

Kalkki sijoitettavat eivät kuitenkaan mahtuneet suunnitellulle alueelle, joten useita kymmeniä oli sitten sijoitettava Etelä- ja Lounais-Hämeeseen: Somerolle ja Somerniemelle. Näin oli suoritettu hajasijoitus. Vuonna 1948, ennen kunnan ja seurakunnan lopettamista, oli talvisodan jälkeen annettu muuttokirjoja 126:een eri seurakuntaan.

Olimme ensimmäisiä lähetystöjä näissä asioissa, joten valokuvaa ja ilmestyi toimistoon ja ottivat kuvia sekä toimittivat niitä lehtiin. Tähän päätyinkin evakuoinnin ensi vaihe. Sitten alkoi siirtymisen määrättyihin sijoituskuuntiin.

Lisäksi olivat koulutalot päässeet huonoon kuntoon, sillä niiden korjaamiseen ei oltu huomiota kiinnitetty. Uuden johdon oltiin ryhdyttävä tiukkoihin toimiin. Oli laadittava talousarvio "Niukkan" -mallin mukaan ja valvottava, että lautakunnissa sitä noudatettiin ja että avokäisyys ei enää jatkunut. Olivathan kunnalla edessään huomattavat investoinnit koulurakennuksiin, kunnalliskodin rakennukset oli perusteellisesti korjattava ja

KAUKOLA NYKYÄÄN

Minkälainen on entinen Kaukolamme täällä hetkellä? Mitä siellä on ja mitä siellä tehdään ja tehdään? Nämä asiat ovat arvailujen varassa, sillä Kaukola kuuluu niin monen muun luovutetun kunnan tavoin niihin alueisiin, joihin matkustusalupia ei anneta. Mutta koska nuo edellä mainitut asiat kiinnostanevat varsinkin vanhoja lukijoita, niin kerrotaakoon niistä jotain.

tietenkin myös sen lähikylän, joten Koverlan, Suokkalan ja Keihelämmin näkyvät ovat siellä hetkellä aivan toiset kuin kolmekymmentä vuotta sitten.

Eino Teräväinen

Urho A. Pessi.

Ennen viime joulua ilmestyneessä tämän lehden Käkisalmen liitteessä oli käännoä venäläisestä entistä Käkisalmea (nykyinen nimi Priozérsk) kuvallavasta kirjasta, jossa kaunelin sanoin kerrottiin Priozérskista ja sen ympäristöstä. Kirjoituksesta sai sen käsityksen, että entinen Kaarlahden asema on nykyisellä nimeltään Kusnetsonoe, ja että sen lähellä on samanniminen kilvilouhimo. Venäläisethän olivat alkaneet louhia kiveä jo Talvisodan jälkeen Hennilän kallioista. Mutta kirjoituksesta ei selviä, onko louhimo vielä Hennilässä, vai Palomässä vaiko Kokkomäellä. Kaarlahden aseman lähellä on kiveä pitkäsi ajoiksi.

nopeasti, niin että seuraavana vuonna se oli jo alle 12 mk ja v. 1937 enää 9:- markkaa.

Priozérskin kuvauksessa kiitettiin granitiin laatua ja sanottiin, että siitä on paljon louhittu ja kuljetettu moniin suurin Neuvostoliiton kaupunkelhin varsinkin arvokkaiden muistomerkkien, kuten Leninin ja Kirovin patsaiden, jalustoiksi sekä siltojen rakennusaineksi.

Vuoteen 1939 mennessä oli kaikki koulurakennukset korjattu sekä ulkoa että sisältä, ja ne jäivät siis venäläisille hyvässä kunnossa. Ala-Kaukolan ja Multamäen koulupiiritkin olivat saaneet uudet rakennukset sekä kunnalliskoti järjestetty uuteen uskoon. Olipa Patakseleaan rakennettu tiilinavetta 20 lehmää varten.

Kirjoituksessa myös kerrottiin, että Priozérskista kuljettaa huvimatkoilijoita kahdeksan moottori-venettä eri kolhooselisin ja turistikeskuksin. Yksi reitti vie varmaankin Kaariahteen.

Ja kaiken edellä sanotun lisäksi on muistettava, että velat olivat pienentyneet. Velkaa ei oltu tehty, lukuunottamatta kansakoulurakennuksia varten saatuja valtionlainoja, joita kunnat yleensä käyttivät hyväkseen.

Kunnallisneuvos Leppä ja maanviljelysneuvos Murole pääsivät muutamia vuosia sitten oikein vilsumin avulla Sortavalaan. He ajoivat Kaarlahden kautta, ja totesivat, että siitä oli muodostunut seutukunnan suuri keskus. Oli rakennettu paljon uusia rakennuksia, jopa kerrostaloja, joten Kaarlahden maisemat ovat varmasti paljon muuttuneet. Kaarlahden kasvu on vaikuttanut

1930-luvun alkupuoli oli yleismaailmallista pulan aikaa. Kaukolakin joutui huolehtimaan työllisyyden ylläpitämisestä. Siinä mielessä järjestettiin kunnan metsiin puhdistustöitä. Näiden jälkeen vuosikasvu parani ja metsät näyttivät kauniimmilta.

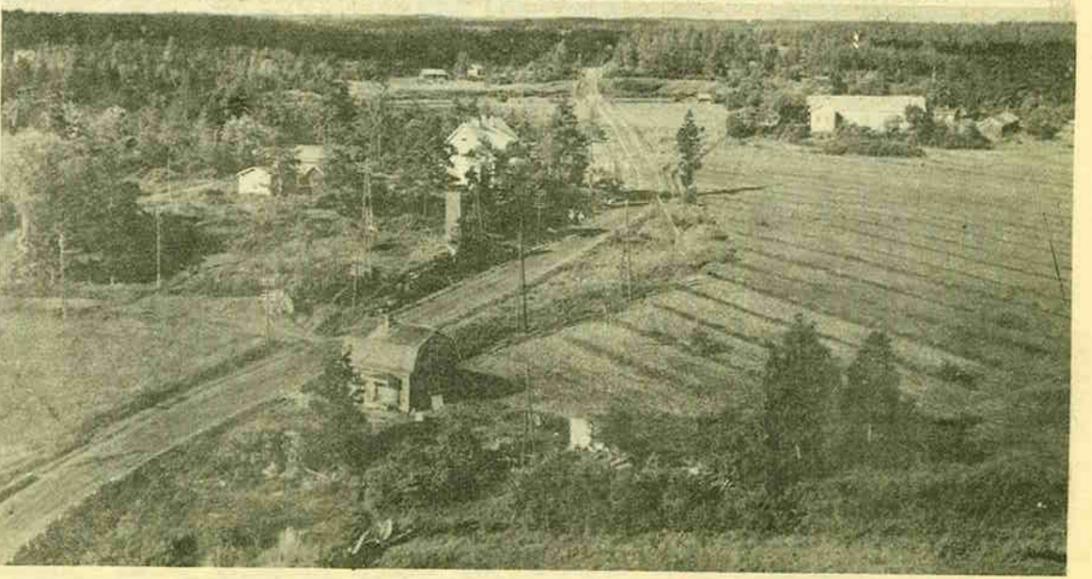
Kaukolan kunnan vv. 1933-40 taloudellisesta kehityksestä

Patakseleaan, kunnalliskodin maatilalle oli rakennettava uusi navetta. Ja edellä mainittujen lisäksi oli Ala-Kaukolan ja Multamäen koulupiireihin tehtävä uudet koulurakennukset sekä hoidettava sähköyhtiötä varten otetun lainan lyhennykset ja korkomenot. Veroäyri oltiin v. 1933 korkea. 12, 70.

Se oli aikaisempien vuosien veroihin verrattuna kohtuuton. Mutta kaukolaiset tiesivät mistä se aiheutui, ja suorittivat veronsa niin tunnollisesti, että saamattomista veroista tehtävät polstot olivat pienimpiä koko valtakuntakin huomiioon otettuna. Ja tiukkaa säästäväisyyttä noudattaen veroäyri laski

Kun kunnan talous oli saatu vakiinnutetuksi ja välttämättömät korjaukset kunnan laitoksissa suoritetuiksi, näytti asioiden hoito tulevaisuutta ajatellen valoisalta ja helpolta. Kunnan palveluksien lisäämismahdollisuudet olivat suurentuneet ja kuntalaisten luottamus asioiden hoitoon oli kasvanut. Tästä kaikesta on ennen muuta annettava tunnustus Kaukolan kuntalaisille, sillä he olivat hyvin täyttäneet velvollisuutensa kuntaa kohtaan ja siten myötävaikuttaneet terveen kehityksen aikaansaamiseen ja jatkumiseen.

Kaukolaiset voivat siis tyytyväisin mielin muistella sitäkin työtä, minkä he 1930-luvulla suorittivat pitäjäänsä taloudellisen kehityksen hyväksi. - Urho Pessi.

Kirkonkylän kansakoulu ja pappilan pellot sekä Kvöpeimäki.

VILJO TERÄVÄINEN:

Vanhemmista lukutielle

Sen jälkeen kun Kaukolaan oli perustettu ensimmäiset kansakoulut, nimittäin kirkonkylään v. 1878, Suokkalaan v. 1897 ja Länamaalle v. 1899, herättivät ne monissa näiden koulujen oppilaisissa halun jatkaa koulunkäyntiään vielä kansakoulun jälkeenkin. Heitä kannustivat vielä usein näiden koulujen opettajat Kaukolassa Lauri Näykki ja Aurora Pelkonen, Suokkalassa Antti J. Salo ja Länamaalla Anton Pitkänen. He kehoittivat myös oppilaitten vanhempia lähettämään etevimpiä lapsiaan oppikouluun. Monet vanhemmat noudattivatkin opettajien neuvoja ja samalla toivoivat saavansa täten turvatuksi lapsilleen paremman toimeentulon ja paremmat elinehdot kuin mitä heillä muuten tulisi olemaan, jos heidän täytyisi jäädä elämään usein suuremman sisarusparven kanssa pienne kotitalolle. Siihen aikaan näytti myös siltä, että opiskelun ja suoritusten jälkeen oli aina saatavissa vakinainen virka joko kansakoulun tai oppikoulun opettajana tai muuna valtion virkamiehenä.

Kaukolla oli kouluhin nähden sikäli hyvässä asemassa, että lähin oppikoulu sijaitsi Käkisalmissa, jonne esim. pitäjän itäpuolelta oli vain 10-20 km matkaa. Pitäjän länsipuolelta voitiin taas koululaisia lähettää Karjalan radan valmistuttua rautateitse joko Viipurin tai Sortavalan oppikouluun tai v. 1880 perustettuun Kymölän eli Sortavalan seminaariin.

**Kansakoulunopettaja
Antti J. Salo**

Ensimmäinen Kaukolan vanhimmista lukutielle joutuneista oli kansakoulunopettaja Antti J. Salo. Hän oli syntynyt v. 1866 Ruskealassa, mutta tuli jo lapsena Kaukolaan ja kävi siellä kirkonkylän kansakoulun. Sen jälkeen hän palveli kauppa-apulaisena Käkisalmissa ja Kaukolassa. Kun Kaukolan rovasti F. V. Brander oli luvannut kouluttaa vilkkaan, mutta orvon kauppa-apulaisen, meni Salo Sortavalan senaariin, josta valmistui opettajaksi v. 1890.

Oltuaan valmistumisensa jälkeen opettajana Tohmajärvellä, Virolahdella ja Räisälässä valittiin hänet v. 1897 kotipitäjäänsä Suokalan kansakoulun opettajaksi, jossa virassa hän sitten oli kuolemaansa saakka. Kuten vanhempi väki vielä hyvin muistaa, oli hän harvinaisen tarmokas opettaja ja isänmaallinen kansankasvattaja, jolle koulun entiset oppilaat ovat kiitollisuudenvellassa. Hän on muutenkin hyvin monialoitteinen mies, joka toimensa ohella perusti sekä koulupiiriinsä että pitäjän keskuksen laulukouroja ja erinäisiä edistysseuroja ja johti pitkään niiden toimintaa. Hän osallistui myös huomattavalla tavalla kunnalliseen elämään ja melkein kaikkiin uusiin taloudellisiin ja osuustoiminnallisiin yrityksiin. Lisäksi hän otti innokkaasti osaa itsenäisyystaisteluunme vuosikauden vaihteessa, toimi jääkäri-rikkeissä värväyspuhissa, jonka vuoksi hän joutui Spalernajan vankilaan, josta Venäjän vallanku-

mous hänet onneksi pelasti. Hän kuoli v. 1930 ja oli aikanaan eräs Kaukolan keskeisimpiä ja merkittävimpiä miehiä.

**Opistonjohtaja
Antti Tattari**

Vanhimpia, mutta etupäässä omin voimin opiskelleita kaukolalaisia oli opistonjohtaja Antti Tattari. Hän oli syntynyt v. 1868 Koverilan kylässä sepän poikana. Jo nurena ilmenivät hänessä vanhemmilta perityt musikaaliset lahjat ja käytännöllinen kätevyys. Viimemainittu johti hänet Helylässä olleeseen Mäkisen käsityökouluun, josta valmistuttuaan hän toimi käsityönopettajana eri käsityökouluissa ja kansanopistoissa. Kun hän välillä oli sitten opiskellut Taideteollisuuskoulussa ja Viipurin Musiikkiopistossa, tuli hän v. 1908 Räisälän kansanopiston laulun ja käsityön opettajaksi, jossa toimessa oli v. 1913 saakka. Tämän jälkeen hän yritti perustaa omaa opistoa Kaarlahden, mutta taloudellisten vaikeuksien vuoksi hän sai tämän yrityksen pystyyn vasta v. 1918. Hän toimi sitten tämän Kaukolan Vapaaopiston opettajana ja johtajana talstellen koko ajan rahavaikeuksien kanssa aina viime sotiimme saakka. Jatkosodan alussa tapahtuneessa Kaarlahden valtauksessa opisto tuhoutui, mutta ennen sotiamme oli moni Kannaksen nuorukainen ja neitonen ennättänyt kuitenkin käydä tämän opiston ajkutenkin käydä tämän opiston ja sen johtajaa. Johtaja Tattari kuoli v. 1954 Parikkalassa.

**Fil.tohtori
Antti Kaasalainen**

Vanhin ja ensimmäinen yliopistovistityksen saaneista kaukolalaisista oli sittemmin kotikuntaansa niin kunnialla edustanut fil.tohtori Antti Kaasalainen. Hän oli syntynyt v. 1875 Pyhäjärvellä (Vpl.), mutta oli muuttanut sieltä jo varhain Kaukolan Järvenpäähän, jossa hän veljensä kanssa omisti Järvenpään hovitilan. Hän oli käynyt koulua Viipurissa, josta tuli ylioppilaaksi v. 1895, tuli fil.maisteriksi v. 1900 ja fil.tohtoriksi v. 1907. Lisäksi hän oli opiskellut ulkomailta. Hän osallistui ylioppilasvuosinaan kotipitäjäänsä

valistustyöhön ja pääkaupungin ylioppilaselämään ollen mm. Viipurilaisen Osakunnan kuraattorina ja ylioppilaskunnan puheenjohtajana. Sortovuosien aikana hän tuli erikoisesti tunnetuksi itsenäisyystaistelijana ja kotiseutunsa talonpoikalssäädyn valtiopäivämiehenä säätyvaltiopäivien aikana sekä nuorsuomalaisen puolueen kansanedustajana uudessa yksikamarisessa eduskunnassa. Myöhemmin hän toimi Porin lyseon historian ja suomenkielen lehtorina. Hän kuoli v. 1935.

»Porvarikoulun» käyneitä

Käkisalmissa oli vuodesta 1892 lähtien ollut toiminnassa kolmi-luokkainen Reali- ja Porvarikoulu, joka pari vuotta myöhemmin muutettiin neliluokkaiseksi ja v. 1898 viisiluokkaiseksi. Tässä aluperin kaupunkin porvariperheiden lapsia varten perustetussa koulussa oli käynyt myös kaukolaisen maanviljelijä- ja virkamiesperheiden lapsia noin 20.

Alkaisemmat »Porvarikoulu» käyneet joutuivat näin ollen jatkaamaan lukujaan muualla tai lähtemään maailmalle vain porvarikoulun käyneinä. Kansakoulunopettajien tarve oli näihin aikoihin kasvanut suuresti, joten paikan saanti nuorelle, vastavalmistuneelle opettajalle ei tuottanut mitään vaikeuksia. Näin ollen hyvin suuri osa niistä vanhemmista, 1180-luvulla syntyneistä kaukolaisista, jotka olivat käyneet joko osaksi tai kokonaan Käkisalmen Porvarikoulun, menivät seminaariin.

**Opettaja
Tuomas Teräväinen**

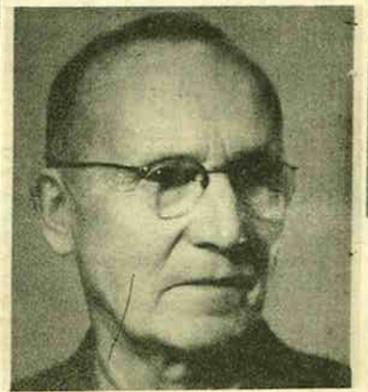
Tällaisia vanhempia Kaukolasta lähtöisin olleita kansakoulunopettajia olivat esim. Autio Juhon, Paavilainen Simo, Pessi Lauri, Pitkänen Anni o.s. Anttonen, Puputti Adam, Smolander Aino, Tattari Anna, Teräväinen Tuomas, Vanhanen Adam, Virolainen Anni. Heistä ovat tieltävasti vielä elossa Helsingissä Anna Tattari, syntynyt v. 1883 ja Lahdessa Tuomas Teräväinen, syntynyt 1881. Monet edellämäinuita, kuten Simo Paavilainen Kirvussa, Lauri Pessi Hiitolassa ja Tuomas Teräväinen Ilmeessä osallistuivat sitten johtavina miehinä palkkautensa valistustyöhön ja kunnalliselämään sekä perustivat sinne ensimmäiset osuuskaukat ja -kasvat sekä osallistuivat ansiokkaasti niiden hoitoon ja valvontaan. Opettaja Teräväisen perustama ja hoitava Ilmeen osuuskassa oli aikoinaan maamme parhaimmin hoidettu osuuskassa.

Kansakoulun opettajiksi aikovia ilmestyi sitten myöhemmin yhä uusia. Tapahtuipa niinkin, että samasta talosta lähti seminaariin useampikin, kuten Suokkalasta Laurilan talosta, josta peräti kolme Poskiparran veljestä perätysten lähti kansakoulunopettajaksi, ni-

mittäin, uusilta nimiltään, Juhon Autio, Vilhelm Valtavuori ja Toivo Parte.

Käkisalmen Reali- ja Porvarikoulun käyneitä olivat m.m. koulumestari Anttonen pojat, Kaarlo, Toivo ja Apu Anttonen. Vanhin heistä Kaarlo Anttonen jatkoi koulunkäyntiään Viipurissa, josta tuli ylioppilaaksi jo v. 1902. Hän aloitti sitten opiskella lakitiedettä, mutta joutui keskeyttämään ja toimi myöhemmin kansakoulunopettajana.

Konttoripäällikkö Toivo Anttonen oli syntynyt v. 1880, sai todistuksen Porvarikoulusta v. 1897 ja meni sahateollisuuden palvelukseen, ollen kassanhoitajana Helylän sahalla, sahanhoitajana Läsäkelässä, isännöitsijänä Läsäkosken sahalla. Tämän jälkeen hän oli Mäntässä ja Keskusosuusliike Hankkijan puutavaraosaston johtajana sekä Mikkelin Puutavara Oy:n. Vuodesta 1927 lähtien hän oli Enso-Gutzeit'in Pankkosken kartonkitehtaan konttoripäällikkönä eläkkeelle siirtymisensä saakka. Hän kuoli v. 1965 Nurmeksessa.

**Liikennetarkastaja
Apu Anttonen**

Liikennetarkastaja Apu Anttonen, synt. 1884, sai päästötodistuksen Käkisalmen Yhteiskoulusta v. 1900 ja toimittuaan pari vuotta käräkirjurina Käkisalmissa meni v. 1903 Rautateiden palvelukseen. Suoritettuaan v. 1910 ylioppilastutkinnon Nurmeksken Yhteiskoulusta hän palasi takaisin Rautateille ja toimi erilaisissa tehtävissä mm. kirjurina ja asemapäällikkönä Suomen rautateiden ja yhdysliikenneaseman asemapäällikkönä Pietarissa, josta pakenemalla ja Rajajoen yli uimalla palasi v. 1918 toukokuussa takaisin Suomeen. Tämän jälkeen hän toimi Rautatiehallituksen eri viroissa ja tehtävissä sekä viimeksi v. 1923-52 Rautatieopiston yllöpettajana, josta jäi eläkkeelle. Asuu nykyisin Helsingissä.

Oppikoulun käyneitä ja itseopiskelleita

Käkisalmen Yhteiskoulua laajennettiin perustamalla kouluun n.s. jatkoluokat vasta v. 1905 kahdeksanluokkaiseksi, ylioppilaita valmistavaksi oppikouluksi, josta ensimmäiset ylioppilaat tulivat v. 1908. Ensimmäinen kaukolainen, joka v. 1909 pääsi täällä ylioppilaaksi oli Tauno Sihvo. Vanhempien kaukolaisen ylioppilaiden luettelo on seuraavanlainen:

Antti Kaasalainen, ylioppilas v. 1895, fil. tohtori; Kaarlo Anttonen, ylioppilas v. 1902, kansak.opettaja; Johannes Rakkolainen, ylioppilas v. 1906, lääket.opiskelija; Lauri Pessi, ylioppilas v. 1907, kansak.opettaja; Tauno Sihvo, ylioppilas v. 1909, jääkärikapteeni; Apu Anttonen, ylioppilas v. 1910, liikennetarkastaja; Iivari Lukkarila, ylioppilas v. 1910, kuoli v. 1911; Rauha Näykki myöh. Ikonen, ylioppilas v. 1911, postilekspediööri; Laina Iisti ansiokkaasti Kaukola-kirjan toimittukseen. Hän kuoli v. 1962 Vihdissä.

oppilas v. 1913, fil.maisteri; Kustaa Palovaara, ylioppilas v. 1913, rovasti; Pekka Häkli, ylioppilas v. 1914, kirjailija; Viljo Teräväinen, v. 1914, dipl.insinööri; Lydia Häkli, ylioppilas v. 1915, kansak.opettaja; Ilmi Pessi myöh. Repo, ylioppilas v. 1916, kansak.opettaja; Väinö Pessi, ylioppilas v. 1917, fil.kand.; U. A. Kähönen, ylioppilas v. 1926, Y.e. eversti ja Arvi Raami, ylioppilas v. 1921, Y.e. kapteeni.

Edellä olevista olivat kaikki Iivari Lukkarilasta lähtien tulleet ylioppilaita Käkisalmen Yhteiskoulusta paitsi Albert Paavilainen ja U. A. Kähönen Viipurin Klassillisesta Lyseosta. Iivari Lukkarila oli syntynyt Uskinsaarelalla v. 1889. Hän oli hyvin lahjakas nuorukainen, josta omaiset ja ystävät toivoivat paljon, mutta jonka nuoren elämän vaikea tuberkuloosi katkaisi ennen aikaansa.

**Fil.maisteri
Albert Paavilainen**

Maisteri Albert Paavilainen oli syntynyt v. 1892, tullut ylioppilaaksi Viipurin klassillisesta lyseosta v. 1913 ja oli kotoisin Länamaalta, vanhan herastuomari Simo Paavilaisen (Lamlahen ukon) pojapoika. Hän valmistui fil.maisteriksi v. 1917 ja toimi sen jälkeen sanomalehtimiehenä m.m. Ylioppilaslehtien, Uuden Suomen ja Savon päätoimittajana sekä Kauppalahden apu-toimittajana. Hän osallistui opiskeluaikanaan innokkaasti Viipurilaisen Osakunnan toimintaan ja toimi myöhemmin tämän osakunnan kuraattorina. Hän kuoli v. 1943 Helsingissä.

**Rovasti
Kustaa Palovaara**

Rovasti Kustaa Palovaara oli syntynyt v. 1892 hyvin varattomista vanhemmista. Lahjakkuutensa vuoksi ja etupäässä veljiensä avustamana hän kävi Käkisalmen Yhteiskoulun, josta valmistui ylioppilaaksi v. 1913. Hän otti koulu- ja opiskeluaikanaan innokkaasti osaa kotiseutunsa valistusseurojen toimintaan, esiintyen erinomaisella menestyksellä monissa seuranäytelmissä, kuten Jeppe Niilonpojasissa y.m. Lisäksi hän osallistui jääkärivärväykseen, jonka vuoksi hän joutui olemaan Spalernajan vankilassa lähes vuoden ajan. Hän valmistui papiksi v. 1920 ja oltuaan väliaikaisena pappina eri seurakunnissa, tuli hän v. 1929 Heinjoen kirkkoherraksi, jossa virassa oli aluevaltuutuksen saakka. Sotien jälkeen hän oli m.m. Halikon kirkkoherrana v. 1950 lähtien. Osallistui ansiokkaasti Kaukola-kirjan toimittukseen. Hän kuoli v. 1962 Vihdissä.

Lähteneistä kaukolaisista

Kirjailija Pekka Häkli

Kirjailija Pekka Häkli oli lähtöisin myös varattomasta kodista. Hän oli syntynyt v. 1893 ja hänen isänsä oli kuollut jo aikaisin, mutta vanhempi Tuomas-veli ja äiti toimittivat hänet oppikouluun. Sitteen hän sai kouluuttajakseen käkisalmelaisen apteekkari Thiel'in ja niin hänen koulunkäyntinsä tuli turvatuksi. Hän oli erittäin monilahjainen ja moniharrasteinen oppilas, joka jo kouluaikanaan harrasti runoilua, piirustusta, maalausta, teosofiaa, musiikkia y.m. Ylioppilaaksi päästyään hän antautui aluksi lehtimieheksi ja oli toimittajana Helsingin Kuvalehdessä, Työläisnuorisossa ja Työnvallassa sekä eri lehtien kirjallisuusravestelijana. Hänen kirjallisista töistään on merkittävin muistelmateos »Arvid Järnefelt ja hänen lähimaailmansa». Siirryttyään talvisodan aikana Kannakselta Helsinkiin, hän toimi hyvin tuotteliana kääntäjänä suomentaen yli neljäkymmentä, etupäässä englantilaista romaania. Hän harrasti myös taidemaalausta vanhuuden päville saakka. Kuoli Helsingissä v. 1957.

Kirjailija Viljo Kojo

Kuuluisin ja tunnetuin kaukolainen kirjailija taiteilija oli Viljo Kojo. Hän oli syntynyt v. 1891 Uskinsaarella, jossa hänen vanhempansa elivät maanviljelijöinä. Hänen isänsä oli tullut Kurkijoelta Kaukolaan kotivävyksi, mutta äiti oli vanhaa kaukolaista Hirvosen sukua. Tämän nimen vuoksi kirjailija Ernst Lampen aikanaan väitti Viljo Kojoa savolaiseksi, mutta tietysti perusteettomasti. Viljo Kojon äiti, Anna o.s. Hirvonen, oli hyvin vilkas, herttainen ja herkkä ja ehkä juuri häneltä Viljo Kojo oli perinyt kirjallisia lahjojaan. Kyllä Viljo Kojo oli puhdas karjalainen ja kaukolainen. Kun Viljo Kojo jo kansakoulussa osoittautui eteväksi niin lähetettiin hänet koulun päätyttyä Käksälmen Yhteiskouluun. Onnettomiksi muuttuneiden kotiolojensa ja varattomuutensa vuoksi ei hän kuitenkaan menestynyt siellä niin hyvin kuin oli odotettu. Kun hän ei pystynyt hankkimaan esim. välttämättömiä koulukirjojaan, niin erääät opettajat, koulun rehtori etu-

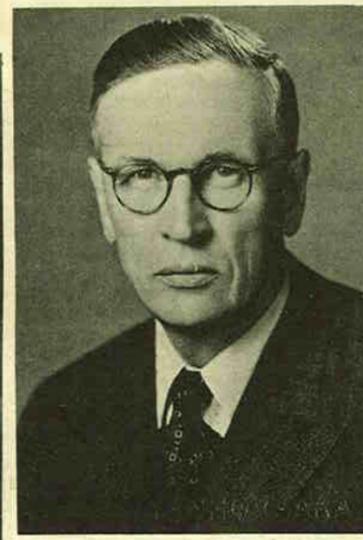
nenässä, rupesivat ymmärtämättömyydessään painostamaan häntä ja hän joutui eroamaan koulusta jo keskikoululuokilta. Hänen kirjalliset ja taiteelliset lahjansa olivat kuitenkin jo tätä ennen tulleet näkyviin ja niin hän sitten koulusta erottuaan menikin Helsinkiin Taidedyhdistyksen piirustuskouluun.

Viljo Kojo on itse kirjoittanut hyvin värikkään kuvauksen näiltä opiskelu- ja taiteellijavuosiltaan, jotka johtivat hänet sitten leveämmän leivän toivossa yrittämään myös kirjailijana. Hänen ensimmäiset kirjansa saivatkin hyvät arvostelut, mikä kehoitti häntä jatkamaan ja niin hänestä sitten kehittyikin sekä kirjailija että taiteilija.

Tässä ei ole syytä ruveta käsittelemään lähemmin hänen laajaa elämäntyötään ja noin 50 teosta käsittävää kirjallista tuotantoaan. Mainittakoon vain että hän toimi ennen sotiamme pitkän aikaa Karjalan jokapäiväisenä pakinoitsijana ja Karjalan Viikkolehden toimittajana. Hänet tunnustettiin erääksi maamme parhaimpiin novellien ja lyhyiden kertomusten kirjoittajiin.

Monissa romaaneissaan hän on kuvaillut kotiseutunsa kauniita maisemia, siellä asuneita ihmisiä, heidän tötään ja heidän kaukolaisia puheenparsiaan. Hän ennätti käsitellä myös romaaneissaan »Kymmenen savun kylä» ja »Mikko Mustapä» viime sotien ja evakkokokojen tapahtumia entisillä kotiseuduillaan.

Kaukolaisista, lukutielle lähteneistä on riittänyt miehiä myös erilaisille käytännöllisille aloille. Näitä on ollut esim. diplinööri Viljo Teräväinen, joka valmistuttuaan on toiminut koko ajan maamme paperiteollisuuden palveluksessa ja oli v:sta 1935 lähtien Yhtyneet Paperitehtaat Oy:n Simpeleen paperitehtaan teknillisenä johtajana. On nyt eläkkeellä ja asuu Tapiolassa.

Fil.kand., kauppaneuvos Väinö Pessi

Käytännöllisellä alalla erittäin menestyksellisesti toiminut on fil.kandidaatti, kauppaneuvos Väinö Pessi. Hän on syntynyt v. 1896, tullut ylioppilaaksi v. 1917 ja suorittanut fil.kand. tutkinnon v. 1932 pääaineinaan meijeriloppi ja maanviljelyskemia. Tämän jälkeen hän oli Länsi- ja Itä-Suomessa sekä Pohjois-Savossa sikäläisten meijeriliittojen sihteerinä, valittiin v. 1938 Hankkijan meijerikoneosaston johtajaksi ja v. 1947 Hankkijan toimitusjohtajaksi, josta toimesta jäi eläkkeelle v. 1961. Hän on kuullut jäsenenä ja puheenjohtajana monien yhtiöitten ja yhdistysten johtokuntiin ja hallintoneuvostoihin. Lisäksi hän on kirjoittanut monia meijeriteitä ja maataloutta käsitteleviä oppi- y.m. kirjoja sekä lukuisia lehtiartikkeleita ammattiy.m. lehtiin. Hänen osuutensa Kaukola-kirjan valmistukseen oli erittäin huomattava. Hänen erikoisharrastuksiinsa kuuluu kirjallisuus ja maaseudun kulttuuripe-

rinteen vaaliminen. Hän asuu Helsingissä ja jatkaa edelleen kirjallisia töitään.

Fil.maisteri Meri Soininen

Pesseistä on vielä mainittava kansanopiston opettajan Olli Pessin tytär fil.maisteri Meri Soininen o.s. Pessi. Hän on syntynyt v. 1909 Koverilassa, tullut ylioppilaaksi Sortavalan tyttökoulusta v. 1932, fil.kandidaatiksi v. 1939. Hän on sitten ollut Valtionarkiston palveluksessa Helsingissä ja tutkinut m.m. Kaukolan aikaisempia vaiheita sekä kirjoittanut niistä hyvin ansiokkaan kirjoituksen Kaukola-kirjaan.

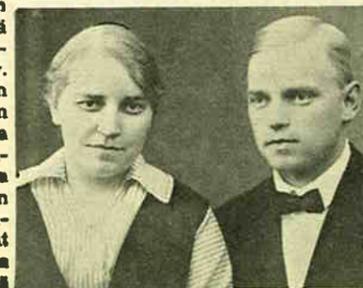

Albin Ylönen

Kaukolan pitäjän Ojajärveltä lähti Viipurin Klassilliseen Lyseon syksyllä 1909 pieni vaatimaton maalaispoika. Mutta oppimisessa tämä ei ollut vaatimaton. Ja kun ensimmäisen kerran todetuksia annettiin, todettiin tämä pieni Albin luokan priimukseksi. Luokan valvoja erehtyi silloin sanomaan, että Albin Ylönen näkyy päässeen priimukseksi, mutta en usko, että se tulee toistumaan. Se toistui kuitenkin vielä viisitoista kertaa, ja keväällä 1917 Albin Ylönen saavutti ylioppilastutkinnossa erittäin korkean äänimäärän.

Albin Ylönen tarkoitus oli ryhtyä lukemaan itämaisia kieliä ja ilmoittautuikin tammikuussa 1918 arabian ja sanskritin luennolle. Luennot eivät kuitenkaan päässeet kunnolla alkuunkaan, kun vaupussota syttyi. Syksyllä 1918 Albin Ylönen sitten siirtyi lainopilliseen tiedekuntaan, ja suoritti seuraavan huhtikuun alussa juridikofiliin tutkinnon. Mutta sitten hänen oli lähdeävä sotapalvelukseen Viipuriin. Siellä hän melkein heti sairastui ankaraan espanjan tautiin ja menehtyi siihen.

Albin Ylönen poismenossa suomalainen tiede menetti kalliin idun.

Kansakoulunopettajat Laina ja Niilo Näykki

Kirkonkylässä opettaja Lauri Näykin ja hänen rouvansa per-

heessä oli kuusi tytärtä ja yksi poika, jotka kaikki joutuivat lähtemään joko oppikouluun tai jollekin käytännölliselle alalle. Heistä kaksi, Saima ja Niilo Näykki kävivät viisi luokkaa ja Rauha ja Laina Näykki kävivät kahdeksan luokkaa ja tulivat ylioppilaiksi Käksälmeestä. Rauha Näykki, myöh. Ikonen, on ollut koko ajan Postin palveluksessa m.m. Helsingissä n. 20 vuotta ja elää nyt Helsingissä. Laina ja Niilo Näykki valmistuivat kansakoulunopettajiksi ja Niilo Näykki oli ennen sotia johtajaopettajana Käksälmeessä kaupungin kansakoulussa ja sotien jälkeen Porissa. Hän kuoli v. 1967. Opettaja Laina Näykki oli aikoinaan opettajana m.m. Elisenvaarassa ja asuu nykyään Helsingissä.

Toinen kirkonkylässä asunut perhe, jossa päinvastoin oli kuusi poikaa ja yksi tytär oli tilallisen, konstaapeli Juho Sihvon ja hänen rouvansa, o.s. Westerlund, perhe, jonka lapset joutuivat myös käymään kouluja kuka enemmän, kuka vähemmän. Perheen kaikki kuusi reipasta poikaa osallistuivat Vapaussodan taisteluihin Karjalan rintamalla yhdessä kuuden muolaalaisen serkkunsa kanssa, joista vanhin oli rintaman päällikkö, jääkärieversti, myöh. jalkaväenkenraali Arne Sihvo. Täällä näistä Kaukolan serkuista yksi, jääkäriväpeli Armas Sihvo, kaatui taistelujen aikana Muolaassa.

Jääkärikapteeni Tauno Sihvo

Vanhin Kaukolan Sihvon pojista oli jääkärikapteeni Tauno Sihvo. Hän oli syntynyt v. 1887, tullut ylioppilaaksi Käksälmeestä v. 1909, opiskellut lainopillisessa tiedekunnassa, jossa myöhemmin suoritti oikeustutkinnon. Hän toimi asianajana Käksälmeessä ja osallistui hyvin tehokkaasti jääkärivärväykseen, jonka vuoksi joutui itsekin menemään Saksaan suomalaisten jääkäripataljoonaan. Vapaussodan jälkeen hän toimi Kaajanissa Sk:n paikallispuhallikkonä, poliisimestarina ja oppikoulun opettajana. Oli sen jälkeen Kuhmoisissa nimismiehenä. Talvisodan aikana hän oli väestönsuojelutehtävissä Käksälmeessä ja jatkosodan aikana Suomen Huollon ja Punaisen Ristin palveluksessa Mikkelissä. Hän oli naimisissa Anna Leppäsen kanssa ja heillä oli lapsia viisi tytärtä ja viisi poikaa. Pojista kaksi kaatui viime sotien aikana. Hän itse kuoli v. 1967.

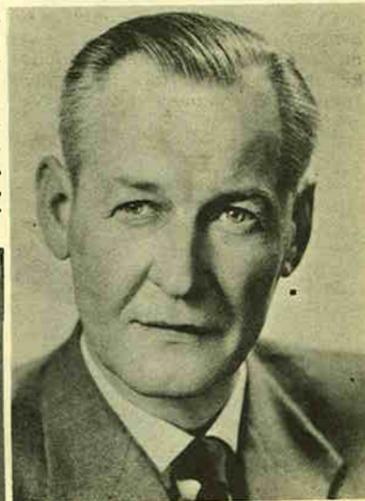
Kaksi Sihvon pojista, Kaarlo ja Vilho Sihvo olivat molemmat kansakoulunopettajia. Vilho Sihvo kuoli v. 1924 Seinäjoella lavantautiin ollessaan stellä oppikoulun voimistelunopettajana ja Kaarlo Sihvo kuoli v. 1944 tapaturmaisesti Kaukolassa, jossa hän oli ollut kirkonkylän kansakoulun opettajana v:sta 1923 lähtien. Hän oli siellä ollessaan osallistunut Kaukolan kunnalliselämään, sähköy.m. yhtiöitten toimintaan ja ollut suojeluskunnan paikallispuhallikkonä y.m.

Kaksi nuorinta veljestä vänrikki Mauno Sihvo ja luutnantti Eerni Sihvo olivat molemmat

käyneet keskikouluun, RUK:n, Mauno lisäksi kauppa-kouluun. Molemmat olivat olleet puolustuslaitoksen palveluksessa ja kuolivat tapaturmaisesti, Mauno v. 1924 Sortavalassa ja Eerni v. 1933 Käksälmeessä.

Kansak.opettaja Jenny Lounavuori

Sihvon sisaruksista vanhin, kansakoulunopettaja Jenny Lounavuori, o.s. Sihvo, synt. v. 1886, on vielä elossa ja asuu Forssassa tyttärensä luona. Hän oli käynyt keskikoululuokat Sortavalan tyttökoulussa ja lukioluokat Käksälmeessä. Hänet valittiin v. 1912 kansakoulunopettajaksi Pitkärantaan, jossa meni naimisiin kansakoulunopettaja Kaarlo Lounavuoren kanssa. Osallistui Pitkärannassa Marttojen ja Lottien toimintaan. Nuoruudessaan hän osallistui myös hyvin menestyksellisesti seuranäytelmien esityksiin.

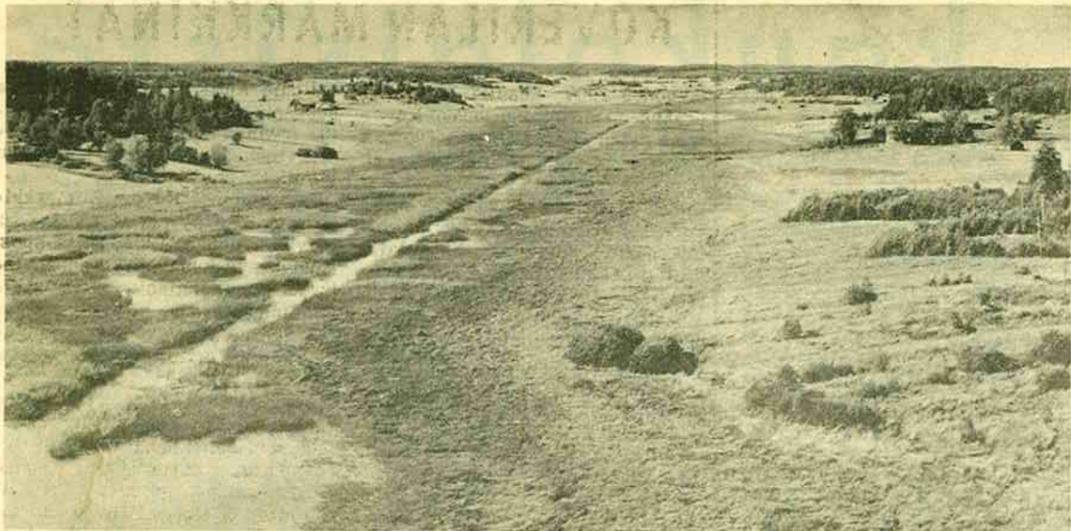
Professori Tapio Savolainen

Kirkonkylän Savolaisen sisaruksista oli ainakin kolme käynyt oppikoulua ja tullut ylioppilaaksi, vaikka heidän isänsä maanviljelijä ja suurmaanmistaja Matti Savolainen oli joskus ollutkin »eri mieltä» lastensa kouluttamisesta. Liikkuessaan liikematkoilla vaatimattomasti puettuna sarkavaatteisiin ja rasvanahkalapikkaisiin hän oli keran Viipurissa joutunut liiketoveriensä haastateltavaksi, jolloin häneltä oli kysytty, missä määrin hän on joutunut kouluttamaan lapsiaan, niin hän oli vastannut, että kyllä kaikki muut lapset ovat hyvin pärjänneet ilman koulujakin, mutta nuorin oli tyhmä ja hänet piti lähettää oppikouluun.

Tämä nuorin oli nykyinen Helsingin Yliopiston lääket. ja kirurgian professori Tapio Savolainen. Hän on syntynyt v. 1912, tullut ylioppilaaksi Käksälmeestä v. 1932, valmistunut lääklis. v. 1942 ja lääket. ja kir.tohtoriksi v. 1948, toiminut Helsingin Yliopiston dosenttina ja saman yliopiston profes-

Sie ja mie

KARJALAISTEN SUURJUHLA
HELSINGISSÄ 13-14. 6. 1970

Kirkkojärvi kuivattuna. Täällä oli ojankaivulla mm. kuulu hiittäjä Eino Olkinuora itselleen pohja-kuntaa luomassa. Kuva on otettu kirkkotorjasta.

sorina v:sta 1965 lähtien. Hän on kirjoittanut alaltaan suuren määrän tieteellisiä julkaisuja ja kirjoituksia.

Kirjailija
Joh. Edv. Leppäkoski

Matti Savolaisen leikkilinen sanonta, että vain tyhmit lapset kaipaavat kouluja, on kirjailija ja toimittaja Leppäkosken nähden pitänyt täysin paikkansa, sillä hän on joutunut lähtemään maailmalle vain kansakoulun käyneenä, mutta hyvin hän on siellä menestynyt. Hän on syntynyt v. 1901 perheen nuorimpana Pärnänjoen varrella Leppäkoski-nimisen kosken rannalla olleessa vanhempiensa kotona. Isän nimi oli Ruotsalainen, hän oli aikoinaan muuttanut Suokalan kylästä tänne kotitilansa takaa eli metsämaalle, josta Käkisalmeen oli noin 6 km ja Suokalan kansakouluun n. 10 km. Tästä syystä Leppäkoski joutui käymään kansakoulua vain yhden vuoden Suokkalassa ja muun ajan Käkisalmen Tenkalahden koulussa. Siihen se koulunkäynti sitten loppuikin, vaikka mieli tekikin oppikouluun, mutta kun vanhemmat olivat varattomia ja kotitila pieni, josta vanhemmat lapset olivat jo varhain lähteneet maailmalle, niin 13-vuotisen pojan piti jäädä kotiin vanhempiensa avuksi.

Mutta Edvard Leppäkoski oli tavallista lahjakkaampi ja yritteliäämpi maalaispoika, jolla oli kovat lukuhalat ja joka töittensä lomassa luki kaikki, mitä kirjastoista ja muualta käsiinsä sai. Siihen aikaan ilmestyi jo Nuori Voima, jonka palstoilla monet maamme kirjailijoista olivat aloittaneet kirjailija-uransa ja sinne Leppäkoskiinkin lähetti ensimmäiset runonsa ja kirjoituksensa. V. 1920 perustettiin Nuoren Voiman liitto ja Leppäkoski oli myös mukana tätä liittoa perustamassa. Tämän liiton harrastuspiireihin kuului myös esperanton kansainvälinen kieli ja tätä tietä sitten Leppäkoskesta tuli innokas esperanton harrastaja.

Tästä nuoresta, lähellä asuneesta kirjailijasta kuuli sitten Käkisalmen Sanomien silloinen toimittaja Vuorelainen ja hän tarjosi sitten Leppäkoskelle työpaikan lehtensä toimituksessa, jossa hän sitten

v:sta 1924 lähtien toimi lehden toimitussihteerinä sekä samalla kolmen muun Käkisalmissa painetun pitäjälehdien toimittajana. V:sta 1935 lähtien hän toimi myös lehti-yhtiön Kaakkois-Karjalan Kirjapaino Oy:n taloudenhoitajana ja toimitusjohtajana. Talvisodan jälkeen hän on ollut Jyväskylässä Keski-suomalaisen toimitussihteerinä ja pakinoitsijana. Hän on julkaissut lukuisia runoja ja novelleja eri lehdissä ja hänen erikoisharrastuksenaan ovat olleet kirjallisuuden lisäksi vieraat kielet, etenkin esperanto. Hänen huomattavin työnsä on ollut v. 1961 valmistunut Kalevalan käännös esperantoksi. Hän asuu nykyään Jyväskylässä ja harrastaa edelleen kieliä ja kirjallisuutta.

Koulutulle lähteneistä ja Käkisalmissa koulunsa käyneistä kaukolaisista mainittakoon vielä Vesilahden nykyinen kirkkoherra, rovasti Simo Laatikainen ja hänen kaukolainen ylioppilasrouvansa Salme, o.s. Keckman, Pernössä maanviljelijänä elävä agronomi Juho Huuhka ja Hyvinkäällä asuva sahanomistaja, metsänhoitaja Valdemar Paavilainen. Samankäisiin kuuluu vielä filmaisteri, kapteeni ja Mannerheiminritari Aaro Seppänen, joka kaatui jatkosotamme aikaisissa loppuistelussa.

Vielä nuorempia kaukolaisia ovat sitten mm. lääket. lisensiaatti Teuvo Pessi Tampereelta ja maat. ja metsät. tohtori Yrjö Pessi Helsingistä. Tähän ikäluokkaan kuuluu myös filmaisteri Pertti Paavilainen Ruovedeltä.

Tässä ei ole mainittu montakaan niitä keskikoulun käyneitä, jotka keskikoulun jälkeen ovat siirtyneet erilaisiin ammattikouluihin tai käytännöllisille aloille. Näiden joukkoon kuuluvat mm. kaikki ne puolustuslaitoksemme palveluksessa olleet jääkäriupseerit, jotka ovat joutuneet palveluksessa ollessaan suorittamaan keskikoulukurssin. Seuraavista upseereista on kuitenkin syytä mainita

Y.e. kapteeni Arvi Raami

Kapteeni Raami oli syntynyt v. 1900 Keiholammilla, tullut ylioppilaaksi Käkisalmeista v. 1921, käynyt koulupoikana Vapaussodan aikana Vöyrin sotakoulun, osallistu-

nut Vapaussotaan ja käynyt myöhemmin RUK:n, kadettikoulun ja sotakorkeakoulun yleisesikuntalinjan vv. 1934-36. Hänen näin luopavasti alkaneen sotilasuransa katkaisi kuolema marraskuussa v. 1939 vähän ennen Talvisodan sytymistä.

Y.e. eversti
Uljas Antero Käkönen

Eversti U. A. Käkönen syntyi Kaukolassa v. 1906. Hän tuli ylioppilaaksi Viipurin Klassillisesta Lyseosta v. 1926, suoritti kadettikoulun kurssin vuosina 1929-30 ja sotakorkeakoulun yleisen osaston vv. 1937-39. Palveltuaan Karjalan Kaartin rykmentissä nuorempana upseerina vv. 1927-29 ja 1930-36 sekä adjutantina ja kompanian päällikkönä vv. 1936-37, hänet määrättiin Suomen sotilasasiemiehen apulaiseksi Moskovaan v. 1939. Moskovassa hän työskenteli vielä samassa tehtävässä vv. 1940-41. Jatkosodan vuosina U. A. Käkönen toimi erilaisissa pääesikunnan ja AK:n esikunnan määräämissä tehtävissä ja sotien jälkeen mm. Porin Sotilaspiirin päällikkönä vv. 1955-60 sekä Hämeen Sotilasläänin komentajana vv. 1960-63, jolloin erosi vakinaisesta palveluksesta. — Asuu nykyisin Helsingissä.

Eversti Käkönen on julkaissut seuraavat teokset: Sotilasasiemiehenä Moskovassa 1939, Tiedustelumatkalla Muurmanskissa 1941 sekä Moskovassa ja Arkangelissa talvella 1941.

Yhteenvetona edellisestä voitaneen sanoa, että Kaukolasta on asukasluvuunsa nähden ollut melko runsaasti koulutulle lähteneitä, ehkä enemmän kuin monesta muusta lähikunnasta. Kaukolaisen ylioppilaiden määrä oli alue- luovutukseen mennessä noussut 35-40 ylioppilaaseen ja kansakoulunopettajien luku oli samaan aikaan ylittänyt jo 30 opettajan luvun. Tästä asiantilasta on laskettava hyvin suuri ansio paitsi asianomaisille itselleen myös kunnan kansakouluille sekä niiden valistuneille opettajille.

KARJALAISET KORJAAVAT TOPELIAANISIA KÄSITYKSIÄ

Ainakin vanhempi karjalaispolvi muistaa Maamme-kirjasta luetun Z. Topeliuksen käsityksen herkeistä helposti innostuvista, mutta myös yhtä helposti hellittävistä karjalaisista hetken lapsista. Tätä käsitystä, joka oli vielä 1930-luvulla hyvin yleinen koko maassa, on nyt kuitenkin paljon korjattu. Eräs näistä, erikoisen mainittava ja ansioitunut »korjaaja» on kaukolainen Joh. Edv. Leppäkoski, ainoa suomalainen, joka on eepoksemme Kalevalan kääntänyt vieraalle kielelle.

Juho Edvard Leppäkoski ei ollut kouluissa oppinut vieraita kieliä. Hän oli suorittanut vain kansakoulun kurssin. Mutta opinhaluisena hän oli sitkeä itseopiskelija. Ja nähtyään kerran kirjakaupan ikkunassa esperanton oppikirjan, oli ostanut sen ja aloittanut tämän kielen opiskelun. Esperantossa hän hankkikin niin täydellisen taidon, että hän alkoi kääntää suomalaista runoutta esperantoksi. Ja sitten hän ryhtyi — omasta aloitteestaan — vaiko toisten kehoituksesta, ei ole tiedossani — kääntämään Kalevalaa esperantoksi. Työ oli jo varsin pitkällä kun sota syttyi. Runoilija Leppäkoski oli silloin Käkisalmen Sanomien toimitussihteerinä ja asui tie-

tenkin Käkisalmissa. Tapanina 1939 tuli sitten vihollislaivue pommittamaan Käkisalmea, ja sekin puutalo, jossa Leppäkoski asui, tuhoutui täydellisesti. Saman kohtalon koki tietenkin myös Leppäkosken koti. Siitäkin jäi jälle vain muisto. Valmiit esperantonkieliset Kalevalan runot olivat muuttuneet tuhkakksi.

Tämä oli luonnollisesti masentava isku. Mutta se ei kuitenkaan lyönyt miestä maahan, vaan kehoitti ja pakotti uuteen yritykseen. Saamatta avustuksia tai apurahoja Leppäkoski suoritti Kalevalan käännöstyötä varsinaisen leipätyönsä, sanomalehtityön ohella. Ja parinkymmenen vuoden kulluttua työ oli valmis. Rahaa oli nyt hankittava teoksen painatus-työtä varten. Mutta tämän tehtävän suoritti FONDUMO ESPERANTO, Suomen Esperanto-Säätiö.

Maailman esperantistit ovat päättäneet, että kunkin kansakunnan on julkaistava joku kirjallisuutensa edustava teos esperantoksi. Suomi on tämän osuutensa nyt täyttänyt. Teos on edustava ja käännöstyöstä ovat ulkomaalaiset esperanton tuntijat ja taitajat antaneet erittäin kiittävät arvostelut. Väinö Pessi

ENSIMMÄISET KOULUVIIKOT

Eräänä aurinkoisena elokuun päivänä vuonna 1905 laskeutuivat pyhäsuuhinsa sonnustautuneet »Pusan Mikko» ja hänen 8-vuotias Väinö-niminen esikoisensa pihatörmältä kotipellon pientareelle polulle ja lippasivat sitä pitkin Vuoksen laskuissa paljastuneelle lietteelle, ponkaisivat liete-niityn keskellä solisevan, Keiholammista Kaarlahteen vettä kuljettavan purpahanen yli ja jatkoivat matkaa, välillä mättäältä mättäälle hyppien, Heikkilän pelolle ja sen piennarta pitkin talon pihaa ja kylätielle. Tietä riitti kuitenkin vain puolisen kilometriä, kun oli poikettava Niukkasen (Osan) Aatin pihaan ja sieltä ruispellon piennarta pitkin sekä matalan raja-aidan yli Hennilän pelolle. Piampa oli talon pihapiirikin ylittetty ja matkamiehet tallasivat Hennilän toisen pellon niskalla metsän reunaa myötäilevää polkua Liihan pelolle ja niitylle, josta sitten oli noustava Marlahden talon pihalle ja sieltä Ovaskan Tommon taloon johtaville kujasille. Ovaskan savutuvan nurkalta oikaisivat »miehet» sitten Mökinlammien rantoja reunustaville niityille, ylittivät veteläpohjaisen soisen kohdan ohuita pitkospuita pitkin ja tulivat Mökin Simon pelolle, josta jo näkyikin matkan päämäärä ja maali, uusi ja juhla-asuinen kansakoulu, jonka katon harjalla hulmuisi sinivalkoinen lipu. Neljän kilometrin mittainen patikkataival oli päättymässä.

Ja tämä patikoiti oli kannattanut, sillä maanteitse olisi pitänyt kävellä seitsemän kilometriä. Ja perille oli tultava ajoissa, sillä kysymyksessä olivat Suokalan supistetun ylemmän kansakoulun uuden koulurakennuksen vihkiäiset sekä uusien oppilaiden vastaanotto. Päivä oli siis, ainakin etukäteen arvioiden, hiukan jännittävä ja pelottavakin. Koulun haluava miehenalkua ei kylläkään koulu peloittanut. Olihan tullut käydyksi pyhäkoulu, kahdet kinkerit ja kiertokoulukin jo kaksi vuotta aikaisemmin, joten koulukokemusta oli. Mutta kun siihen aikaan keskenkasvuiset pojat muutamissa kylissä vielä harrastivat kylätappeluita — aikamiespojat, nuorukaiset olivat niistä jo lupuneet — peloitti vähän, että koulumatkoilla tulisi yhteenottoja, ja niitä tämä kansakoululaiseksi aikova olisi halunnut välttää.

Koulun pihalla ja koulun eteisessä juhlaväen joukossa parveilevat koulupojat joutuivatkin sitten uuden tulokkaan tarkastelun koh-

teiksi. Olisi pitänyt saada selville ketkä heistä mahdollisesti olivat tappelupukareita. Onneksi sellaisia ei ainakaan päältäpäin nähtynä näyttänyt olevan.

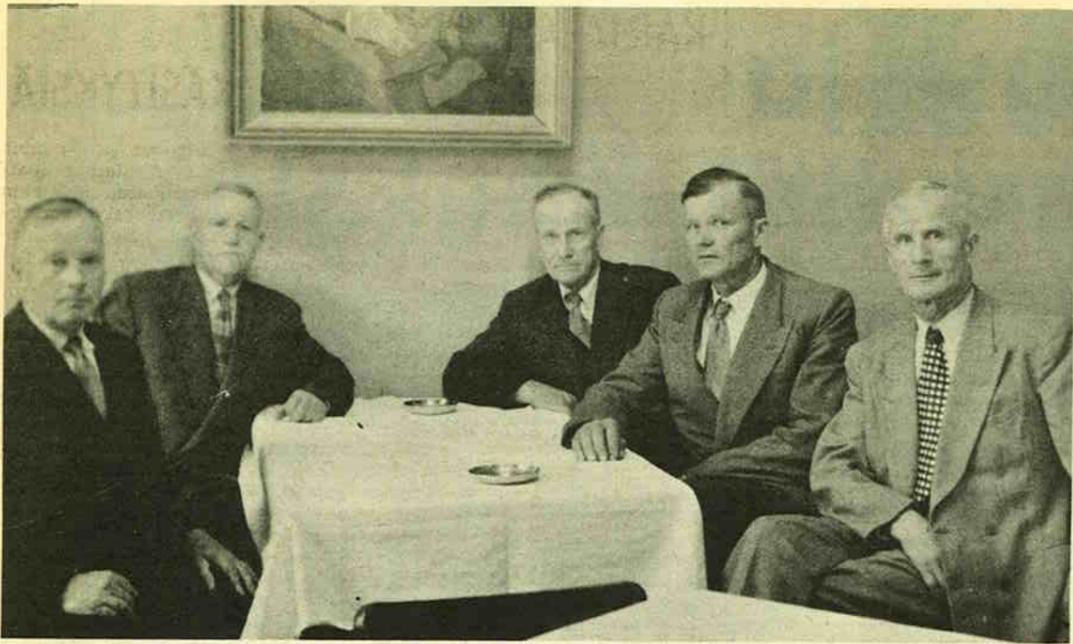
Mutta ne koulutalon vihkiäiset.

Kirkkoherra Olin piti vihkiäispuheen. Muista vieraista jäivät muistiin vain Kojon Viljo ja Näykin Niilo. Viljo Kojon oli opettaja Salo komentanut runon lausujaksi. Mutta kun Viljo pienikasvuisena näytti jäävän piloon juhla-vaen joukkoon, keskeytti Salo hänen lausuntansa, nosti pojan tuolille ja käski aloittamaan uudestaan alusta. Kaukolan kirkonkylän opettajan, Lauri Näykin Niilo-pojalla taas oli sellainen puku, jollaista niillä leveysasteilla ei aikaisemmin oltu nähty, joten se jäi mieleen. Se oli hieno sininen memoriespuku. Leveä, valkoinen ja kovaksi tärkätty kauluskin siinä oli. Ja Niilon taskussa näytti olevan aivan loppumaton varasto Sanitas-namusia. Niitä hän pisteli suuhunsa tavan takaa ja ilmeisesti oli koko juhlan tyytyväisin vienas.

Mutta nyt on aloitettava itse koulutyön kuvaus, joten lienee parasta jättää ulkoilmaisen tarkastelijan asenne ja siirtyä omakoh-taiseen kertomiseen.

Siihen aikaan ei maaseutukouluissa ollut alakouluja, joten jouduimme käymään ns. pienten koulua kuusi viikkoa. Tänä aikana piti selvittää, ketkä meistä jo olisivat kykeneviä vastaanottamaan ja sulattamaan oikeaa kouluopetusta. Lukemista ja kirjoittamista meille pääasiassa opetettiin. Lokakuun alussa tulivat sitten kouluun »vanhatkin tekijät», ja silloin määrättiin istumajärjestys. Pulpetit olivat kahta varten, ja kovin ujo kun olin, peloitti mahdollinen joutuminen tytön viereen. Onni kuitenkin potkaisi, ja sain vierustoverikseni Kuhan Toivon. Kaikki eivät kuitenkaan olleet samalla tavalla kanoja. Vuotta tai paria myöhemmin tuli kouluun Ilmi Hynninminen tytön tyllerö. Hän oli rohkea ja pyysi, ettei häntä pantaisi pojan viereen istumaan. Opettaja ihmetteli ja kysyi, että minkä vuoksi ei, jolloin Ilmi selitti, että jos hän joutuu pojan viereen, niin häntä aina naurattaa. No, siitä hän olisi muidenkin koulutyö saatanut häiriintyä, ja niin Ilmi pääsi pulpettiin tytön toveriksi.

Silloin ei annettu ilmaisia kirjoja eikä muitakaan koulutarvikkeita ilmaiseksi. Kirjoitettiin ja laskettiin rihveleillä kivitauluille. Kaunokirjoitusta varten oli ostet-

Kauko-Säätiön hallitus, vasemmalta: H. Paavilainen, M. Paavilainen, U. Pessi, E. Teräväinen ja J. Kuisma.

Kauko-Säätiö

Joulukuun viikossa päätänä vuonna 1948 lopetettiin sisäasiainministeriön päätöksellä virallisesti Kaukolan kunnan loppuselvitelyt.

Vähän aikaisemmin samana vuonna oli eri yhteisöjen loppuvaroista muodostettu ja perustettu Kauko-Säätiö. Perustajajäseninä olivat Kaukolan Sähkö Oy, Kaukolan Osuuskauppa r.l. ja Suokkalan Osuuskauppa. Perustajajäsentien panema pääosa muodostaakin pääosan säätiön nykyisistä varoista.

Huomattakoon, että varsinaiset kunnan varat ja velat panttiin ministeriön päätöksellä -vellin kanssa vastakkain, joten kunnan varoista ei säätiö ole saanut mitään.

Säätiön pääperiaatteena on karjalaisuuden säilyttäminen ja karjalaisen heimoushengen vaaliminen sekä kaukolaisten opiskelijoiden vuosittainen tukeminen opintovastuuksin. Vuosittaiset korkeat onkin käytetty pääasissa edellä mainittuihin tarkoituksiin.

Vuonna 1952 säätiö jakoi ensimmäiset opintovastuut. Tähän mennessä niitä on jaettu yhteensä noin 93 000,- markkaa.

Säätiön toimesta ilmestyi v. 1953 Kaukolan-kirja. Vuonna 1969 valmistui oma pitäjälippu sekä suurennettiin yhdessä pitäjälippuun kanssa Kaukolan vanhan puukirkon kuva. Muutamia vuosia sitten säätiö kustansi myös pöytävirin.

Eino Teräväinen

tava oikeat vihkot. Aineet kirjoitettiin irtonaisille paperiarkeille. Ensimmäisen osaston oppilaiden ei tarvinnut kirjoittaa aineita.

Jo pienten koulussa oli kerrattu ja harjoiteltu Maamme-laulua ja Karjalaisten laulua. Varsinaisen koulun alettua opetettiin ensimmäiseksi »Terve ystävä sä, tänne suojahamme.» Sitä tarvittiin tervetuloilauluksi. Koulurakennus oli uusi, eikä koulukaan vanha, joten vihkiäisjuhlassa opettaja Salo oli kehoittanut lasten vanhempia ja muitakin käymään koululla opetuksenkin tutustumassa. Ja juuri näitä kävijöitä varten opettelimme edellä mainitun Crusellin säveltämän laulun. Kun sitten vierailija tuli — tavallisimmin juuri opetustunnin aikana — viittasi opettaja meidät seisomaan, antoi äänen ja me parkasimme: »Terve ystävä sä, tänne suojahamme, terve liittohon nyt nuorien. Edistys, valistus, siinä ohjelmamme, sekä rakkaus pohjana sen.» — »Palvellaksemme Suomea, kansaa sen ja sen toiveitakin ilolla, oomme yhtyneet liittohon nuoruuden, lippu liehukoon korkealla.»

Opettajamme oli A. J. Salo. Antti Juhon Salo oli helposti kiivastuva, vielä nopeammin leppyvä ja hehkuvan isänmaallinen mies. Kotitöitä hän ei antanut liiaksi, mm. kotilaskuja ei milloinkaan. Mutta koulussa hän sekä opetti että vaati. Erikoisesti hän koetti totuttaa meitä työn tekoon ja järjestyksen pitoon. Oppilaitten piti vuoroviikoin, ensi aikoina kaksi oppilasta kerrallaan, myöhemmin vuosina neljä kerrallaan, vastata luokkien siivouksesta ja luokkien lämmittämisestä. Toisten lähtiessä koulusta, järjestäjät jäivät lakaisemaan luokkia ja eteistä. Heidän oli myös tuotava halot noin 150 metrin päässä kylätien varrella olevista pinoista seudaavan aamun lämmitystä varten. Koulutyö alkoi klo 9.00, ja se merkitsi, että silloin luokkien piti olla lämpimiä ja siistejä. Talvipakkasilla oli lämmittäminen aloitettava viimeistään kello kuudelta, joten kotoa oli lähdettävä viimeistään klo 5, jotta pimeässä ja usein tuiskulumen peittämällä ladulla ehti hiihtää ajoissa perille. Joka välitun-

YLÄ-KAUKOLA

Ylä-Kaukola tai Lamminlahti, kuten sitä tavallisesti kutsuttiin, oli pieni, monien järvien keskellä oleva pirtteä kylä. Talot olivat enimmäkseen järvien rannoilla, välimatkat pitkiä. Aikaisemmin kylä kuului liinamaalaisten salo-alueeksi, mutta kun 30-luvun alussa kylä sai oman koulun ja tieolot paranivat, vilkastui elämä. Kun Ukon — Simon Pessiltä (Johannes Pessi) lähti kylätietä Ylä-Kaukolaan, oli vasemmalla Saarijärvi, jonka rantaviivaa tie seurasi. Siinä oli oikealla Väinö Pessin talo ja pienen matkan päässä vasemmalla Simosen Katrin tupa, sekä vastapäätä, pienen kirkasvetisen joen takana Urho Häkkin talo kauniilla mäen töyrällä. Joen yli menevän sillan

nin jälkeen oli eteinen lakaistava ja tarkastettava, että kaikkien päällysvaatteet olivat naulassa. Tarkastaja Saarnio sanoikin keran, että hänen tarkastuspiirissään oli vain yksi toinen koulu, joka oli yhtä siisti kuin Suokkalan kansakoulu.

Vänrikki Stoolin tarinoita luimme II osastolta alkaen ja useimmat runot ehdimme oppia ulkoa. »Pilven Veikko» sattui meidän osastollamme ensimmäiseksi ulkoa opittavaksi ja »Kuormarenki» viimeiseksi. Sen lausumme IV osaston pääsytkinnossa.

Tiesimme, että opettajamme oli sortovuosien aikana ollut vähällä joutua maanpakoon, joten ymmärsimme hänen ilonsa ja intonsa kun hän suurlakon alkaessa sai kiidätettyä sinivalkoisen lipun koulumme katolle (Koulumme lipusta oli punainen kaista leikattu heti uutuudestaan pois, joten jäljellä oli sinivalkoinen lippu). Sen jälkeen piti hän meille puheen, laulatti Maamme-laulun ja päästi kotiin. — Syksyllä 1915 johdatti hän toistakymmentä nuorta miestä Saksaan sotataitoa oppimaan. Näistä oli kuusi minun kansakoulutoveriani. Itse joutui A. J. Salo vuoden 1916 alussa santarmien käsiin ja Spalernajaan, josta pääsi pois vasta maaliskuussa 1917. — Väinö Pessi.

kahden puolen kukkivat keväisin tuomet ja näky kasvillisuuden rehevydessä oli aivan maalauskelinen. Tie kulki mäen päälle kauniista metsää pitkin ja oikealla Lamminlahden vanha sukutila, joka oli aikaisemmin kuulunut Paavilaisen suvulle. Siinä lähellä metsän keskellä tien vasemmalla puolen mäen nypylällä, ikivanhojen riippaköivujen katveessa oli Viljo Paavilaisen (Hutri) talo ja tien toisella puolen mahtava kallio, jonka laella hongat humisivat ja joitten iltasoittoa niin monet kerrat Siiri-emännän kanssa kuunneltiin.

Oli lähellä Säläjä-järvi, sen reunalla Uitniemi (Käkönen) ja Pitkäniemi sekä Lahdelma. Viimeksi mainittu oli jossain mielessä kylän keskeisin talo, heillä oli kylän ainoa puhelin, heidän maanviljelyksensä ja erikoisesti karjanhoito oli esimerkillistä ja isäntäväki monipuolisesti valvutunutta, joten monissa asioissa heidän neuvojaan kysyttiin.

Koulu, kylän keskipiste, kauniin lammen rannalla, toisella puolella korkeaa vuorta, jonka kahden puolen laaksossa koivikko, jonka puiden varjot lankeivat lammen rasvatyveneen pintaan, vain soutelevat sorsaparvet rikkoivat veden kalvon, saaden sen hienokeltaan värjäjämaan. Kevätpäivinä kukkivat käköt kilpaa noissa koivikoissa. Rantaheiniköissä sirsivät heinäsiikat ja tuntui kuin ruisräikkä olisi päättänyt pitää lopullisen asuinajansa Rasilaisen Juhon ruispelloissa. Usein kuului myös rannan pajukosta satakielen ja kuhaneittäjän iltalaulut niin ihmeelliset, loputtomat luritukset.

Rasilainen oli koulun lähin naapuri, sekin karvikkomäellä ja samoilla pihodilla Toivo Mannisen talo. Siinä oli lähellä myös Lavaljärvi, sen rannalla, Härkösen talon luota poikkeavan pienen sivutien päässä Adam Jantusen talo. Mikä ihana näky hiveli siinä katsojan silmää. Siinä sitä oli saloseudun äänetöntä, koskematon rauhaa. Ja aivan samalla rannalla posti-Juvosen pieni koti. Muis-

KOVERILAN MARKKINAT

Vuoden 1907 kesällä kokoontui eräänä maanantaina Joukko Koverilan kylän miehiä Juhon ja Tuomas Osan taloon vanhan tavan mukaan iltaa istumaan. Osan talo sijaitti hyvällä paikalla valtamaantien varrella keskellä kylää. Se oli muutenkin sopiva, koska siellä saattoi keskustella sekä asiasta että asian vierestä. Ja saattoi siellä joskus pelata vaikka pientä nakkia, kun syyspuolella ei enää voinut pelata varsinaisella pelipaikalla, kankaan reunan petäjökössä. Monta mojavaa juttua siinä Osalla sen ajan miesten kesken juteltiin.

Eräänä elokuun puolivälillä sunnuntaina oli Osalle taas kokoontunut Joukko miehiä, ja siinä keskustellessa heräsi kysymys markkinoiden järjestämisestä kylään. Tosin tästä oli jo aikaisemminkin ollut puhetta eri tilaisuuksissa, mutta nyt päätettiin ryhtyä toimeen asian eteenpäin viemiseksi. Lähellä oli sopiva sille kangas markkinapaikaksi, kahta puolen maantietä. Sen omistivat Juhon ja Tuomas Osa ja Tuomas Särkinen, jotka lupasivat maan pientä maksua vastaan.

Nyt järjestettiin kokous. Puheenjohtajaksi valittiin Adam Hirvonen ja sihteeriksi Heikki Montonen. Kokouksessa valittiin markkinatoimikunta, johon tulivat Matti Hirvonen, Adam Särkinen, Antti Pessi, Pekka Pessi, Esko Pessi, Jaakko Kiiski, Juhon Osa, Emil Silvan, Juhon Kuisma ja Heikki Montonen. Adam Hirvonen valittiin kokouksen puolesta puoleksi. Päätettiin yleisesti markkinoista ja toripäivästä annetun asetuksen mukaisesti hakea kuvernööritä lupa markkinoiden järjestämiseksi. Lupaa pyytämään

valittiin Antti Pessi. Se saatiinkin nopeasti niin että siinä ehti ilmoitus hyvissä ajoin seuraavan vuoden almanakkaan, jossa markkinat yleisesti ilmoitettiin.

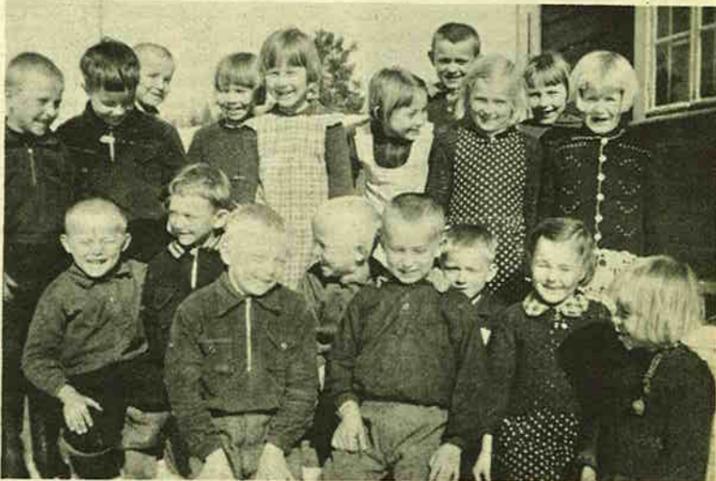
Ensimmäiset Koverilan markkinat pidettiin syyskuun 27. ja 28. päivinä vuonna 1908. Niitä suosi kaunis syyskuun sää. Kaupan tekoahan on markkinoiden päätarkoituksena, mutta se jäi sillä kertaa hyvin vaatimattomaksi. Myöhemmin vuosina markkinat vilkastuivat suuresti.

Jo kolme päivää ennen varsinaista markkinapäivää saapui kauppiaita, sirkuksen henkilökuntaa, Onnenpyörän pyöritteliä, posetiivareita ja jos jonkinlaisia keinotellijoita, ja tietysti myös mustalaisia. Eräs seurue oli tuonut telineen, jossa oli kahdeksan metriä korkea lankkuun kiinnitetty johto. Teline oli pystyssä, alla olevaan laavaan kiinnitetty. Lavassa oli rautatappi, jonka päähän lyötiin leikalla. Tämä isku antoi vauhtia kelloille, joka kohosi lankussa olevaa johtoa myöten ylös ja helisi siellä. Jokaisesta lyönnistä oli maksettava 25 penniä. Hyvin voimakkaasta lyönnistä sai 50 penniä ja hakaneulan. Jos isku oli heikko, eikä kello noussut määrättyyn korkeuteen, jäi ilman palkintoa tai sai aivan arvottoman esineen. Siinä pitäjän nuoret miehet kokeilivat voimiaan.

Kolme vuorokautta ennen markkinapäivää vuokrattiin palstat myyntikojuja ym. varten. Hinnat olivat alhaiset. Ne vaihtelivat kahdesta markasta kolmeen kymmeneen markkaan ja kooltaan neljästä neliömetristä sataan neliömetriin. Vaate- ym. kauppiaita, kahvilan pitäjiä, onnenpyörän pyörittä-

Kaukolan opettaja 1943.

Ylä-Kaukolan kansakoulun I ja II luokan oppilaita 1938.

tamme Sinut, uskollinen postinkantaja, avullias ihminen. Oli Linnankivet myös Lavaljärven rannalla. Siinä hyvä umpapalkka, sinne monet vierasankin vein uimaan ja usein unikalaa ja lämpimäisleipä kinalossa kotiin lähdettiin.

Oli siellä hiljaisen luonnon keskellä elävillä kylän asukkailla myös harrastuksia. Oli sekakuoronia vuola, joskus laulajia yllä kahdenkymmenen opettajan johdolla sitä ylläpidettiin. Oli marjatyhdistys, jonka sydän ja luoja oli Lydia Lahdelma. Oli lähetys-

sempeluseura, oli loittakyläosasto, oli näyttelmäharrastuksia Liinamaan nuorisoseuran kanssa. Seurakunnan pappi kävi usein pitämässä hartaustilaisuuksia koululla, ja kuulijoita aina riitti.

Olen talo talolta kulkenut nuo paikat satoja kertoja, näen kaikki sellaisina kuin silloin ennen. Luonnon hiljainen koskemattomuus, sen mahtava elämänrytmi, se oli lumoavaisuudessaan vertaansa vailla. Sitä tarjosi Ylä-Kaukolan asukkaalleen. — Hilja Meronen.

Maan vapautus- ja puolustustyötä Kaukolassa

Maan vapautustyön pohjan luominen alkoi silloin kun kansanopetustyö panttiin käyntiin. Kansakoulut jakolivat tietoja ja taitoja, mutta niiden mukana kansa myös kasvoi tietoisiksi itsensä, mahdollisuuksistaan ja oikeuksistaan.

Kansakoulujen ja kansakoulun opettajien työtä meidän siis on muistettava suurella kiitollisuudella ja suurella kunnioituksella. Ilman sitä työtä emme nyt asuisi itsenäisessä maassa.

Näin on ollut kaikkialla. Mutta ehkä erityisen selvästi ja näkyvästi Kaukolassa. Kaukolan vanhimmat koulut: Kirkonkylän, Suokalan ja Liinamaan kansakoulut ja niiden opettajat ehtivät tässä työssä saavuttaa näkyvimmit tulokset. Ja nämä tulokset voidaan todeta mm. 27. jääkäripataljoonan liittyneiden nuorten kaukolaisien miesten luvussa.

Kaukolaisia oli jääkäripataljoonassa kaksikymmentäkuusi. Suokalan ja Kirkonkylän koulupiireistä oli kahdeksan kummastakin, Liinamaan piiristä kuusi ja muista yhteensä neljä. Tulosta voidaan pitää hyvänä ja se onkin pitäjän väkiluvun huomioonottaen toisella tilalla koko maassa. Vain Korttejärvi Etelä-Pohjanmaalla voittaa Kaukolan. Ja pitäjän pienuuden lisäksi on myös muistettava, että Kaukolassa jääkärivärväys loppui kutakuinkin alkuunsa, kun värivärit jo tammikuulla 1916 joutuivat santarmien käsiin, ja joume heistä: opettaja A. J. Salo ja Antton Pitkänen sekä ylioppilas Kustaa Palovaara vietiin Spalernajaan, josta vapautuivat vasta maaliskuulla 1917.

Kaukolaisista jääkäreistä on elossa enää kolme: majuri Vilho Korte sekä jääkäriväpeli Simo Pessi ja Edward Ruuska. Vapausodassa heistä kaatui kaksi ja heimosodissa myös kaksi. Talvisodassa, Keljan verisessä vastaiskussa päät-

tyi vapaaehtoisena sotaan lähteneen väpeli Antti Suurosen elämä.

Kesä 1917 oli ns. svabodakesä, ja se huomattiin myös Kaukolassa koska Hiitolan—Raasulin radan rakennustöiden takia paikkakunnalla oli paljon ympäri maata tullutta työväkeä. Nämä »ratamiehet» olivat koko kesän lakossa, joten heillä oli riittävästi aikaa myös poliitikoimiseen, mikä sitten syksyllä johtikin punakaartin perustamiseen. Tämä herätti levottomuutta paikkakunnalla, ja kunnallisalautakunta päättikin kokouksessaan elokuun 28. p:nä esittää kuntakokoukselle, että pitäjään perustettaisiin järjestelytoimikunta. Syyskuun 17. p:nä pidetty kuntakokous hyväksyi sen esityksen ja valitsi kuhunkin kyläkuntaan johtajan.

Sitä ennen oli kuitenkin aloite tullut jo toiseltakin taholta. Elokuun 30. päiväksi kutsui pyhäjärveläinen ylioppilas Aappo Hämäläinen muutamia ylioppilaita Käkisalmeen, Hotelli Vuokselaan. Py-

Jääkäreitä Dumbenstellungissa 5. 12. 1916.

häjärveltä oli Hämäläisen lisäksi Edward Happonen, Käkisalasta Lauri Vihonen ja eläinlääkäri Sandström, Kaukolasta minun lisäksi Viljo Teräväinen ja Kustaa Palovaara ja Räisälästä Filip Haikonen. Tässä tilaisuudessa Aappo Hämäläinen selosti sotatilannetta ja oli sitä mieltä, että saksalaisten hyökkäys etenee nyt Pietaria kohti ja mahdollista on, että se etenee myös Suomen kautta. Mutta vaikkakaan saksalaiset eivät nousisi maihin täällä, niin venäläiset ryhtyvät evakuoimaan Suomea, ja koska evakuoinnissa tuhoaan kaikki se, mitä ei voida kuljettaa mukana, joutuu suuri osa karjaa ja viljasatoa hävitetyksi, olemme pysty sitä estämään. On siis nopeasti saatava pystyyn vapaaehtoisia puolustusjoukkoja, suojeluskuntia ja niille aseita. Kun myös on pelättävissä, että elintarpeiden niukkuuden vuoksi ilmestyy varkaita niitä tasaamaan, on näiden joukkojen pidettävä öisin kylissä vartiota, ettei esim. viljavarkauksia tai -ryöstöjä pääse tapahtumaan.

Kun sekä Viljo Teräväinen että Kustaa Palovaara lähtivät Helsinkiin lukujaan jatkamaan, jäivät Kaukolassa alulle pantavat työt minun huolekseni. Minäkin olin lähtenyt lukemaan, mutta uusien ylioppilaiden kohdalta ovet olivat suljetut. Kävin opettaja Salon luona neuvottelemassa ja pyytämässä häntä suojeluskunnan johtoon. Hän lupasikin, mutta halusi olla toistaiseksi vain taustalla ja pyysi, että minä hoitaisin kokonaan käytännöllisen puolen. Näin sovittiinkin.

Syys- ja lokakuun aikana asiasta

Aaro Seppänen

neuvoteltiin sekä odotettiin aseita ja harjoitusmestaria. Aseita luvattiin, mutta yhtään »kättä pitempää» ei tullut. Marraskuun alussa tuli sentään harjoitusmestari yhdeksi päiväksi. Hän oli jääkäri Antti Haikonen, Räisälän poika. Tarkoituksena oli kouluttaa vain parikymmentä ryhmänjohtajaa, mutta tieto oli levinnyt ja Koverilan kentälle kokoontui satapäinen nuorten miesten joukko harjoitukseen.

Harjoituspäivän edellisenä iltana kutsuimme paikallisen punakaartin esikunnan neuvotteluun Koverilan koululle. Esikunta tuli ja varoitteli meitä taistelemasta valankumousta vastaan, koska silloin meidät tuhottaisiin. Emme vielä silloinkaan täysin käsittäneet heidän suunnitelmiaan, vaan pyysimme heitä liittymään meihin järjestyksen ylläpitäjiksi. He eivät suostuneet, mutta lupasivat tulla seuraavana päivänä harjoituksiimme katsomaan. Siinä he saivatkin mukavasti kaikkien suojeluskuntapomojen nimet.

Pari viikkoa myöhemmin oli tarkoitus pitää uudet harjoitukset. Miehet tulivat, mutta Antti Haikonen ei ollut päässyt. Tulivat sitten marraskuun lakkoviikot ja Kaljusen retket aina Pyhäjärvelle asti. Silloin selvisi kaikille, että ei auta enää odotella, vaan on tehtävä jotakin. Joulukuun 9. p:nä Käkisalmen Seurahuoneella pidetyssä kokouksessa päätettiin perustaa yhdeksän kunnan yhteinen puolustusliitto. Siihen kuuluivat Hiitola, Kaukola, Käkisalmi, Räisälä, Pyhäjärvi, Sakkola, Metsäpirtti, Rautu ja Valkjärvi, joiden pitäjien suojeluskuntien edustajat olivat kokouksessa. Pontta ja kiireellisyyttä tälle päätökselle antoivat samana päivänä Käkisalmissa pidetyt lakkoviikolla murhatun Käkisalmen kunnallisalautakunnan puheenjohtajan, Juho Kososen hautajaiset.

Mutta mistä ne »kättä pitempät?» Oli odotettu Helsingistä ja oli odotettu Viipurista. Oli saatu lupauksia, mutta vain niitä. Nyt turvattiin omaan apuun. Pyydettiin ja saatiin Kaukolan manttaalikunnalta 50.000 markkaa aseiden ostoon, ja yksityisiltä saatiin kymmentuhatta. Manttaalikunta antoi sitten tammikuulla 1918 vielä 10.000 markkaa lisää. Rahoilla saatiin hankituksi kaikkiaan 100 kivääriä ja muutamia taskuaseita. Taskuaseita monet ostivat omilla rahoillaan. Ostettiin yksi konekiväärikin, jonka piti tulla Pieta-

Majuri Vilho Korte v. 1916

rista. Sen hinta oli 5.000 markkaa. Kolmetuhatta annoin käsirahaa, mutta sota syttyi sitten niin pian, että konekivääri jäi saamatta.

Tammikuun 20. päivän iltana n. klo 7.00 tuli sitten kotiin puhelu Viipurista, ja pyydettiin sinne apua. Olin muutamia päiviä aikaisemmin lähtenyt Helsinkiin lukujani aloittamaan ja avunpyynnön vastaanotti isäni, Mikko Pessi. Hän vei heti sanan Koverilan koululle, jossa olikin miehiä koolla pitäjän eri puolilta. Viesti lähti heti kiertämään ja seuraavana aamuna oli kotini pihapiirissä noin 300 suojeluskuntalaista. Ja koska oli selvää, ettei nyt enää ollut paluuta entiseen, suojeluskunta asetti vartiota asemalle ja muihin tärkeisiin paikkoihin ja vangitsi punakaartin esikunnan päällikön sekä punakaartin päällikön. Edellisen maha meni veteläksi ja hän vaati pääsyä sairaalaan. Hänet

Viljo Matti Tukia

jiä sekä sirkus- ym. huvituksia oli enemmän kuin tarpeeksi.

Kyläläisille markkinat muodostuivat aika rasittaviksi. Niille saapuvivat sukulaiset ja sukulaisten sukulaiset kahdeksi vuorokaudeksi täysihoitoon.

Kahvikojujen pitäjät oli paljon. Ja mikäpä olikaan monen emännän ja isännän, sekä mahdollisesti mukana olleiden lasten mielestä parempaa kuin juoda markkinakahvit oikein Viipurin rinkiin kanssa. Taisipa siinä moni sulhaspojaksi aikovakin tarjota mielittelylleen markkinakahvit.

Eräs emäntä oli myynyt lehmänsä ja saanut 90 markkaa. Hän oli pannut rahakukkaronsa hameensa taskuun ja rupesi sitten juomaan kahvia, tietenkin Viipurin rinkiin »säestyksellä». Emäntä oli hyvin puhellus ja keskusteli vilkkaasti kahvia tarjoilleen sekä naapurien kanssa. Hänen viereensä ilmestyi sitten kaksi tuntematonta miestä, asettuen istumaan samalle penkille emännän molemmin puolin. Miehettkin ryhtyivät kahvin juontiin. Siinä juonnin aikana toinen mies alkoi kopeloida emännän hameen taskua. Emäntä huomasi sen, mutta ei siitä välittänyt, ajatteli vain, että »eihän tuo niin paha ole», leski-ihminenkin kun oli. Emännän huomaamatta miehet poistuivat ihmismäiseen. Ja kun emäntä sitten jonkun ajan kuluttua itse ryhtyi kopelimaan taskuaan, ottaakseen rahakukkaronsa ja maksaakseen kahvinsa, ei kukkaroa sieltä löytynytäkään. Emäntä ihmetteli ja harmitteli, kuinka hölmö hän olikaan ollut. Hän ilmoitti asian poliisille, mutta miehiä ei enää tavoitettu. Ensi hämmästyksensä selvitettiin emäntä kuitenkin muisti, että alushameen taskussa oli pieni rahakukkaro, johon oli kotoa lähtiesään pannut rahaa. Näillä rahoilla hän sitten maksoi kahvinsa ja riit-

tipä rahaa vielä suuren Viipurin rinkiin ostoon kotiviemiseksi. Pöytälahtiessään emäntä vielä paukautti kämmenellään reiteensä ja sanol: »Ei se köyhää kohti sattunut.»

Hevoskauppoja syntyi vain kaksi myyntikauppaa ja neljä vaihtokauppaa. Lehmäkauppoja tehtiin nelisenkymmentä. Vaate-, rikka- ja käsityötavarat tekivät hyvin kauppansa. Tietenkin keinottelijat ansaitsivat hyvin.

Markkinatoimikunnalle kertyi myyntipaikkojen vuokramaksuina ym. tuloina noin 600 markkaa, josta Juho ja Tuomas Osalle sekä Tuomas Särkiselle meni markkinakentän vuokrana 60 markkaa kummallekin talolle. Kun kaikki menot oli maksettu, jäi markkinatoimikunnalle 115:- markkaa.

Kansaa oli näillä ensimmäisillä markkinoilla vähän, arviolta yhteensä vain noin 7.000 henkeä, joten markkinat jäivät pieniksi. Myöhempien vuosien markkinoilla oli väkeä runsaasti ja kaupanteko oli vilkasta.

Järjestystä valvomaan oli nimismies kutsunut neljä Viipurin poliisia paikallisten lisäksi. Kyläläisten puolesta oli poliisien apuna kaksitoista järjestysmiestä. Juopuneita oli ympäristön taloissa ja markkinapaikallakin muutamia, mutta poliisit ja järjestysmiehet korjasivat heidät pois, ja järjestys säilyi hyvänä.

Koverilassa pidettiin markkinoita kahdeksana syksynä. Viimeiset markkinat olivat vuonna 1916. Sen jälkeen kuntakokous päätti lopettaa markkinat, niiden vähäisen merkityksen vuoksi. Kuntakokouksen päätökseen yhtyi silloinen nimismies Alonen ja kuvernöörin virasto vahvisti kuntakokouksen päätöksen.

- Heikki Paavilainen.

Mikko Pessi (Pusan Mikko) Kaarlihti, Ilmari Sihvo Muolaa ja Matti Iivonen (Manan Matti) Koverila.

päästettiin Hiitolan sairaalaan, josta hän hävisi teille tietymättömille. Punakaartin päällikkö taas selitti muuttaneensa mieltään, pyysi armoa sekä selitti olevansa valmis lähtemään muiden mukana Viipuriin. Hänet otettiin mukaan, mutta koska huomasivat hänen kauheasti pelkäävän, tekivät hänestä kokin.

Kaukolaisia lähti ns. Venäjäänsaaren retkelle 54 kiväärein aseistettua miestä. Useammalle ei vielä silloin riittänyt asetta. Ja olihan jätettävä joku kivääri haulikoiden lisäksi ja avuksi paikallisille vartiomiehille. Aseita kuitenkin haettiin Sakkolasta lisää, niin että Kaukolan Suojeluskunta kykeni valkoiselle armeijalle lahjoittamaan edellä mainitut sata kivääriä.

Vapaussotaan osallistui Kaukolasta 129 miestä ja 25 naista rintamatehtävissä sekä erilaisissa huolto- ja vartiotoimissa 400 miestä ja 84 naista. Rintamalla kaatui kahdeksantoista miestä ja yksi nainen. Hän oli ollut etulinjan miehille ruokaa jakamassa ja siinä menettänyt henkensä.

Syksyllä 1918 perustettiin sitten »uusi» suojeluskunta. Sen toimintaan ei tässä erityisemmin puututa, koska toiminta nyt oli ylempää johdettua ja kaikkialla maassa kutakuinkin samanlaista. Suojeluskunta rakennutti itselleen oman talon v. 1931.

Tuli sitten vuoden 1939 syksy. Maailman palo oli syttynyt, ja pian se vaati Suomenkin miehet lippujen alle. Marraskuun viimeisenä päivänä alkaneessa sodassa Kaukolan miehet taistelivat useilla rintamilla. Huomattava osa heistä oli Er. P 6:n riveissä, jonka pataljoonan ensimmäisen komppanian muodostivat kaukolaiset. Tämä pataljoona joutui lyömään Suvannon yli Keljan kylän rantaan pääseen vihollisen takaisin tuon jäätyneen vesiväylän yli Lapinlahden kylän puolelle. Tässä ankarassa vastahyökkäyksessä joulukuun 27. p:nä kylmeni viidentoista Kaukolan pojan maallinen maja. Ja Keljasta joutui Er. P 6 Taipaleen tulihelvettiin, siellä käytyihin ankariin torjuntataisteluihin. Näissä taisteluissa ensimmäinen komppania menetti yhteensä kolmekymmentäkolme miestä, ja koko talvisodassa yhteensä viisikymmentäseitsemän miestä kaatuneina.

Talvisodan ja jatkosodan tapahtumat ovat kaikille tuttuja, joten niitä ei tarvitse tässä selostella. Lainaan kuitenkin Paavo Susitai-paleen kirjasta »Karjalainen pataljoona talvisodassa, Er. P 6 sivuilta

Juho Edvard Ruuska

222-223 vänrikki Kosti Ala-Paavolan lausunnon Er. P 6:sta.

»Talveilla 1940 olin vähän aikaa Er. P 6:ssa Kaukolan komppanian päällikkönä. Lähemmin tunsin ainoastaan joukkueeni aliupeeerit, jotka yhtä lukuunottamatta joutuivat kaikki antamaan suurimman uhrin isänmaalle. Mutta näin muutkin työssään, taistelussa ja levossa. Epäilemättä oli pataljoona yksi maan valioista. Kaikki suomalaisen soturin hyvät ominaisuudet ilmenivät korostuneina näissä kotikontuaan puolustavissa miehistä. He olivat taisteluvalmiita ja pelkäämättömiä, joskus ehkä tarpeellinen maastoutuminen unohdettiin. Vilkkaita ja väliin meluisiakin he olivat, mutta näin taisteluhaidoissa miesten tekevän kuolemaa hiljaa ja valittamatta, ruumis täynnä tulista rautaa. Suotta eivät upseerit olleet komppanioistaan ylpeitä, kun he kertoivat Keljan taisteluista.

Sodan muistot eivät sinänsä kenellekään voi olla mieluisia, mutta ne ovat muistoja Suomen kunnian ajoista. Talvisodan henki siirtyköön isästä poikaan.»

Edelliseen liitettäkään vielä lyhyet maininnat kahdesta kaukolaisesta Mannerheim-ristin ritarista sekä kolmannelta ritariksi ehdotetusta.

Edellä mainitut kaksi olivat Järvenpään kylässä v. 1910 syntynyt luutnantti Aaro Seppänen ja Kortteensalmella syntynyt vänrikki Toivo Korte. Edellinen oli matematiikan maisteri ja opettajana Heinolan yhteiskoulussa. Hänet »lyötiin» ritariksi 9. 8. 1942. »Luutnantti Seppänen on johtanut komppaniaansa erittäin taitavasti ja urhoollisesti kovissa Korpiselän, Rajakonnun, Sääntämän ja Koilamin taisteluissa, haavoittuen viimeksimainitussa vaikeasti, sanot-

Vähän kaukolaisten musikaallisista harrastuksista

Kaukolan sekakuoro kirkonvihkiäisissä 1933.

»Kaukolass» se kiuru laulaa talvella, Niinhän se lauloi. Mutta vielä enemmän laulatti muita.

Tämä laulava kiuru oli Kaukolan seurakunnan kanttori-urkuri J u h o K i u r u, joka nuorukaisuudesta alkaen oli harrastanut laulua ja laulukoorotoimintaa. Niinpä hän lauloi Kaukolan Nuorisoseuran kuorossa jo v. 1900 Helsingissä pidetyillä Kansanvalistusseuran laulujuhilla.

tiin hänen ansioluettelossaan. Kapteeni Seppänen kaatui heinäkuun 3. p:nä 1944 Kannaksen kovissa torjuntataisteluissa.

Vänrikki Toivo Korte ei kelpanut asevelvollisuuskutsunnassa, koska hänen toinen silmänsä oli sokea. Mutta talvisodan syttyessä ei sitä enää pidetty voittamattomana puutteena eikä vikana, koska mies kelpasi vapaaehtoisena. Hänen ansioluettelossaan jo talvisodan ajalta sanotaan mm.: »Talvisodan aikana hän suoritti lähes 30 partiomatkaa, joista useita vihollisen selustaan, tuoden arvokkaita tietoja vihollisesta ja tuottaen sille suuria tappioita.» Ja nimityskirjeessä 8. 9. 1942 todetaan: »Kaiken kaikkiaan on vänrikki Korte tehnyt 131 partiomatkaa viime ja tässä sodassa, ja suurin osa niistä retkistä on ollut kaukopartioita vihollisen selustaan. Paitsi sitä, että Korte on henkilökohtaisesti äärettömän rohkea ja pystyvä johtaja, hän on kasvattanut jääkäreistään pelottoman ja taistelukuntoa täynnä olevan joukkueen, joka tottuneena luottamaan johtajaansa, rohkeasti seuraa häntä kaikkialla hänen vaarallisilla retkillään.»

Luutnantti Korte kuoli pari vuotta sitten.

Hihtäjänä tunnettua Kaukolan Voimistelu- ja Urheiluseura Visan kasvattia Eino Olkinuoraa oli myös ehdotettu Mannerheim-ristin ritariksi 21. 10. 1941 tapahtuneen kaatumisensa jälkeen, mutta sodan alkuvaiheessa ei kaatuneelle tätä tunnustusta suotu. Esityskirjeessä sanotaan mm.: »Neljän ensimmäisen sotakuukauden aikana hän teki 81 partiomatkaa, niistä Moskovan rauhan rajan ja rajan välillä 49, sekä rajan ja Syvärin välillä 32. Pisin oli Kotkatjärven partiomatka, 60 km läpi korpien. Se vei aikaa vain 20 tuntia.» Hänen esimiehensä vänrikki Kuukka kirjoitti Olkinuorasta mm. seuraavaa:

»Olkinuora oli rohkea ja luotettava sotilas, partiomatkoilla ensimmäinen ja jos tuli paikka, josta oli peräännyttävä, jäi hän aina viimeiseksi tulittamaan ja juoksi sitten kuin kärppä toisten perään. Kaikki luottivat täydellisesti Olkinuoraan, sillä hän ei jättänyt koskaan tovereitaan pulaan.» — Väinö Pessi.

Mutta jo ennen v. 1909 alkanutta Juho Kiurun kautta oli Kaukolassa harrastettu laulamista. 1860-luvun alkuvuosina oli sen pannut alulle seurakunnan pastori J e r e m i a s P i i s p a n e n. Hänen muutettuaan Kaukolasta, jatkoi työtä hänen lahjakkain oppilaansa A d a m P u p u t t i, joka sitten myöhemmin valittiin seurakunnan lukkariksi. Ja kun v. 1893 perustettiin Kaukolan Nuorisoseura, perustettiin myös Kaukolan Sekakuoro, jonka johtajana työskenteli innokkaasti kotipitäjäänsä palannut opettaja A. J. S a l o.

Tultuaan valituksi seurakunnan urkuriksi Juho Kiuru perusti ja otti johtoonsa kirkonkylän sekakuoron sekä mieskuoron. Vuonna 1920 opettaja Salo siirsi Kaukolan Sekakuoron Kiurun hoitoon, ja tämä laajensi sen pitäjäkuoroksi kestävästi siihen hyviä laulajia pitäjän eri puolilta. Tämänkin kuoro, kuten muutkin, esitti sekä maallista että hengellistä musiikkia ja esiintyi usein kirkossa jumalanpalvelustilaisuuksissa juhlistamassa.

Kuoro uskaltautui usein kilpailemaan Kaukolan ulkopuolellekin. Kaikkiaan Juho Kiurun kuorot saivat 19 palkintoa, joista 10 ensimmäistä, 5 toista ja 4 kolmatta palkintoa.

Tärkeimpiä ja juhlallisempia oman pitäjän piirissä suoritettuja esiintymisiä olivat piispantarkastus v. 1928 sekä uuden kirkon vihkiäisjuhlat vuonna 1933. Edellisessä kuoro esitti valikoidun ohjelman, joka niin miellytti p i i s p a K a i l a a, että hän pyysi kuoron vielä pappilaan laulamaan. Siellä hän pyyteli lauluja, ja sattui niin onnellisesti, että kuoro pystyi

täyttämään kaikki hänen toivomuksensa.

Kaukolan uuden kirkon vihkiäisjuhlaa varten oli perustettu erityinen suurkuoro. Siinä lauloi 102 kuorolaista. Näistä oli sopraanoja 42, altoja 22, tenoreja 18 ja bassoja 20. Tämä kuoro pysyi koossa talvisotaan saakka ja piti vuosien mitaan useita konsertteja sekä esiintyi muuallakin, mm. Vaasan kirkkolaulujuhilla 18. 6. 1939.

Talvisodan jälkeen director cantus Juho Kiuru kokosi Huittisten, Keikyän ja Kokemäen pitäjiin sijoitettujen kaukolaisten joukosta kirkkokuoron, joka kesällä 1940 konsertoi Huittisten, Keikyän, Kokemäen, Tyrvään ja Punkalaitumen kirkkoissa.

Edellä on esitetty lyhyitä mainintoja Kaukolan suurimmista sekakuoroista. Mutta siellä oli myös muita, joskin pienempiä kuoroja. Kaukolan mieskuoron oli opettaja Salo perustanut jo v. 1893. Tämä sekä Juho Kiurun edellä jo mainittu kirkonkylän raittiusseuran mieskuoro yhdistettiin v. 1920 Suojeluskunnan mieskuoroksi, joka toimi suojeluskuntien lakkauttamiseen saakka. Se voitti Imatralla v. 1929 pidetyissä Viipurin piirin suojeluskuntien välisissä kuorokilpailuissa ensimmäisen palkinnon.

Mutta kuoroja oli lisäksi kaksissa koulupiireissä, jopa muutamissa sekakuoron lisäksi myös mies- ja naiskuoroja. Ja olipa Kaukolan opettajayhdistykselläkin oma opettajakuoronsa. Näistä muista kuoroista voidaan tässä mainita vain nimet.

Näitä edellä mainitsemattomia oli yksitoista, nim. : Liinamaan, Koverilan, Järvenpään, Ojajärven,

Kaukolan mieskuoro Kuopion laulujuhilla 1914: Vilho Kuhmu, Juho Korte, Esko Niukkanen, Otto Mertenen, Yrjö Korte, Jonne Rajala, Olli Pessi, Matti Niukkanen, Aug. Vartiainen, Juho Kuisma, Adam Heikkonen, Antti Mikkonen, Akseli Saarihähti, Juho Kiuru, Paavo Mikkonen, Tuomas Ruuska. Kuoron jäsenistä jäljellä Juho Kuisma, toiset kaikki kuolleet.

Kaukolaisten pitäjäjuhlissa Ylöjärvellä 1967 pidetty puhe

Tänä vuonna tulee kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun silloinen Venäjään kuulunut Suomen Suuriruhtinaskunta julistautui itsenäiseksi Suomen tasavallaksi. Kuluvana vuonna tullaan monessa yhteydessä ja eri tilaisuuksissa käsittelemään niitä tekijöitä, jotka johtivat siihen, että kansamme oli niin henkisesti, poliittisesti kuin taloudellisestikin kypsä tullakseen itsenäiseksi. Kun me tänään olemme kokoontuneet tänne Ylöjärvelle viettämään Kaukolan pitäjäjuhlajo perinteeksi muodostuneen tavan mukaan, palaavat ajatuksemme luonnollisesti synnyin- ja kotiseudulle, menetettyyn Karjalaan. Tänä itsenäisyttymme juhlatuona nousee menetetyn kotiseudun merkitys muistoissamme aivan kuin kunnia-palkalle. Karjalan menettämisestä tulee kuluneeksi 23 vuotta, jona aikana uusi sukupolvi on kasvanut mananmajolle siirtyneen tilalle. Tällä sukupolvella ei ole minkäänlaisia konkreettisia mielikuvaa istensä kotiseudusta. Tämän nuorimman sukupolven äidit ja isät ovat lähes yhtä nuoria kuin itsenäinen Suomi. Heidän lapsuutensa muistot liittyvät itsenäisyytemme ensimmäisiin vuosikymmiin. Heidän isovanhempansa ja vanhempansa olivat vapautuneet vapausodan avulla tsaarivallan aikana elettyjen sortovuosien piinasta ja ehtineet luoda itselleen onnellisen elämän edellytykset itsenäisyytemme aamunkoitteessa, kun kotiseudun menettämisen jälkeen oli kaikki jälleen alettava alusta. Edellä mainitsemani syyt antavat aiheen tarkastella kotipitäjäämme Kaukolaa tarkemmin kuluneen vajaan neljänneksivuosikauden aikana pelkistyneen ja selkiytyneen näkemyksen valossa.

VARHAISIA VAIHEITA

Mitä merkitsee Kaukola meille tänä päivänä? Mikä on sen sisältö tällä hetkellä? Samalla voimme myöskin tarkastella sitä, kuinka Karjala on vaikuttanut Suomen itsenäisyyden luoman sivistyksen historiaan. Kaukolan runsaat ja monipuoliset muinaisloydöt valaisivat kotipitäjäämme varhaisia vaiheita. Onkin aluksi aiheellista tarkastella monipuolisia muinaisloystöjä. Onhan sieltä tutkittavaksi saatettu muinaisjäämistö yhä suuri kuin koko muusta Karjalasta yhteensä saatu, ja suurempi kuin monesta muusta maamme maakunnasta löydetty. Koverilan Kekomäen ja Kulhamäen sekä Ro-

Ylä-Kaukolan, Kortteensalmen ja Suokkalan sekakuorot, Oja-järven ja "Raiavaajan" mieskuorot sekä Litanamaan ja Suokkalan naiskuorot. Useimpien johtajina toimivat piirin kansakoulun opettajat.

Muusta musiikin harrastuksesta mainittakoon v. 1898 perustettu torvisoittokunta. Se toimi pirteästi ja menestyksellisesti kolme vuotta, mutta loppui sitten kun sen johtaja, entinen pataljoonan soittaja "hävisi" paikkakunnalta. Vuoden 1910:n paikkeilla opettaja Salo keräsi soittajien rivit uudelleen, mutta tälläkin kertaa menestyksellä, että Viipurin Suojeluskuntapiirin järjestämässä kilpailussa Imatralla Kaukolan suojeluskunnan soittajat puhalsivat ensimmäisen palkinnon. Johtajana toimi Kätkäsalmen S. J. R:n soittokunnan jäsen Johan Stenberg.

Oja-järveläisilläkin oli vuosisadan alussa oma torvisoittokonsa ja opettaja Korsbergin aikana myös jousiorkesteri. - Väinö P e s s i.

kosinan ja Säppään kylien rautakautiset ruumishautakalmistolöydöt ja Riukjärven - Piiskunsaalmen kivikautiset löytöpaikat ja niistä saatu löytöaineisto kertovat, että Kaukolan menneisyys on ollut loistava, sen kulttuuri rikkaampaa kuin muualla Karjalassa. Muinaisuudessa se on elänyt kaksi koho-kautta, joista toinen on ollut pitkä, noin 4.000 - 5.000 vuotta kestänyt ja toinen lyhyt, vain parin sadan vuoden pituinen, mutta "hopealle hohtanut ja kullalle väikkynyt." Edellinen on käsittänyt suurin piirtein koko kivikauden ja sen jälkeisen ajan, ehkä noin vuoteen 500-200 e. Kr. asti. Jälkimmäinen ns. ristiretkien ajan, eli vuodet 1.100-1.300 j. Kr. Näiden nousukausien väliajana Kaukola on jonkin aikaa ollut vailla vakinaista asutusta, se on ollut eräluetta.

Saatuun ensimmäiset asukkaansa noin v. 6.000 - 5.000 e. Kr., voimistui asutus Kaukolan seudulla seuraavina vuosituhansina huomattavasti. Tähän vaikutti sen maantieteellinen sijainti. Sijaitsehan se riistarikkaalla seudulla ja edullisten kulkureittien varrella, koska sitä halkoivat lukuisat kapeat vesistöt ja harjut. Laatokan rannikko ja Vuoksen väylä aiheuttivat sen, että kivikauden kulttuurielämän painopiste muodostui sinne.

Rautakauden aikana kulttuurin keskus sijaitsi Koverilan kylässä. Kalmistolöydöstä työkalut, aseet ja erilaiset hopea- ja pronssikorut kertovat omaa kielitään muinaisajan kaukolaisen, niin miehen kuin naisen mausta, elämän tavoista, sivistyspyrkimyksistä ja vieraista kulttuurivirtauksista. Erikoisesti on mainittava, että haudoissa nimenomaan puvut olivat säilyneet paremmin kuin monessa muussa maassa. Me kaukolaiset voimme olla ylpeitä siitä, että maamme arvokkain pukulöytö on tehty juuri Koverilan kylän, Kekomäen rinteilta. Tämä uudelleen noin 1.000 vuotta myöhemmin valmistettu Muinais - Karjalan puku vihittiin nykypäivien käyttöön Kalevalan päivänä v. 1952. Ryhtymättä lähemmin tarkastelemaan tämän puuvuon yksityiskohtia, mainittakoon, että se on peräisin 1.100-luvulta, mikä aika oli juuri karjalaisen kulttuurin kukoistusaikaa. Kaukolaiseen naiseen voidaan sovitaa Kalevalan kertomus, jonka mukaan nainen esiintyi upeassa juhlapuvussa, pääläella taidokkaasti valmistettu hopeinen koru, joka loi valtiatarmaisen tunnun: "Pään päällä hopeat hohti". Ja jatkaa muinais-suomalaisen varakkaan miehen ostamista tai takomista koruista valitulleen, että "sormukset soreat, kahet, kolmet korvakullat, viiet kuuat vyöllisvitjat". Tällaisia kallisarvoisia pukuja ei ole voitu kantaa vähäisissä oloissa, vaan esivanhemmillä on varmaan ollut asuttavanaan "huoneet honkaiset, pirtit pitkät." Nykyinen Kaukolan puku on luonnollisesti sen jälkeen läpikäynyt monet vivahteet, mutta kuuluu sekin maamme kauneimpien kansallispukujen kärkeen.

1100-luvulla esi-isämme joutuivat kosketuksiin Novgorodin kaupavallan kanssa puhtaasti kaupallisissa asioissa. 1200-luvulla alkoivat siteet sinne höltyä ja vuosisadan lopulla alkoivat sotaiset toimet, joita jatkui lyhyin lepotauoin vuoteen 1323 saakka, jolloin Pähkinäsaaren rauhassa Ruotsi ja Novgorod jakoivat Kannaksen niin, että Kaukola joutui Novgorodille rajan kulkussa kotipitäjäämme länsirajaa pitkin. Kuitenkin karjalaiset säilyttivät itsenäisyytensä viimeisenä kaikista Suomen heimoista. Mutta rauha jakoi Karjalan heimon kahtia niin vallollisessa yhteiskunnallisessa kuin uskonnollisessakin katsannossa. Seuraavina

vuosisatoina Karjalan kohtalon ankarus johtui siitä, että se oli lännen ja idän rajalla. Lähtipä kumpi tahansa sotaretkelle, Karjalan miehet ensimmäiseksi verellään kentät punasivat, Karjalan naiset ja lapset pakenivat salosaunoihin, jos ennättivät. Ja vielä ankaramaksi muuttui tämä kohtalo silloin, kun eri puolilla rajaa asuvista saman heimon jäsenistä tehtiin niin kirkoissa kuin sotatanterilla verivihollisia. Rajan molemmin puolin sinkoilivat lakkaamatta vieraiden nostattaman veljesvihan salammat, ja niiden varsilla kalskahtelivat venäläisen sapeli ja ruotsalaisen miekka veljesten käsissä toisiaan vastaan. Kansalliseepoksemme runot elettiin täällä, jos laulettiinkin.

Kotipitäjäämme nimet: Surmankorpi, Verikumpu ja Itkumitty viit-taavat mm. Järvenpäässä käytyihin taisteluihin ruotsalaisten ja venäläisten joukkojen välillä. Näissä taisteluissa 1600-luvun vaihteessa Karjala joutui Laatokkaa myöten Ruotsin valtakunnan piiriin. Käyty sota autoitti myös Kaukolaa niin, että v. 1589 siellä oli vain kahdeksan veroa maksavaa savua eli taloa.

RUOTSIIN LIITETTYNÄ

Erityistä onnenaikaa ei Karjalalle tuonut se satavuotikausikaan, minkä se oli Ruotsiin liitettynä. Valloitettua Karjalan osaa pidettiin lapsipuolen asemassa. Kuitenkin se oli kaikissa vaiheissa vankkana muurina itää vastaan ja sen asukkaat lähettivät miehiä Ruotsin sotantähtäimille. Suuresta Pohjan sodassa Venäjän taari sitten valloitti Kaakkois-Suomen ja Uudenkaupungin rauhassa 1721 Ruotsi luovutti sen Venäjälle. Kun tähän luetteloon vielä lisäämme Suomen sodan vv. 1808 -09, jonka seurauksena sitten tosin ns. Vanha-Suomi liitettiin v. 1812 muuhun Suomeen, voimme todeta, että Karjalan historia on sodan historiaa enemmän kuin minkään muun Suomen maakunnan. Kuuluipa tämä rajakulma Venäjälle tai Ruotsille, aina sen oli oltava valmiina ottamaan vastaan Vihollisen iskut. Ruotsin vallan aikana karjalaiset liittyivät uskonnollisen, yhteiskunnallisen järjestyksen ja sotien välityksellä muuhin Suomen heimoihin sekä lännestä tuleviin harrastuksiin. 1700 - luvun venäläiskausi, surullisen kuuluisiksi käyneet lahjoitusmaaotot sekä sotaväen pakko-otot olivat kaikki omiaan kasvattamaan kammoa itään päin, eikä se sammunut jälkipolvissakaan. Näissä Karjalan vanhoissa vaiheissa oli riittävästi aihetta siihen vakavaan ja kunniallaaseen toimintaan, jota karjalaiset koko itsenäisyyttäistelumme aikana osoittivat.

VENÄJÄN ALAISENA

Venäjään liitettynä Suomi ensi kerran koko historiansa aikana pääsi nauttimaan pitkän pysyvän rauhanajan siunauksista. Länsimainen yhteiskuntajärjestys säilyi, perustuslaillinen erikoisase-ma pysyi voimassa, sivistyselämä kehittyi rauhassa, ja valtiollinen valvotun ja kansallistunto heräsivät. Mutta viime vuosisadan lopulla alkoi kiihkoslaavilainen liike saada jalansijaa Venäjällä ja silloin joutui Suomen perustuslaillinen itsenäisyys uhanalaiseksi. Seurasivat ensimmäinen ja toinen sortokausi, ja v. 1911 uhkasi Karjalaa uusi silpominen, kun Terijoen ja Kivennavan kunnat aiottiin liittää Pietarin kuvernementtiin.

Tämä jäi kuitenkin toteutumatta, vaikkakin viimeisinä rauhan vuosina siellä elettiin pysyvän uhan

Kaukola oli maamme itäisin paikka, missä soitettiin pukinsarvesta tehtyä torvea. Näin ainakin väittää tohtori Erkki Ala-Könni. Liisa Pessi soittelee pukintorvea maisteri (myöhemmin professori) Väinö Pessille. Kuvassamme kaukolaiset torvensoittajat Kansanvalistusseuran laulujuhlilla Helsingissä kesällä 1900, vasemmalta: Tanelin Liisa (Liisa Osa, o.s. Pessi), Pusan Mari (Maria Pessi, o.s. Iivonen), Penttilän Ammä (Anni Poskiparta, o.s. Hämälinen) ja Holosen Anni (Anni Niukkanen, o.s. Halko).

alaisina. Ja sitten maailmansodan puhjettua ihanteellinen oikeustais-telumme muuttui aktiiviseksi vapaustaisteluksi. Sivistyneen nuorison parhaimmisto kulki tämän taistelun etunenässä ja ohjasi vähitellen koko kansan suuren hädän hetkellä kulkemaan valitsemaansa tietä. Syntyi jääkäriiliike. Jääkärit muodostivat vaaran hetkellä kansallisen armeijan rungon, jonka osuus 1918 puhjennessa vapaus-sodassa muodostui suorastaan ratkaisevaksi. Kaukolan osuus jääkäriiliikessä muodostui varsin huomattavaksi, vaikka sen johtomiehet joutuivat pois pelistä jo värväkseen alkuvaiheessa. Lähettihän kotipitäjäämme 26 jääkärinä Saksan parinkymmenen jääkäritarjokkaan joutuessa palaamaan takaisin etapiteiden katkettua. Vain Kortsejärven pitäjä pääsi parempaan tulokseen. Kaukolassa toimitetun värväkseen erinomaisen tulokseen oli suurena syynä se, että jääkäriveljesten Aarne ja Juho Sihvon isä oli kotoisin sieltä.

ITSENÄISYYDEN AIKANA

Vapausotaan osallistui Kaukolasta rintamapalveluksessa 129 miestä ja 25 naista, joista kaatui 18 miestä ja yksi nainen. Vakuumuksensa vuoksi vastapuolella o- leista kuoli vankileirillä tauteihin yhdeksän miestä.

Elokuuulla 1917 Kaukolan perustettu suojeluskunta ja 1919 perustettu Lotta-järjestö suorittivat maanpuolustusasiassa arvokasta työtä. On varmaa, ettei kansallamme olisi ollut sitä valmiutta eikä ryhtiä kestää talvisodan ja jatkosodan kovia koettelemuksia, elleivät suojeluskunnat ja Lotta-järjestöt olisi parinkymmenen vuoden aikana keskuudessaan herättäneet ja kasvattaneet voimia, jotka silloin maan suojaksi nousivat. Kaukolan osuus tässä työssä oli sekä tuloksellista että rehtiä, sillä suojeluskunta aloitti siellä toimintansa kunnallisena järjestönä oikeastaan jo v. 1914, jolloin sen säännöille oli saatu kuvernöörin vahvistus.

Vapausotaa seuranneena 21 rauhanvuotena kehittyivät kotipitäjäämme niin kunnallinen kuin elinkeinoelämäkin voimakkaasti. Kunnan asioista päätettiin tosin jo vuodesta 1868 lähtien kuntakokouksissa, kunnes v. 1919 uuden kunnallislain voimaan tultua, kunnanvaltuusto alkoi päättää yhteisistä asioista. Kaukolan kunnallinen toiminta päättyi Kauko-Säätiön perustamiseen v. 1948, kestätyään siihen mennessä tasan 80 vuotta. Siihen sisältyi paljon työtä, uhrautuvaisuutta ja vaivannäköä, paljon myötä- ja vastoinkäymistä sekä rehellistä pyrkimystä kotipitäjän

ja sen asukkaiden elämän ja elintason kohottamiseksi.

Elinkeinoista tärkeimmän, maatalouden, kehittymiselle tarjosi viljava maaperä ja suotuisa ilmasto hyvät edellytykset. Talvisodan syyttämisen aikana elähdetty sitä voimakas yrittämisen ja eteenpäin menon henki. Kuitenkin 1920- ja 1930-luvulla tapahtunut edistys oli ollut vasta suunnan tunnustelua ja pohjan luomista varsinaista nousu- varten, joka olisi näkynyt seuraavilla vuosikymmenillä. Talouselämää elvytti sähkön saaminen pitäjään joulukuun 17. p:nä 1929. Osuustoiminnalla ja yksityisyritteliäisyydellä oli pitäjäämme vankka jalansija. Kuntalaisten terveydenhoitoakaan ei unohdettu, kun ns. kansanparantajien "avuksi" palkattiin v. 1929 alusta kunnanlääkäri ja amanikaaisesti sinne saatiin myös apteekki. Kymmenen vuoden ajan ehti näin järjestetty terveyden- ja sairaanhoito toimia siellä.

Ensimmäinen kansakoulu avasi ovensa jo v. 1878, ja ehti kansakoululaitos toimia Kaukolassa 66 vuotta. Muuta valistustoimintaa suorittivat vilkkaasti toimivat nuorisoseurat vuodesta 1893 lähtien. Emme myöskään saa unohdtaa tässä yhteydessä siihen aikaan maassamme ainutlaatuisia Kaukolan Vapaaopistoa, joka oli toiminnassa vuodesta 1913 lähtien talvisotaan asti. Raittiusyhdistykset, sekkakuorot ja soittokunnat, maamiesseurat ja Martta-yhdistykset sekä urheiluseurat antoivat toimintamahdollisuuksia kaikenikäisille vapaa-ajan harrastuksia varten.

VIIME SOTIEN AIKANA JA NIIDEN JÄLKEEN

Talvisodassa ja sitä 12. 3. 1940 seuranneessa rauhassa menetimme kotiseutumme. Tällöin kenties ensimmäisen kerran maailmanhistoriassa tapahtui, että menetetyn alueen koko suurilukuinen väestö muutti asuinsijoiltaan ja siirtyi vanhan isänmaansa uusien rajojen sisälle. Tämä siirtyminen osoitti siirtyjissään rohkeutta ja isänmaanrakkautta sekä luottamusta isänmaan mahdollisuuksiin ja haluun järjestää heille tyydyttävään elämään edellytykset uusilla asuinsijoilla. Kansamme historiassa täydensi tämä siirtyminen hyvin "Talvisodan ihmettä". Siireenien kukkessa kesällä 1941 alkoi jatkosota, ja vielä kerran oli Karjalan heimolle suotu tilaisuus palata kotiseudulle. Rakkautta kotiseutun kuvaa selvästi se luku, joka toukokuuhun 1944 mennessä ilmoitti Kaukolan palanneen väestön määrän. Kokonaista 89,5 % vuoden 1939 väestöstä oli tullut jälleenrakentamaan sodassa hävi-

Ensimmäiset Kaukolan pitäjäjuhlat Ylöjärvellä Keihäsniemessä 1948. Kuvassa vain osa yleisöstä. Tässä juhlassa esitettiin ensimmäisen kerran Viljo Kojon kirjoittama juharuno "Niin muist". Kuvan etualalla rovasti Fors.

tettyä kotikontuaan. Vain Räisälään ja Sortavalaan palasi sitäkin enemmän. Jatkosodan päättyessä alkoi sitten Karjalan heimon toinen korpivaellus. Isänmaan vapauden ja kotiseudun takaisin valloittamisen uhrina oli Kaukolan merkittävä tililleen 126 kaatunutta poikaansa ja kolme pommituksessa tai sodan rasituksiin menehtynyttä tyttärettään. Mutta kotiseudulla vietetty aika, pitempi tai lyhyempi, muodosti kuitenkin karjalaiselle heimolle niin arvokkaan henkisen aarteen, että jälleenrakentamisen vaiva sekä uuden evakkomatkan tuska jäivät toisarvoisiksi. Olihan saatu vielä kerran omin silmin nähdä kuinka Karjalan kunnailta lehtii puu, oli saatu uutta henkistä voimaa jäljellä olevia elinvuosia varten, oli yhä enemmän arvokasta perinnettä jätettäväksi tuleville karjalaispolville. Ja oli niin omalle kansalle kuin koko maailmallekin annettu järkyttävä todistus siitä, millainen on todellinen heimohenki ja millaisiin mittoihin kiintymys kotiseutuun saattaa vuosisatojen kuluessa kasvaa.

Olen edellä muutamain sanoin yrittänyt kuvata sitä, mitä Kaukola on aikanaan ollut, mitä se on tarjonnut asukkailleen, mitä se on talletanut jälkipolville ja mitä se kenties vieläkin meille merkitsee. Voimme lyhyesti vielä tarkastella, mitä maakuntamme Karjala on merkinnyt kansallista sivistystämme uudistavana ja syventävänä aatteena Suomen henkisen ja poliittisen itsenäisyyden historiassa. Tällöin voimme todeta, että suuri osa sitä sivistyneistöä, joka juuri itsenäisyytemme ensimmäisinä vuosikymmeninä on mennyt manan majoille, ennen kaikkea kansallisen taiteemme ja tieteemme laaja ja lahjakas kärkijoukko, sai osittain tai kokonaan innoituksensa lähteet kansallisromantikkasta, joka merkitsi suunnilleen samaa, kuin Karjala. Lönnrotin kalevalaiset sankarirunot, Gallen-Kallelan, Emil Vikströmin ja Pekka Halosen taiteen innoitus, Eino Leinon runoilijaluonne, Jean Sibeliuksen sävelloimat ja Juhani Ahon kirjalliset suurteokset, muutamia esimerkkejä mainitakseni, ovat saaneet alkunsa Suomen ja Venäjän Karjalaan tehdyistä pyhiinvaellusmatkoista.

Muinaislöytöjen perusteella on voitu päätellä, että maineikas on Kaukolan menneisyys ja suuri sen osuus Karjalan ristiretkien ajan

Venäjänsaaren retkeläisten 50-vuotisjuhlilla Lappeenrannassa v. 1968.

nousussa, jota on luonnehdittu Suomen esihistorian ajan komeimmaksi ilmiöksi. Kotipitäjämme osuus jääkärieliikkeenä oli erittäin huomattava. Itsenäisyytemme ensi vuosikymmeninä jatkui taloudellinen nousu ja kehitys kulki kaikilla aloilla eteenpäin. Karjalan jälleen silpoutuessa yksinomaan suurpoliittisista syistä, ja sen asukkaiden hajaantuessa ympäri Suomea kesällä 1944, voimme vain muistaa, että Karjalan heimo on aina saanut olla alasimella, kun muut Suomen heimot ovat olleet jo valmiiksi taottuja. Karjalaisen on täytynyt syntyä uudestaan, tarttua kiinni joka hetkeen, kun monet muut ovat saaneet pitää elämää ja sen antimia luonnostaan lankeavana perintönään. Kun lännempänä asuvat ovat saaneet suunnitella elämänsä pitemmällä tähtäyksellä, on miltei jokaisen karjalaisen sukupolven täytynyt kokea ja nähdä, miten maailmanpolitiikan voimat ovat tarttuneet leikkiin ja haudanneet alleen ihmisen pienet suunnitelmat. Maakuntalaulumme kuvaa tätä heimomme kohtaloa ylistäessään Karjalan armautta lupaamalla "soitella koko Suomen suruja silloin, kun vainon päivä sitä kovin kourin koettelee ja kajahduttaa valoisin riemulaulun silloin, kun onnen päivä sille kajastaa."

Kunnioittakamme meidän sukupolvien työtä ja uskoakamme rohkeasti itsenäiseen, solhäräksiseen ja yritteliäiseen ihmiseen kutsumuksessaan kansamme henkisessä ja aineellisessa rakennustyössä Arvi Jänneksen sanoin: "Ja

urhot astuvat kumpuin yöstä ja kertovat muinaiskansan työstä ja neuvovat polvea nousevaa," sekä saman runoilijan vakuutusta:

"Kun oikeuttasi, uskoas ja Väinön kieltäsi hoidat, ei pelkoa sull'ole kateistas, ei voittoa voi suanoidat." - Teuvo Pessi.

SATTUNUTTA JA TAPAHTUNUTTA

Kaukolan seurakunnan kirkkoherrana oli viime vuosisadan loppupuolella Fredrik Wilhelm Brander (vuosina 1866 - 99). Branderia sanottiin sotaravastiksi, jollainen hän kuitenkin ei ollut. Mutta hän oli ollut erinomainen seuramies ja puhunut useita kieliä. Kirkonkylässä oli silloin ollut oma herrasryhmänsä, joka kokoontui usein iltaa istumaan. Tähän ryhmään kuului kirkkoherran lisäksi mm. Kymölän seminaarin johtaja Molander, eläkkeellä oleva apteekkari Naht ja nimismies Westberg. Puhuttiin ja keskusteltiin tietenkin "kielillä". Viljeltiin ruotsia ja saksaa. Mutta kun kirkkoherra oli saanut riittävän monta totia, ei hän suostunut puhumaan muuta kuin latinaa.

Tämän kertoi opettaja Antti Tattari vii 50 vuotta sitten.

Sattu joskus, varsin harvinaisena, että kirkkoherra Brander oli suojautunut lämmityslaitteita vaille olleen kirkon kylmyyttä vastaan kehoja lämmittävillä lääkkeillä. Eräänä jouluaamuna, liekö pakkanen silloin ollut tavallista pehmeämpää, oli näitä lääkkeitä tullut otetuksi niin paljon, että polvet eivät niiden painoa kestäneet, vaan

kirkkoherran oli yritettävä ryömiä pästä saarnatuoliin. Ja suntuio Simo Pessin voimallisella, papin pakaroihin kohdistuneella avulla ensimmäinen päämäärä, saarnatuolin lattia, tulikin saavutetuksi. Mutta lopullinen päämäärä, seisocalleen nousu, osoittautui ylivoimaiseksi tehtäväksi. Brander yritti ja yritti ja pääsikin loppulta niin pitkälle, että sai alaleukansa saarnatuolin reumalle. Siitä hän sitten laushti: "Ymmärrättehän rakkaat kaukolaiset, että nyt on joulu." Ja tämän uutisen ilmoitettuaan hän kuukahti saarnatuolin lattialle.

No, Kaukolaiset ymmärsivät, että oli joulu. Lukkari ja suntuio aloittivat loppuvirren, johon seurakunta voimallisesti yhtyi. Ja sen jälkeen alkoi sitten tavanmukainen klipa-ajo kotiin kulkusten iloitetu helistessä.

Tämän kertoi Räisälän emäseurakunnan jäsen Jonas Marila 1920-luvulla.

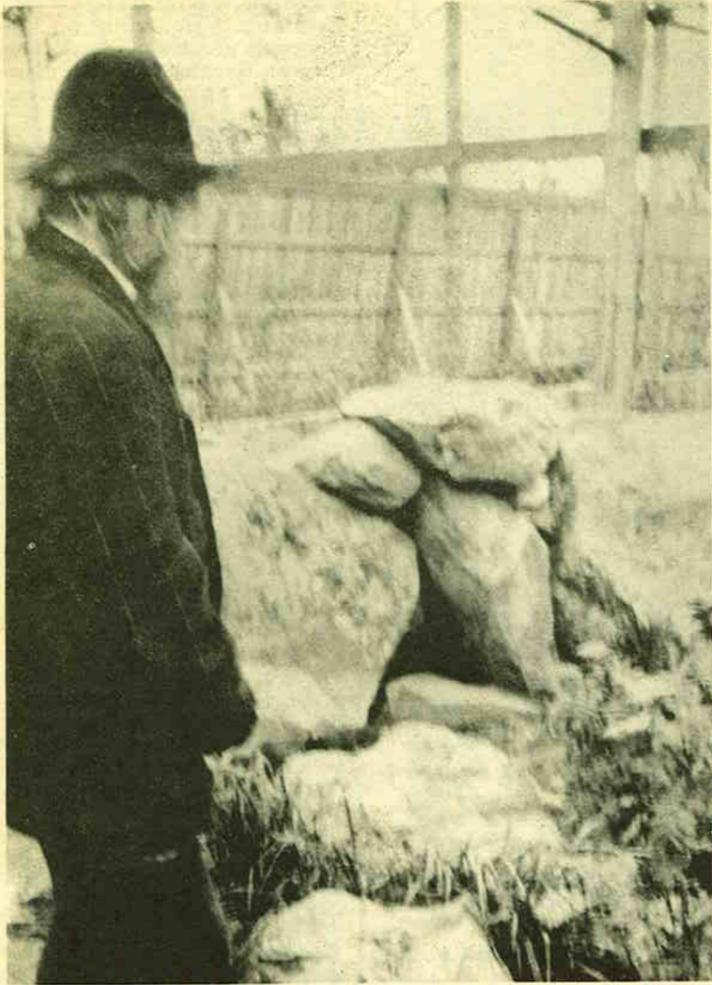
Kirkkoherra Brander oli tietenkin käynyt ruotsinkielisen koulun. Ei siis ihme, jos hän joskus erehtyi lausumaan suomalaisen ään ruotsinkielisen mukaisesti eksi. Siihen aikaan ei asioista ilmoitettu

sanomalehdissä, koska harvat niitä tilasivat ja lehti-ilmoituksiin oli tarvittu siihen aikaan harvinaista rahaa. Ilmoitukset luettiin saarnatuolista. Niinpä sattui kerran Laurin päivän aikoihin, jolloin lampaat oli väljästä metsästä koottu kotiin keritsemistä varten, että erään talon katraaseen oli tullut vieraillemaan kaksi vierasta pässiä, joista oli lähetetty kuulutus kirkossa luettavaksi. Ja kirkkoherra luki: "Katraaseeni on ilmestynyt kaksi mustaa pussia. Omistaja saa peritä tuntomerkit ilmoittamalla." Seurakunta hörähti nauruun kuulutuksen kuultuaan. Nyt Branderkin huomasi lukeneensa vähän väärin, mutta ei tietenkään korjannut erehdyttään. Tämänkin kertoi entisen emäseurakunnan kuuliainen jäsen, Jonas Marila.

Mistä lienee apteekkari Naht, (Naat), saksalainen mies, muuttanut eläkevuosiin Kaukolaan. Siellä hän vain sisarineen eli ja viljeli pientä maatilaansa. Hän oli ilmeisesti ns. herrasviljelijä, eikä siis ollut kovin perehtynyt käytännöllisiin seikkoihin. Ei ainakaan ojan kaivuun salaisuuksiin. Ja kun sitten eräänä kesänä ojuri tuli ilmoittamaan Nahtille, että ojat ovat valmiit ja ne pitäisi mitata, niin lähti Naht ojurin kanssa pelolle. Hän mittasi tarkoitukseen varatulla sylen mittaisella harpilla ojan reunan, ojurin kulkessa toista reunaa pitkin. Kun olivat päässeet ojan päähän, kysyi ojuri leikkilään: "Kyllä kai apteekkari uskoo, että toinen piennar on yhtä pitkä kuin tämäkin, vai pitääkö se erikseen mitata?" "Tottahan minä nyt sen verran maanviljelijästä ymmärrän ja tiedän, että molemmat pientareet ovat yhtä pitkät," sanoi Naht. "Ei sitä tarvitse mitata. Kerrotaan vain tämä pituus kahdella." Tämän kertoi opettaja Antti Tattari joskus 1910-luvulla.

Vuosina 1901 - 11 toimi Kaukolan seurakunnan kirkkoherrana Carl Viktor Olin. Hän oli kookas ja väkivahva mies. Ja hän oli myös innokas maanviljelijä, joka hoiti hyvin pappilan puustellia. Erikolsesti harrasti hän ojitustöitä ja vaati aina, että oja on kaivettava "ajetun linjan mukaisesti", vaikka vastaan olisi ilmestynyt kallio. Oli sitten kerrankin sattunut isohko kivi viemärin pohjalle. Kaksi työssä ollutta ojuria oli jähkaillet kiven kimpussa tuntikaupalla, saamatta kuitenkaan kiveä ojasta pois. Lähtivät sitten hakemaan nostovalineita ja kun palasivat niin huomasivat hämmästyksensä, että kivi oli jo pientareella. Siinä meni kummankin ojurin käsi "luumäelle" ja harottuaan sitä vähän aikaa, totesivat: On taint kirkkoherra käyvä teillä.

Ensimmäisen maailmansodan aikana rakennettiin Hiitolan - Raasulin rataa. Rata joutui väliaikaiselle liikenteelle jo kesäkuulla 1917, mutta tietenkin oli senkin jälkeen töitä vielä paljon. Ratamiehet tekivät nyt lakon, vaatiin palkan korotuksia. Niitä ei kuitenkaan kuulunut, mutta lakkolaiset, varmoina voitostaan, kävivät joka aamu työpaikalla nimenhuudossa, uskoen saavansa täyden ja korotetun palkan myös lakkoajalta. Nimenhuudon jälkeen he hajaantuivat taas asuntoihinsa. Ja koska kiirettä ei ollut, istuskelivat he ahoilla juttelemassa ja poliittoisuudessa. Kerrankin tuli sitten toistakymmentä miestä nimenhuudosta palatessaan pihanurmelle istumaan ja tarinaa iskemään. Oli siinä miehiä eri puolilta Suomea. Oli Hämeestä, oli Satakunnasta, Etelä-Pohjanmaalta ja Savosta. Kun oli murkina-aika, istuin joukon jatko-na kunnellen kuinka miehet keuhivat kotiseutujaan. Minua miellytti, että he kaikki kiittelivät ja ylistelivät kotipitäjäänsä oloja. Kuulin kuinka suuria taloja, kuinka pitkiä navetoita, ja kuinka suuria karjoja missäkin pitäjässä oli

Varis-Matti ketun pesällä.

VARIS-MATTI

"Oha revonahka nii kallis, jota kannattaa pyytää, vaikkei saiskaa," lohduttelivat ketunpyynnissä epäonnistuneet metsämiehet itseään. Ja nahkan toivossa repoja myös elätettiin jo entisina aikoina. Keväällä "kidnapattiin" ketturouvan pesästä pennut ja niitä hoidettiin seuraavaan talveen, jolloin ne jo olivat täyskasvuisia, ja silloin niille esitettiin lasku täyshoidosta. Ja milläs se reporukka muulla laskua maksoi kuin turkillaan.

Mm. Ilomantsin käräjillä on 1600- ja 1700-luvuilla silloin tällöin riideltä vahingonkorvauksista, jotka olivat aiheutuneet naapurin elättiketun tappamisesta.

Tämä ei vielä kuitenkaan ollut tarhausta. Varsinaisen tarhauksen, johon liittyy perheen lisäys, suorittivat villit ketut, joilta sitten ryöstettiin pennut.

Ensimmäisiä turkistarhauksia, ellei vallan ensimmäinen, oli Kiihtelysvarausta Kaukolan Pärnänjoen suuhun muuttanut ja sinne tupansa salvanut Matti Varis, paremmin tunnettu nimellä Varis-Matti.

Varis-Matti lienee elämänsä aikana yrittänyt yhtä jos toista. Hirven salametsästyksestä häntä syytettiin, ja taisipa hän niiden juttujen vuoksi vieraillla Viipurin linnassakin. Mutta alkoipa noin 65 vuotta sitten tihkua tietoa Matin repotarhauksista. Eräänä kauniina maaliskuun päivänä kansakoulusta palatessamme, taisi olla v. 1908, pistäydymme Niukkanen Aatin tupaan, tavallisestihan käyimme Marlahden sepän taloa majatalonamme, mutta mikä lie silloin joh-

ollut. Meillä asuvaa etelä-pohjalaista Matti Uusimäkeä alkoi tuo ylistely lopulta harmittaa, koska samanlaista kehumista oli harvasta päivää pitänyt kuunnella ja kuulla, ja tehdäkseen siitä lopun sanoi hän vakaasti ja vastaanantomattomasti: "Olin minäkin kerran pari vuotta sellaisessa talossa, että kaksi miestä päivän kanto saunavettä." Toiset katsoivat Mattiin hiukan epäillen, mutta myönsivät sitten, että olipa se iso talo ja alkoivat hankkiutua pois lähtöön. Minun korvaani Matti sokkasi: "Se oli Vaasan lääninvanklassa."

- Väinö Pessi.

tanut tiemme Niukkaseen (Osaan). Pöydän ääressä istui ruoalla harvapartainen mies ja parhusi koko ajan, sikäli kuin vain ruoan nielemiseltä kerkesi Innostuimme mekin häntä kuuntelemaan, sillä pian äkkäsimme, että sehän on nyt se Varis-Matti. Matti kehui nyt saaneensa selville miten ja millä kettuja on kestitävä, jotta ne pysyisivät terveinä ja kasvattaisivat hyvän turkin Ensimmäisiä kettuja hän oli kesyttänyt ja elättänyt tuvassaan. Ja silloin oli sattunut, että eräs kettu oli päässyt karkaamaan. Oli kovat pakkaset ja Matti luuli karkulaisen pian palaavan. Mutta kun tuli ilta ja iltayö, eikä karkulaista kuulunut, oli Matin mentävä lähellä olevalle kummulle kutsumaan kettua kotiin. Matti huuteli: "Potja, Potja, Potja". Mutta turhaan. Ja kun reporouva pysyi näkymättömissä vielä seuraavan päivän ja illallakin oli tietymättömissä, alkoi Matti jouskoa menettäneensä koko ketun. Mutta sitten yön aamutunteina oli ovea raavittu ulkoapäin. Ja kun Matti meni katsomaan, oli karkulainen livahtanut sisään ja suoraaan uunille. Kettu oli todennut, ettei siellä metsässä ollutkaan "tätiä niemen nenässä", kuten oli luullut, ja piti parhaana palata Matin lämpimiin.

Kun Matti oli ahtanut Osan emännän kattaman pöydän antimia mahansa täyteen ja pyyhkinyt kämmenselällään suupielsensä jopa sipaissut partaansakin, kaivoi hän taskustaan pienen pienen apteekkipullon, olisiko ollut enintään 50 g pullo, käveli hän Osan Aatin eteen ja tarjosi tälle pienen naukun ja ottipa itsekin sellaisen ja sanoi sitten: "Pane mieleesi Aati, että jos minulla ei viiden vuoden perästä ole viittä sataa kettua, niin minun nimeni ei ole Matti."

Ja Matin puhat ilmeisesti menestyivät. Jo 1910-luvun alkupuolella ilmestyi Matti emäntineen, vai olisiko jo ollut sanottava rouvineen. Käkisalmen linnan pihalla pidettävien kesäjuhlien, ja pariskunta herätti siellä ansaittua huomiota. Rouvan kaulaa näet kiersi kaksi komeata punaa-, vai lienevätkö olleet peräti ristikettua. Tietenkin vain niiden turkit. Päivä oli tosin niin lämmin, että ilman niitäkin olisi tarennut. Mutta Mattipa

Kaukola-Seuran perustava kokous ja Kaukolan Sähkö Oy:n kokous Tampereella 1949.

halusi näyttää pikkukaupungin eläjille ja maaseudulta juhliin saapuneille suuren maailman muotia. "Kuulivat näet Rivierallakin hienot naiset kävelevän kesälläkin ketut kaulalla," oli Matti huomauttanut.

Innostuivat sitten Käkisalmen rahamiehet kettujen tarhaukseen. He maanittelivat Matin Käkisalmen Kettula - nimiseen yhtiöön. Matti luovutti yhtiölle kettunsa ja ammattitaitonsa, joita vastaan hän sai kuukauspalkan ja terehtöörin arvonimen. Nyt tuntui olevan rahaa, ja niinpä tilattiin Norjasta pari kolme hopeaketuparia ja rakennettiin Matin suunnitelmien mukainen kettula. Ja tämä kettulapa pitäisi nykyisten tarhaajien nähdä. Se oli luonnonystävä rakennuttama. Koko alueen ulkoseinä oli tarhaanpäin kallistuva tiivis ja korkea lankkuseinä. Sisäpuolelta alue oli jaettu rautalankaverkoilla neljänmuotoisiin, noin 25 m suuruisiin tiloihin. Tähän tarhaan oli kivistä ja turpeista tehty kaksikerroksinen pesä. Alakerros oli maan sisässä ketturouvaa ja "lapsia" varten ja yläkerros kuului pesän isännälle. Yläkerroksessa oli katseluaukot, joista voi seu-

rata ympäristöä ja huomata mahdollisesti uhkaavan vaaran. Matti oli todennut, että tällaiset pesät kettu itsekin laati. Pesäpiirissä kasvoi tiheään istutettuina pieniä kuusia. Niiden välissä kettujen oli hauska viiletellä, ja Matti selitti minulle, että kuusen neulaset toimivat harjoina ja pitävät ketun turkin puhtaana.

Kaikki käkisalmlaiset, mutta varsinkin yhtiön osakkeenomistajat, odottivat jännittyneinä, milloin hopeaketut saavat perheenliisäystä. Mutta sitä ei kuulunut. Sitten keväällä 1920 Käkisalmen Sanomat kirjoitti, että nyt ilmeisesti hopeaketuilla on pentuja. Meidän sitten helluntai-aiheena Varsis-Matin pakeille asiasta selvää ottamaan. Oli minulla toinenkin tärkeä asia. Tarvitsimme pätevän talonvahdin, ja sellaisen isäni oli tilannut Matilta. Kun koiranpentu oli katsottu ja maksettu ja Matti selittänyt sen sukujuuret - emä oli kuulemma ketun ja koiran risteytys - kysyin hopeaketuista. Matti sanoi ettei niitä nyt voi häiritä, eikä hän tiedä onko niillä pentuja vaiko ei. "Olisin vain ottanut muutamia kuvia ketuista sekä Teistä", sanoin. Tilanne muuttui heti. Matti

tempasi lankkuseinän oven auki ja kiirehti hakemaan terehtöörskää valokuvaan.

Kävimme parissa punakettujen tarhassa. Ne olivat sellaisia kuin edellä olen kuvannut. Ketut olivat erittäin kesyjä. Varsinkin ne ahdistelivat valokuvauskonettani, jonka nahkainen palje tietenkin tuoksu niiden nenään. Hopeakettuja emme häirinneet. Yksi hopeakettuherra kyllä katsoo narjatti tirkistysaukostaan meitä ja piti tarkasti silmällä liikkeitämme.

Ennen kahville lähtöä katselimme vielä nousemassa olevaa leipätaikinaa. Siinä oli 3/4 kaunista ja karkeaa rahkasammaljuuhoa ja neljäsosa ruisjuuhoa. Matti selitti, että alussa kettuja kuoli vatsasairauksiin. Kun hän oli tätä pohtinut, oli hän äkännyt, että kun ketu syö linnun, syö se samalla jonkun verran höyheniäkin. Ja kun se syö jäniksen tai hiiriä, syö se samalla myös karvoja. Ja nämä höyhenet ja karvat, ne raapivat suoliston puhtaaksi. Mutta kun Matin ketut aluksi saivat vain lopetettaviksi joutumien hevosten lihaa, ei siinä ollut näitä suolistoa puhdistavia kuona-aineita. Niitä hän alkoi antaa tässä sammalleivässä, eikä sen jälkeen yhtään repolaista enää kuollut vatsasairauksiin.

Kun sitten istuimme kahvipöydässä ja Matti oli pannut "rammahvoonin" soittamaan hienoa musiikkia, alkoi hän kertoa elämäntarinaansa. Matti sanoi huomanneensa, että hänellä on vain yksi luotettava ystävä, ja se on köyhyys. "Kun tämä yhtiö perustettiin, luulin päässeeni tästä kaverista eroon. Talutin hänet Hiitolan viivälle tielle, saatoin noiden suopoteroiden ohi ja sanoin, nyt meistä tuli ero. Elä muistele pahalla Mutta olehan vai. Kun oli oltu erossa vajaan kymmenen vuotta, niin eikös tuo veitikka tullutkin takaisin. Tarttui käteeni tuolla tienposkessa ja iloisesti virnistäen sanoi: "Terve taas Matti!"

Eivät hopeaketut sinäkään keväällä saaneet yhtään pentua. Ja Matti sanoikin suoraan, että norjalaiset olivat lähettäneet tänne ikäloppuja kettuja, jotka eivät enää koskaan peniköi. Luulo ja käsitys, että Matti muka ei osannut hoitaa ja vaalia hopeakettuja, ei ensinkään pidä paikkaansa. Jos näin olisi ollut, eivät hopeaketut olisi eläneet Käkisalmen Kettulassa viittä vuotta, kuten keväällä 1920 siellä käydessäni olivat eläneet ja käsitkykseni mukaan olivat kyllä virkeitä silloinkin. Kyllä niiden osaksi tuli "nikkelikuolema".

Eivätkä punaketutkaan enää liisäntyneet. Matti valitteli, että isännät olivat määränneet ruoan saantivaikeuksien takia kaikki urosketut lopetettaviksi. Hän oli pannut vastaan, mutta osakkeenomistajathan ne määräsivät. Ja näin kiihtyi sitten tämä suurin toivein aloitettu turkistarhausyritys. Varis-Matti tarhasi vain puna- ja

Eeva ja Matti Varis sekä kettu.

Kaukolaisten urheiluharrastuksista

Kaukolan urheiluelämän kehitys 1920-30-luvuilla ei aluksi kuvastanut karjalaisten viikkautta eikä vireyttä, mutta eteenpäin sentään mentiin ja myöhemmin kyettiin edustamaan kaukolaista urheiluperinnettä jopa olympialaduilakin.

Edistysseuratoiminnasta, joka tapahtui yleensä kansakoulupiireittäin, tuli luonnollisesti kaiken urheiluharrastuksen runko, sillä raittius- ja nuorisoseurat ottivat tavallisesti talvi- ja kesäjuhliensa yhteyteen hiihto- ja urheilukilpailuja. Kaukolan mäkinen maasto tarjosikin otolliset hiihtomahdollisuudet. Kesäurheilu supistui tavallisesti seuratalon pihalla kolmiotteluun, ja juoksut juostiin kutakuinkin poikkeuksitta maanteillä. Nämä juhlakilpailut olivat lähes aina yleisiä. Oman seuran jäsentenväliset kilpailut taas olivat siitä miellyttäviä, että niihin osallistuivat runsaslukuisesti kaikki urheilusta innostuneet, tuttujen kesken kun ei tarvinnut hävetä osaamattomuuttaan tekijämiesten rinnalla. Sieltäpä se monen urheilumiehen innostuksen kipinä sitten syttyikin ja johti jatkuvaan harrastamiseen.

Eri seurojen järjestämät kilpailut herättivät ajatuksen oman piirijärjestelmän olemassaolosta, kaikkien Kaukolan edistysseurojen välisistä kilpailuista, jollaisia oli järjestetty jo ennen ensimmäistä maailmansotaa vuodesta 1908 alkaen, mutta jotka olivat välillä päässeet unohtumaan.

Tuumasta tulikin tosi. Talvella taisteltiin kiertopalkinnosta viiden kilometrin tasamaahiihdossa jäällä ja 20 km murtomaahiihdossa. Lyhyemmällä matkalla otettiin huomioon kunkin seuran viiden parhaan tulos, pitemmällä vain kolmen tulos, ja yhteenlasku selvitti sitten voittajaseuran. Hiihdot järjesti kukin seura vuorollaan. Kovimmat kamppailut käytiin tavallisesti Suokkalan ja Koverilan kesken.

Kesällä kilpailtiin 6-ottelussa. Heitoissa: kuulussa ja kiekossa, sekä hyppyissä: korkeus- ja pituus- hyppyssä, huomioitiin molempien käsien ja molempien jalkojen suoritus. Sai siinä Kimmolan Taavetti — palkintotuomari — olla silmä kovana seurattessaan kumpi jalka lankulta ponnisti.

Kilpailupaikkana oli aina Kove-

hopeakettuja, sinikettuja, joista joskus näkyi mainintoja, siellä ei koskaan ollut.

Hyvästellessämme Mattia ja trehtöörskää oppaanani olleen Sepälän Taavetin kanssa, Matti muisti, että hän on alkanut jalostaa mesimarjoja. Menimme katsomaan näitä viljelyksiä. Niitä oli muutamia noin kymmenen metrin pituisia penkkejä. Maata oli kovasti sonnitettu ja mesimarjapenkit olivat rehevät ja punaisenaan kukkia. Mutta marjoja ei Matti ollut niistä vielä saanut, eikä ilmeisesti saanut myöhemminkään.

Matti ostamani koiranpentu sai nimen Penu. Siitä kasvoi kaunis, kettua paljon muistuttava koira. Se piti häntänsä aina suorana, ei koskaan kippurassa. Ei tosin niin suorana kuin kettu, mutta kuitenkin. Penusta tuli koko kylän lemmikki. Hienon ja hieman ylimyksellisen käytöksensä ja käyttäytymisensä vuoksi sitä alettiin kutsua yleisesti nimittä Herra Peteriksi.

Matti Varis oli syntynyt Kiihtelysvaarassa 24. 5. 1853. Hän muutti vaimonsa Anna Riitta Eskelisen kanssa Kaukolaan vuonna 1887. Anna Riitta oli syntynyt 12. 6. 1852. Molemmat kuolivat Kaukolassa vuonna 1932, Anna Riitta 28. 8. ja Matti 8. 9., joten Mattin leskeysaika ei tullut pitkäksi.

- Väinö Pessi.

rilan keskuskenttä, ja jälleen koviempina kilpakumppaneina Koverila ja Suokkala. Toisilla seuroilla oli usein vaikeuksia täyden joukkueen kokoamisessa.

Taistelu oman kyläseuran kunnian puolesta oli kova. Olipa usein ilmassa todellista Ruotsi-Suomiottelun tuntua.

Luonnollisesti jokainen kilpailija yritti kaikkensa, joskus ehkä enemmänkin. Kerrankin sattui niin, että Suokkalan joukkueeseen täytyi ottaa, yhden edustajan loukkaannuttua, 800 metrin juoksuun täysin harjoittelematon mies. Edustuskunniakin lankesi katsomossa olleelle Osan Antille, entiselle jyrkävetekeiselle menijälle, joka välttämänsä mukaan joutui kilpailun jälkeen pitämään lähes viikon »rokulin», kun lihaksen juoksussa olivat kipeytyneet niin, ettei kotikynnyksen ylikään pääsyt kuin nelinkontin. Tämän 6-ottelun juoksulajeina näet olivat 100 ja 800 metrin juoksu.

Pitäjäseurana toimi v. 1912 perustettu Voimistelu- ja urheiluseura Visa. Seurojen välisten kilpailujen lisäksi Visalla oli omat mestaruushiihtonsa, joissa myös naisilla oli omat sarjansa. Visa järjesti usein myös piirikunnallisia hiihtokilpailuja, joihin osanottajia tuli aina Sakkolaa, Hiihtolaa ja Viipuria myöten.

Myös visalaiset kävivät kauempana kilpailumatkoilla ja Viipurissa napattiin Pontevan lahjoittama kiertopalkinto omaksi. Kukahen muuten tietää, kenen hallussa tämä palkinto nyt on?

Kesäurheilussa Visalla oli ohjelmassaan mestaruuskilpailut 10-ottelussa, jossa jaettiin myös lajipalkinnot ja 1930-luvun puolivälistä lähtien 3000 metrin joukkuejuoksu. Tässä kunnostautuivat ojajärveläiset selvästi. Henkilökohtaisten voittajien joukossa on myös Eino Olkinuoran nimi.

Jalkapalloa harrastettiin oikein kilpailumielessä, vaikka kenttäolot olivatkin vaillinaiset. Kyllä siellä monen »patiinit» joutuivat suuta riin, kun pohjat niistä irtosivat. Jalkapallokenttiä ei näet riittänyt edes kaikille edustuspeleille.

Visa lahjoitti kiertopalkinnon myös koko Kannaksen pitäjien keskeisiin kilpailuihin. Visakin voitti kerran, mutta käkisalmelaiset veivät »varuskunnan» avulla palkinnon omakseen.

Visalla oli tyydyttävä, vaikkakin hieman viettävä luonnonkenttä Koverilassa. Se oli paksun hiekkakerroksen päällä, ja pysyi aina kuivana. Kohtuullisin kustannuksin olisi se saatu hyväänkin kuntoon. Ja kun siihen ostettiin lisää alue, olisi kentälle sopinut vaikka 400 metrin juoksurata sekä jalkapallokenttä keskelle. Mutta rahaa ei ollut. Kaukolan urheiluoiloista puhuttaessa on muistettava suojeluskunnan osuus urheilukilpailujen järjestäjänä sekä mm. pesäpalloharrastuksen levittäjänä.

Kesäurheilussa saavutetuista menestyksistä huolimatta oli kuitenkin hiihto se, josta tuli varsinainen kuninkuuslaji. Luotiinko tähän mahdollisesti pohja jo kansakoulujen välisissä kilpailuissa, joita joka talvi järjestettiin, vai vaikuttivatko tähän myös aikuisten kilpailuissa olleet poikien sarjan kilpailut. Ne hiihdettiin usein jonkun ladon tai paalun ympäri ja tavallisesti yhteislähdöllä. Karvalakki kiersi niissä kasojen joukossa kolehtihaavina, ja rahapalkinnot jaettiin julkisesti, ruskeita kirjekuoria käyttämättä.

Muistan erään tällaisen poika-hiihdon kerran Koverilassa. Silloin verratoin pienikasvuinen vesa ei pesä suuremman puhtaasti. Tämä poika oli Aku Kiuru. No, suihkihän se Akun suksi sitten surirempänakin. Kolme kertaa valtaasi hän Suomen mestaruuden miellimatkoillaan 30 kilometrillä ja kolmasti oli Aku peras myös Ounas-

vaaran viidelläkymppillä. Ja Holmenkollenilläkin tuli toinen ja kolmas sija. St. Moritzin olympiastadilla v. 1948 hietti hänelle 6 sija pikamatkalla ja v. 1950 MM-hopeaa viestissä. Neljä vuotta myöhemmin MM-kisat pidettiin Falunissa ja siellä Aku saavutti pronssisijan 15 kilometrillä sekä viestissä maailmanmestaruuden. Cortinan olympialadulla pari vuotta Falunin jälkeen Aku Kiuru oli jälleen Suomen viestijoukkueen jäsen, ja hopeamitali tuli.

Toinen kaukolainen suurhiihtäjä — Eino Olkinuora — kohosi komeetan tavoin hiihtourheilumme taivaalle voittamalla ylivoimaisesti v. 1941 Suomen mestaruudet sekä 18 että 50 kilometrillä. Sinä talvena Eino ei hävinnyt yhtään kilpailua. V. 1939 hän oli hiihtänyt Zakopanessa Suomen viestijoukkueessa, joka voitti hiihdon. Samana talvena hän oli Holmenkollenin pikamatkalla toinen, mutta hiihti viestin ankkurina parhaan ajan ja voiton Suomelle. — Niin, ja v. 1941 hän Garmisch-Partenkirchenissä voitti sekä 18 että 10 km hiihdot.

Eino Olkinuora kaatui lokakuun 21. p:nä 1941.

Naisihiihtäjästä aukoivat uras nuoremmille Anni ja Aino Korte, Lydia Ruuska ja Edith Rehn. Kiihoittavana esimerkkinä nuorille oli myös avioliiton kautta kaukolalaistunut Lempi Asikainen, joka oli hiihtänyt kaksi Salpausselän voittoa ja yhden Suomen mestaruuden.

August Kiuru hiihtämässä hopeamitalia 4x10 km viestin ensimmäisellä osuudella Cortinassa.

Olihan Kaukolassa muitakin, lähes huipun tuntumassa olleita urheilijoita, mutta luettelosta tulla si liian pitkä jos kaikki mainittaisiin. Mainittakoon kuitenkin kestävydestään ja pitkästä urheilurastaan tunnetut Simo Lähti, Eetu Ruuska ja Eino Rehn. Nämä miehet kunnostautuivat useita kertoja piirin ja suojeluskuntajärjestön mestaruuskilpailuissa, ja siten edustivat pienä Kaukolaa muistettavalla tavalla. — Väinö Teräväinen.

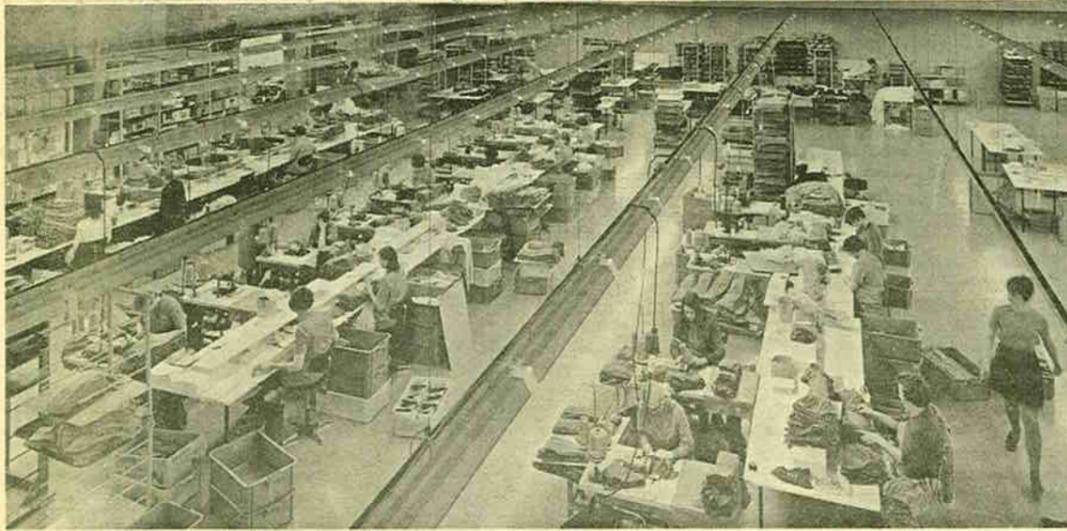

Kaukolan Visan lopettajaiskokouksesta 8. 5. 1966, vasemmalta: E. Puputti, E. Meetteri, Edv. Ruuska, Joh. Hiiri, J. Paukkunen, J. Osa, Anna Kesseli, E. Teräväinen, V. Paavilainen, Osk. Meetteri, V. Pessi, Onni Meetteri, T. Hirvonen, Hj. Lukkarila ja U. Pessi, joka toimi seuran sihteerinä 1921 —30, jolloin Visan toiminta oli vilkkainta.

Eino Rehn saapumassa maaliin Käkisalmen Sanomien hiihdossa 1934, jolloin voitti 30 km hiihdon kiertopalkinnon ja Hiihtolan Urheilijain Väinö Väinänen 2 sekunnilla.

KAUKOLAISIA YRITTÄJIÄ

Norlyn Oy:n tehtaasta.

Otsikon selvennykseksi mainittakoon, että tässä kuvataan lyhyesti vain muutamia yrittäjiä teollisuuden ja koulutuksen piiristä.

LH-tekstiili Oy

Viime helmikuun 13. pnä LH-Tekstiili Oy täytti 25 vuotta. Yhtiö aloitti toimintansa Lehtinen & Hotti Oy-nimisenä hyvin vaatimatommassa puitteissa niin työskentelytilojensa kuin henkilökumääränkin puolesta. Vuosi vuodelta toiminta kuitenkin laajeni, ja kun yhtiön koko osakekanta v. 1958 siirtyi johtaja Reino Hotin hallintaan, yhtiön nimi muutettiin LH-Tekstiili Oy:ksi.

Yhtiö on jatkanut toimintaansa perheyhtiönä omistamassaan tehdashuoneistossa Lauttasaarissa. Se on laajentanut työskentelytilojaan useana vuotena, ja nykyisin työskentelee yhtiön omistamissa tehdastiloissa n. 300 henkilöä.

Tämän vuoden tammikuussa yhtiö laajensi toimintaansa vuokraamalla lisätalaa ompelimoa varten ja sijoitti siihen 50 koneompelijaa. Varsinkin trikookutomoa on laajennettu viime vuosina hankkimalla uusia taso-, loimi-, rasehel- ja pyöräkutomakoneita. Ja tästä johdukin, että tehtaalla kapasiteettiä kasittäänkin suurimmaksi osaksi niin miesten, naisten kuin lastenkin erilaisia trikootuotteita.

Tehtaan tuotantoon kuuluvat myös käsineet. Yhtiön toimitusjohtajana toimii Reino Hotti. Hän on kotoisin Kaukolan pitäjän Ojajärven kylästä.

Norlyn Oy

Vuoden 1966 lopulla aloitti Torniossa toimintansa Norlyn Oy naisten sukkatehtaan. Yhtiön perustaja oli valtiot. maist. Eero Häkli, joka on myös yhtiön pääosakas ja toimitusjohtaja. Vuoden 1967 alussa

työntekijämäärä oli 13. Tällä hetkellä Norlyn Oy:n ja sen sisaryhtiöiden työntekijämäärä on noin 700.

Norlyn Oy aloitti naisten sukki valmistajana, mutta siirtyi varsin pian melkein yksinomaan sukkahousujen valmistajaksi, mikä yhä vieläkin muodostaa pääartikkelin. Sukkahousujen tuotanto on tällä hetkellä noin 1,5 miljoonaa paria kuukaudessa ja se on tarkoitus nostaa kuluvaan vuoteen noin kahteen miljoonaan pariin kuukaudessa. Naisten sukkahousujen valmistajana yhtiö on Pohjoismaiden suurin. Suomen naisten sukki ja sukkahousujen tuotannosta Norlyn Oy:n osuus viime vuonna oli yli puolet.

Norlyn Oy käyttää raaka-aineenaan pelkästään kreppinailonlankaa, jonka kreppaus kokonaisuudessaan tapahtuu Norlyn Oy:n sisaryhtiön Texlyn Oy:n tehtaassa, joka sijaitsee Torniossa. Ruotsin puolella Haaparannalla on myös sisaryhtiö, joka valmistaa sekä kreppilankaa että sukkahousuja.

Yhtiön toiminta on lyhyessä ajassa kasvanut erittäin nopeasti. Vaikkakin sukkahousujen tuotannossa vielä tapahtuu jonkun verran kasvua, on laajennusten painopiste jo tällä hetkellä suunnattu toiselle tekstiiliteollisuuden haaralle, nimittäin naisten jerseytrikoosta valmistettuihin vaatteisiin. Materiaali neulotaan yhtiön omilla suurilla nykyaikaisilla kaksoisjerseykoneilla, minkä jälkeen neulekankaat viimeistellään, värjätään, leikataan ja ommellaan valmiiksi vaatteiksi. Pääosa vaateutuotannosta on tarkoitus sijoittaa vientiin.

Norlyn yhtiön liikevaihto vuonna 1969 oli noin 25 milj. markkaa, ja kuluvaan vuoteen liikevaihdon arvioidaan nousevan noin 50:een miljoonaan markkaan. Työntekijämäärä vuoden 1970 lopussa tulee

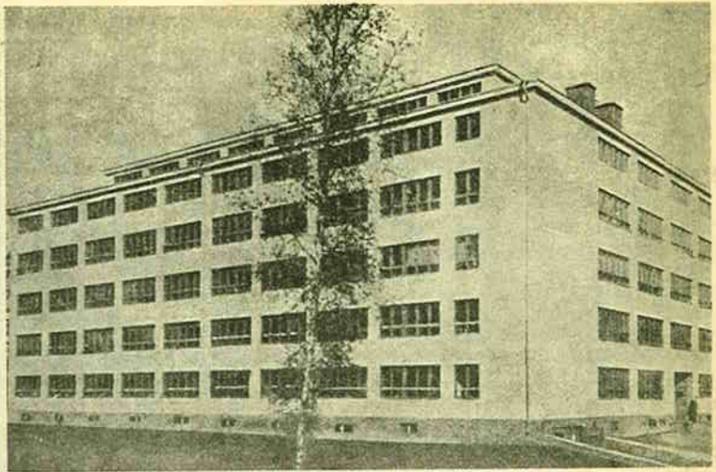
nousemaan lähemmäs tuhanteen henkeen.

Toimitusjohtaja Jalmari Raitsalo

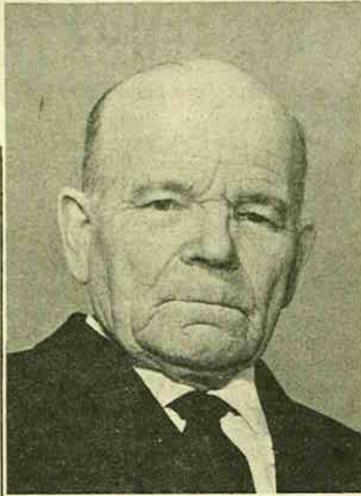
Harvinaista tarmoa toiminnassaan on osoittanut Jalmari Raitsalo, entinen Pessi. Hän on syntynyt Järvenpään kylässä v. 1903. Käytyään ensin Kotkan kauppakoulun ja Rauman kauppapiston, hän perusti konekirjoituskoulun Helsinkiin ja sivuliikkeen Lahteen, Viipuriin, Tampereelle ja Turkuun. Liiketoimensa ohella hän suoritti yksityisesti ylioppilastutkinnon v. 1945 ja opiskeli sen jälkeen muuttaman lukukauden Turun Yliopiston humanistisessa tiedekunnassa. Kuitenkin oli luvut keskeyttävä tehtävien yhä laajentuessa ja ryhdyttävä liikkeen johtoon. Raitsalo toimii ja johtaa edelleen pääkaupungin konekirjoituskoulua, jonka vakituinen oppilasmäärä vaihtelee 1000 molemmin puolin.

Parkanon Jalkine Oy

Tänä vuonna tulee Parkanon Jalkine Oy toimineeksi 25 vuotta. Tai oikeammin jo 26 vuotta, sillä työt alkoivat jo noin vuotta aikaisemmin kuin yhtiö tuli perustetuksi. Yhtiö juontaa alkunsa Kaukolasta. Sinne tuli 1920-luvun alkuvuosina Tuupovaarasta Emil Ratinen ja aloitti Kaarlahdessa jalkineliikkeen harjoittamisen. Töitä alkoi karttua niin paljon, että apuvoimaa tarvittiin, ja Emil Ratinen kutsui Ilomantsista Emil Volotisen avukseen. Mutta tunnetuista syistä Kaukola oli jätettävä, ja evakkomatkallaan syksyllä 1944 kumppanukset päätyivät Parkanoon, missä he perustivat Parkanon Jalkineliikkeen avoimen yhtiön. Työt aloitettiin Parkanan Alaskylässä, mutta 1946 toiminta siirrettiin Parkanon

LH-Tekstiili Oy, Helsinki-Lauttasaari.

Parkanon Jalkine Oy:n perustaja Emil Ratinen.

Tehtaanjohtaja Reino Hotti.

pappilan vanhaan pirttiin. Siinä työskenneltiin parisen vuotta.

Sen jälkeen yhtiö on rakennuttanut oman tehdasrakennuksen ja joutunut sitä laajentamaan. Samalla on koneistoa jatkuvasti lisätty ja nykyaikaistettu. Pappilan pirtissä oli töissä seitsemän henkilöä, mutta tällä hetkellä on työntekijöiden luku noin 110.

Tehtaassa valmistetaan erilaisia miesten ja poikain jalkineita sekä kumiteräsaappaita, ja on niiden yhteinen tuotanto lähes 1000 paria päivässä. Tuotteet on markkinoitu pääasiassa kotimaahan, mutta vientiäkin on jo ollut. Vienti on suuntautunut Ruotsiin ja pienehkö määrä Pohjois-Norjaan. Viennin osuus kenkien tuotannosta oli viime vuonna noin 10 %.

Viime vuonna Parkanon Jalkineliike muutettiin osakeyhtiöksi, jonka nimeksi tuli Parkanon Jalkine Oy. Tehtaan perustajat Emil Ratinen ja Emil Volotinen ovat edelleenkin toiminnassa mukana, mutta yhtiön johto on annettu nuorempien käsiin, sillä johdosta vastaavat nyt molempien perustajien pojat, Martti ja Pentti Ratinen sekä Kauko ja Esko Volotinen.

Muitakin yrittäjiä

Edellä mainittujen suurimpien yrittäjien lisäksi on useita muita. Niinpä Ruovedellä on Norlyn Oy:n toimitusjohtajan Eero Häklin isällä, Reino Häkllillä puusepäntoimintaa,

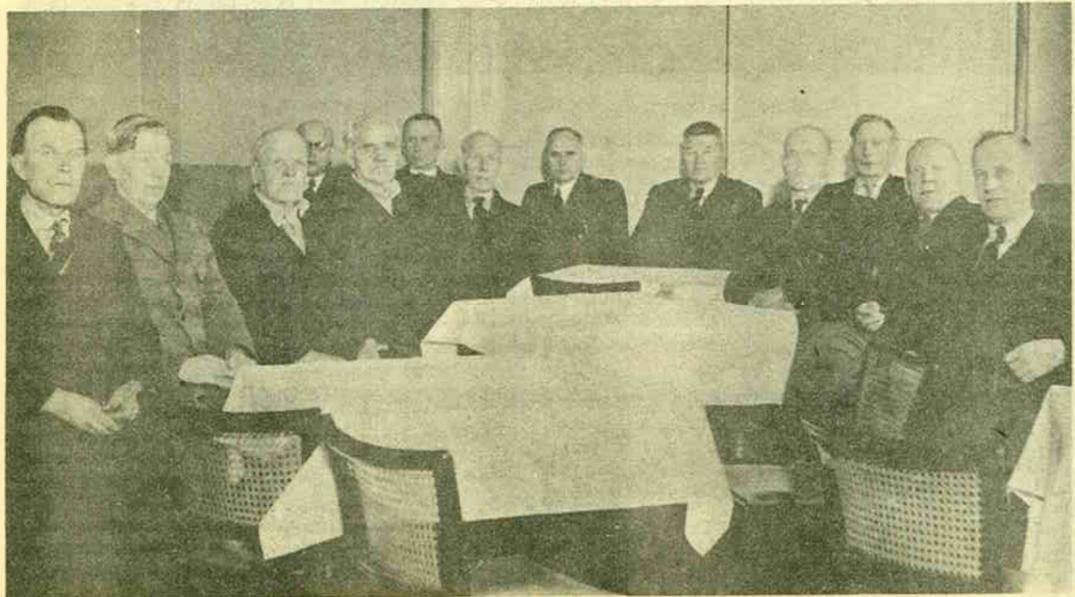
jossa valmistetaan rakennusten ovien ja ikkunoita noin seitsemän miehen voimalla. Parkanon Pyörä ja Kumin omistaa Eino Särkinen. Einoon liikkeessä on myös työssä seitsemän henkilöä. Parkanossa on myös Matti Lylyn Sähkö ja asennusliike. Kymmenen työntekijän avulla hoitaa hän sähköalan töitä ja hankkii tarvikkeita. Ja Parkanoon on asettunut muitakin kaukolaisia yrittäjiä. Niinpä Esko Paavilaisen vesijohtoliike on asentanut suurin piirtein kaikki palkkukunnan lämpö- ja vesijohtotyöt kymmenen asentajansa avulla. Parkanolaisten kehojen kunnosta huolehtii Urho Häklin leipomo- ja ruokatavaraliike ja tarvitsee tähän avukseen kuusitoista apulaista.

Ilmeisesti löytyisi muualtakin maasta kaukolaisia yrittäjiä muidenkin ammattien kuin maatalouden piiristä, mutta Kaukola-liitteen palstatilat ovat ja käyneet liian pieniksi.

LYHYESTI JA NASEVASTI

Kaukolan Maidonmyyntiosuuskunta r.l. perustettiin eräänä tamminunnantaina 1919. Kun Valion Viipurin konttorin johtaja Väinö Pitkänen, joka oli ollut osuuskuntaa perustamassa, seuraavana aamuna istahti konttorituoliinsa, näki hän pöydällä kaukolaisten lähettämän sähköpostin, jolla pyydettiin kiireesti lähettämään kuljetusastioita, jotta maidon lähettäminen Viipuriin voitaisiin aloittaa.

Osuuskunnan toiminta olikin niin reipasta, ettei edes hallitus ehtinyt sääntöihin tutustua. Seuraavana talvena pidettiin sitten vuosikokous ja valitulle puheenjohtajalle lyötiin eteen säännöt, joiden vuosikokouspykälä oli kokouksen esityslistana. Siitä puheenjohtaja luki kuuluvasti: "esitetään hallituksen vuosikertomus osuuskunnan toiminnasta tilivuodelta." Luettuaan tämän hän katsahti hallituksen puheenjohtajaan, Emil Silvaaniin ja kysyi kertomusta. Hallitus kuuli ja huomasi vasta nyt, että olisi pitänyt olla vuosikertomus. Eihän sellaista ollut, mutta se tehtiin heti. Emil Silvan nousi takajaloilleen ja sanoi: "a tässä on teillä vuosikertomus. Maituo on tuotu ja rahhaa on suatu." Kokousväki räjähti nauruun, ja puheenjohtaja totesi, etteivät säännöt vaatineet kirjoitettua kertomusta, vaan että suullisestikin esitetty oli pätevä. Ja niin hallituksen vuosikertomus yksimielisesti ja kiitoksella hyväksyttiin. - Väinö Pessi.

Kaukolan OK:n hallintoneuvosto ja johtokunta kokouksessa Tampereella 7. 3. 1949 Tuotannon ravintolassa.

Uupumaton nuorisoseuratyöntekijä Eemil Kurkilinna kädessään Viipurin lähistöltä tuotuja koivunoksia 8. 11. 1965.

KAUKOLAN EDISTYSSEURAT

Kaukolassa oli useita nuoriso- ja raittiusseuroja. Niiden toiminnan selostamiseen eivät tämän lehden tilat riitä. Mutta niitä edustamaan pantakoon tähän erään innokkaan nuorisoseuralaisen toiminnan sekä elämänvalheiden kuvaus. Sitäkin suuremmalla syyllä kun tämä mies viime tammikuun 28. p:nä täytti 70 vuotta.

Hän on Eemil Kurkilinna, syntynyt Kaukolassa Kortteensalmen kylässä. Isänsä oli hämäläisen torpparin poika, Henriksson nimeltään. Tämä Hämeen mies oli tullut Karjalan radan rakennustöihin ja oli niiden loputtua ollut metsätöissä. Nai sitten talon tyttären Maria Ruuskan ja asettui asumaan vaimonsa kotiin Kortteensalmen Pekkolan harjulle.

Erikoinen lämpimästi muistelee Eemil Kurkilinna äitiään. Tämä oli vanhaa karjalaista sukua, Ruuskia ja Iivosia vilahtelee kirkonkirjoissa. Äiti oli käynyt kansakoulua ja laulanut kuoroissa. Erikoinen tunnettu hän oli ollut käsityötaidostaan ja siinä hän opasti ja neuvoi kotikylänsä naisväkeä.

Kurkilinnan lapsuusaika kului Kortteensalmella, mutta sitten tuli muutto Ojajärvelle, josta isä Henriksson oli ostanut pienen rappiolan olleen tilan. Poika oli silloin yhdeksän vuotias. Tilan lisättiin myöhemmin oston kautta alueita ja saatiin siten elinkelpoiseksi.

Ojajärven kansakoulussa alkoi koulunkäynti. Opettajana oli Vilho Korsberg (myöhemmin Kaajamo), joka antoi Eemilille ja hänen koulutoverilleen Huvi Ylöselle opetusta myös taidemaalauksessa. Tämä harrastus on säilynyt näihin päiviin saakka.

Tuskin miehen mittaisena Eemil Kurkilinna osallistui vapaussootaan. Sieltä palattua alkoikin sitten toiminta horrostilassa olleen Ojajärven Nuorisoseuran henkiin herättämiseksi. Jo v. 1922 hänet valittiin seuran puheenjohtajaksi ja jatkoi sellaisena aina talvisotaan saakka. Ja kun sitten v. 1941 tuli paluu Karjalaan, jatkettiin nuorisoseuran toimintaa. Vielä sotien jälkeenkäkin kokoonnuttin milloin missäkin, viimeksi Etelä-Karjalan nuorisoseuran 75-vuotisjuhlassa.

Eemil Kurkilinna jatkoi sitten nuorisoseuratyötä uudella kotipaikallaan Varpaisjärven Jumisissa. Sielläkin hän herätti nukkuneen seuran uuteen toimintaan ja toimi sen esimiehenä useita vuosia.

Pohjois-Savossa Eemil Kurkilinna joutui Ylä-Savon Nuorisoseurojen liiton johtokuntaan. Hän maalaisi sikäläisille seuroille kullseja ja ohjasi näytelmiä, joista sai palkintojakin. Hän järjesti myös Suomen Nuorisoliiton Helsingissä pidetyissä koko maata käsittäneissä juhlissa esiintyneen, historialliseen kulkueeseen kuuluneen Ylä-Savon Nuorisoseurojen liiton ryhmän, "Koljonvirran miehet."

Mutta jo ehtoopoikua kulkevan Eemil Kurkilinnan rakkaimmat muistot liittyvät tietenkin Ojajärven ja sen nuorisoseuraan. Siel-

lä hän aluksi vain maalaili kullseja, mutta alkoi sitten harrastaa myös näytelmien lavastusta ja ohjaustakin. Hän lavasti Ojajärvellä kaikki suuret näytelmät, kuten Seitsemän veljestä, Siltalan pehtoorin sekä Unelman karjajalla. Seitsemän veljeksien ohjauksessa oli apuna taitelija Eino Hyyrynen, joka hoiti suullista esitystä koskevan puolen ja Eemil Kurkilinna kaiken muun. Tästä koitui seuralle suuri menestys, sillä pääsylippujakin myytiin puolisoistatuhatta. Myös näytelmästä "Kuisma ja Helinä" tuli menestys. Sen esitykselle oli antanut hohtoa Viipurin Näyttämön näyttelijän, Raul Tuomen vierailu "Kuisman" osassa. Helinän osan esitti seuran oma näyttelijätär, rouva Maire Uimonen - Kiiskinen.

Ojajärveläiset saivat taiteellista apua Viipurista. Erikoisella kiitollisuudella muistelee Eemil Kurkilinna Viipurin Kaupunginteatterin lavastustaiteilijaa, Ville Hännistä. Hänninen oli useana kesänä viettänyt kesälomansa Ojajärvellä Eemil Kurkilinnan kotona ja antanut tälle arvokasta ohjausta lavastusta koskevissa kysymyksissä.

Talvisodan alussa Eemil Kurkilinna oli matkalla Petsamoon, jossa häntä odotti tuleva vaimonsa, joka oli ollut opettajana ensin Suonikylässä, sitten Koltaköngkällä (Boris Glebissä) ja nyt tapahtuma-aikana Trifonassa eli Vuonokylässä. Tarkoituksena oli toimittaa vihkiminen, mutta se jäi, sillä sulhanen pääsi vain Inariin, jossa tuli vastaan suuri pakolaisaallo. Eräässä autossa hän kyllä näki vilahdukselta morsiamensa ja kuuli, että hänen koulunsa ja tavaransa olivat tuhkana. Häät siirtyivät kevääseen 1940. Ensimmäinen yhteinen kesä kului Hämeenkyrössä, Heinijärven kylässä.

Talvisodan jälkeen Petsamo jäi vielä Suomelle. Koulutkin aloittivat siellä toimintansa ja Kurkilinnat muuttivat sinne. Vaimo toimi opettajana ja Eemil Trifonan apusatan vartijana, siis jonkunlaisena "satamakapteenina". Tietenkin hän täälläkin suunnitteli nuorisoseuran perustamista, erikoisesti karjalaisten yhdyssiteeksi. Ne puuhat katkaisi kuitenkin kesällä 1941 alkanut uusi sota. Eemil Kurkilinnakin joutui rintamalle Sallaan ja saksalaisten toveriksi. Saksalaisiin hän olikin tutustunut jo Petsamossa.

Kesällä 1942 hän vapautui asepalveluksesta "vanhuuden" vuoksi ja palasi Ojajärvelle. Siellä alkoi nyt toivorikas ja iloinen jälleerakentaminen. Mutta syyskuun 22. päivän aamulla, klo 7,00 oli taas oltava Ojajärven asemalla matkavalmiina. Kurkilinnojen tie johti Joroisten, Parkanon ja Karvian kautta Varpaisjärvelle, jossa nyt on kulunut jo yli 25 vuotta.

Rouva Kurkilinna tuli opettajaksi Jumisen koululle. Isäntä harrasti kalastusta, mutta osti sitten pienen autopaistan, jossa oli kivikokoista peltoaikin hehtaarin verran. Palstalle rakensi hän, lähinnä ap-

Piu-pau pienoiстан
kätkyessä keinutan.
Eipäs huoli tuhman kissan
lapsen luokse tulla.

Piu-pau vieras pois!
Mummolla myös työtä ois.
Kortelahan lautumilla
»Sorjan» kello soi.

Piu-pau ensin vaan
vähän aikaa nukutaan.
Kaunokit ja Kuisman kukat
unta puilta puistaa.

Piu-pau kaukana
»Kirjon» kello kilkattaa.
Surmakorven kontiokin
näreen alla nukkuu.

Piu-pau koivupu,
pajupuu on itkupuu,
haapain lehdet heldjää,
ja leppän lehdet leyhyy.

Piu-pau mennään vaan
ahomaille marjahan.
Mansikat ja mustikatkin
Mummo meille löytdä.

Piu-pau soudetaan
Käksälmen rantahan.
Onpa hauska kahden Katrin
kaupungissa olla.

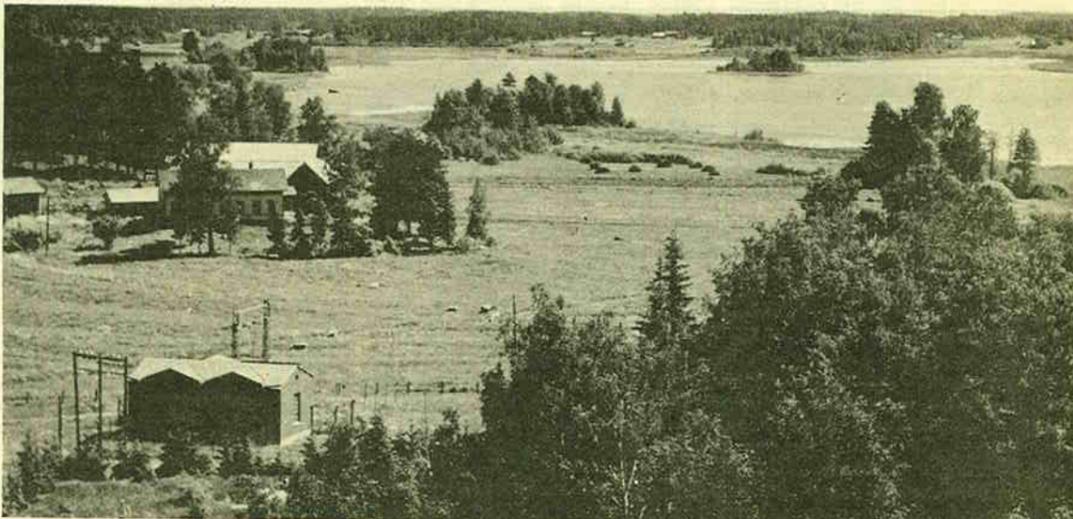
Tui-tui tupaseen
hiipii hieno unonen.
Lapsen sekä liekuttajan
untent rantaan soutaa.

Piu-pau ostetaan
»Paramatti»-kangasta.
Siitä sitten toisillemme
kirkkokoltut teemme.

Piu-pau Rampalaan
»Piijun» reessä ajetaan.
Äidin äiti mummolasta
vteraaksensa vuottaa.

Piu-pau »piittindt»,
paotakat ja piirahat,
kaikki hyvät Kylämummo
lapsellensa laittaa.

Sanat ja säestyksen sommitellut Aura Iivonen.

Kaukolan Munkinsalmea. Kuva otettu kirkkotorvista.

peaan ja anoppiaan varten pientien rakennukset ja raivasi uutta peltoa, jota nyt on noin 5 ha. Vanhusten kuoltua viljeltiin tilaa koululta käsin, mutta sitten lakkautettiin koulu (v. 1966) ja eteen nousi vakava kysymys: muutetaanko kaupunkiin? Mutta ikänsä maaseudun nuorten ja maaseudun hyväksi työskennellyt ei voinut irrota siitä ympäristöstä, mihin oli kiinni kasvanut, ja maaseutu voitti. Kotinsa on isäntä koristanut ulkopuolelta maalilla ja sisäpuolelta maalauksilla, ja emäntä on harrastanut erikoisesti kukkien viljelyä ja kasvatamista.

Varpaisjärvellä on Eemil Kurkilinna toiminut terveystarkastajana, mitä virkaa varten hän v. 1954 suoritti Helsingin Yliopiston Hygi-

enisellä laitoksella peruskurssin. Tointa hän pitää erittäin mielenkiintoisena. Tämä työhön myös joutanut hänet järjestön yhteistoimintaan ja opintomatkoihin aina Ranskaa ja Englantia myöten. Tästä toimesta hän luopui kuluvan vuoden alussa.

Ja mitä sanoo tämä maaseudun kulttuuripyrintöjen edistämisyydessä harmaantunut mies nyt? Hän kertoo usein ajatelleensa onko hänenkin kotikylänsä pian autioituttava? Ihmiset muuttavat kaupunkiin, joissa tästä syystä on aineen asuntopula. Maaseudulla taas on paljon hyviäkin asuntoja ja autiona. Eiko yhteiskunta sittenkään ole osannut pitää huolta maaseudun jatkuvista elämisen mahdollisuuksista, vaikka hyviä ulkonaisia edellytyksiä näyttäisi olevankin? Erikoisesti surkutteli Eemil Kurkilinna kaupunkiin muuttaneiden nuorten väristyneitä elämämuotoa ja väärää maailmankatsomusta, niihin liittyvine paheineen.

OLET AVAINASEMASSA
OSTA SUOMALAISTA

-SE ON
kaikki
kotiinpäin

